

Tampereen yliopisto
Johtamiskorkeakoulu
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

Nicolas Sarkozy – radikaali uudistaja vai jatkuvuuden ylläpitäjä?

Tutkimus Ranskan ulkopolitikan muutoksesta suhteessa Saharan
eteläpuoliseen Afrikkaan

Anna Hernberg
Pro gradu -tutkielma
Ohjaaja Tapio Raunio
Marraskuu 2017

Tampereen yliopisto

Johtamiskorkeakoulu

Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma

HERNBERG, ANNA: Nicolas Sarkozy – radikaali uudistaja vai jatkuvuuden ylläpitäjä?
Tutkimus Ranskan ulkopolitiikan muutoksesta suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan

Pro gradu -tutkielma, 78 s.

Valtio-opin opintosuunta

Marraskuu 2017

Tämä tutkielma käsittelee Ranskan ulkopolitiikan muutosta suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan presidentti Nicolas Sarkozyn kaudella (2007—2012). Tarkastelen sitä, missä määrin Sarkozyn politiikan voidaan katsoa edustaneen muutosta Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa. Ranskan suhteita alueeseen luonnehti 1990-luvulle asti *Françafriquen* aika, jolla tarkoitetaan tiiviitä politiittisia ja liike-elämän suhteita, joihin liitettiin laaja korruptiota ja demokratia- ja ihmisoikeuskriteerien sivuuttamista. Henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvat verkostot ovat olleet sitkeitä ja muuntautumiskykyisiä. Sarkozy julisti presidenttivaalikampanjassaan edustavansa perustavanlaatuista muutosta suhteissa ja katkaisevansa *Françafriquen* perinteen.

Tutkimuskysymykseni ovat, minkälaista Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan uutta suhdetta rakennetaan diskursiivisesti Sarkozyn puheissa, ja miten sitä rakennetaan ja vahvistetaan retorisesti. Aineistoni koostuu yhdeksästä Sarkozyn presidenttikaudellaan pitämästä puheesta, joissa hän käsittelee Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden suuria linjoja. Analysoin puheita diskurssianalyysin viitekehyyksessä ja retorisesti painottuneen diskurssianalyysin keinoin. Tuen analyysiä koostamillani tiedoilla Sarkozyn Saharan eteläpuolista Afrikkaa koskevista politiikkateoista.

Analyysin perusteella hahmottamani diskursiivisesti rakennettu kuva uusista suhteista perustuu enemmän muutokseen kuin jatkuvuuteen. Diskursseilla tuotetaan kuva sellaisesta Ranskasta, johon liitetään mahdollisimman vähän *Françafriquen* aikakaudesta muistuttavia merkityksiä. Tämä raivaa tilaa uudentalaiselle, tasavertaisesta kumppanuudesta Saharan eteläpuolisen Afrikan maille tarjoavalle Ranskalle, ja siten uudentalaiselle suhteelle, jossa Ranskalla on enemmän liikkumatilaa. Tulkintaresurssit, joihin Sarkozy turvautuu uutta suhdetta tuottaessaan ovat kuitenkin vahvasti suhteiden ja Ranskan ulkopoliittiseen perinteeseen ankkuroituneita.

Tutkielman perusteella voidaan todeta, että tapa puhua Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteista ja sitä kautta hahmottaa niitä voi muuttua vasta pitkällä aikavälillä. Diskursiiviset seuraukset rakentuvat vasta vuorovaikutuksessa puheiden pääasialliseen yleisöön, Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden kansalaisiin, joiden vaste puheisiin oli vähintäänkin varauksellinen. Suhteiden historiallinen jatkumo tulee määrittämään Ranskan liikkumatilaa suhteissa vielä pitkään.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. <i>Françafriquen</i> aika – Charles de Gaullen ulkopoliittisen perinteen vahva jatkuvuus	5
2.1. Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikan ideologinen perinne	5
2.1.1. Toisen maailmansodan ja neljännen tasavallan perintö.....	5
2.1.2. De Gaulle määrittelee uudelleen kansallisvaltion identiteetin – Ranskan ulkopoliittinen ideologia.....	8
2.2. Siirtomaavallasta <i>Françafriquen</i> aikaan.....	13
2.2.1. De Gaulle ja Saharan eteläpuolinen Afrikka	14
2.2.2. <i>Françafriquen</i> ominaispiirteitä.....	17
2.2.3. Saharan eteläpuolinen Afrikka Ranskan globaalien aseman ylläpitäjänä	19
2.2.4. Uuskolonialismi Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikan perinteessä...	20
2.2.5. Ranskan sotilaallinen läsnäolo Saharan eteläpuolisessa Afrikassa	21
3. Suotuisasta politiikkaympäristöstä uusiin muotospaineisiin kylmän sodan päättyessä	24
3.1. Ruandan ja Zairen tapahtumien merkitys Ranskan Afrikan-politiikan maineelle	25
3.2. Taloudelliset tekijät Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikan muutoksessa	27
3.3. Afrikan-politiikan konsensus rakoilee.....	28
3.4. Monenkeskeisyys vastauksena kasvaviin poliittisiin ja sotilaallisiin riskeihin ja taloudelliseen taakkaan Saharan eteläpuolisessa Afrikassa	29
3.5. Nicolas Sarkozyn presidenttikausi ja lupaus uudesta politiikasta suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan	31
4. Tutkimuksen toteuttaminen.....	34
4.1. Diskurssianalyysin teoreettis-metodologinen viitekehys	34
4.1.1. Retorinen diskurssianalyysi	36
4.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat	39
4.3. Aineisto ja analyysin toteuttaminen	40
5. Suhteiden muutosta rakentavat diskurssit	43
5.1. Vapaan tahdon kunnioittamisen diskurssi.....	43
5.2. Yhteneväisten intressien diskurssi.....	46
5.3. Läpinäkyvyyden diskurssi	53
5.4. Menneisyyden ylittämisen diskurssi.....	58
5.5. Myyttisten epäilysten diskurssi	63
6. Johtopäätökset	68

1. Johdanto

Tutkin tässä pro gradu -työssä sitä, missä määrin Ranskan ulkopoliitikassa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan voidaan nähdä muutosta presidentti Nicolas Sarkozyn kaudella (2007—2012). Tutkin Sarkozyn presidenttikaudellaan pitämiä puheita Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteista diskurssianalyysin viitekehyksessä. Pohjaan analyysini Ranskan ulkopoliittiseen perinteeseen ja ideologiaan ja Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden historiaan toisesta maailmansodasta lähtien.

Sarkozy julisti kautensa alussa tekevänsä perustavanlaatuisen muutoksen suhteissa ja lopettavansa *Françafiquen* politiikan, jolla tarkoitetaan Ranskan perinteisiä, hyvin tiiviitä poliittisia ja liike-elämän suhteita Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan. Suhteisiin liitetään mittavaa korruptiota ja ihmisoikeus- ja demokratiakriteerien sivuuttamista, ja Ranskaa on arvosteltu autoritääristen afrikkalaisten johtajien ja hallintojen tukemisesta niin sotilaallisesti kuin rahallisesti. Vastineeksi Ranska on saanut mittavia taloudellisia etuja, ja sen ”erityissuhde” on ollut yksi merkittävimmistä tekijöistä Ranskan globaalien aseman ylläpitämisessä toisen maailmansodan jälkeen. *Françafriquen* suhteet kumpuavat Ranskan siirtomaavalta-ajasta sen entisten siirtomaiden (Mauritania, Mali, Niger, Tšad, Burkina Faso, Senegal, Guinea, Norsunluurannikko, Togo, Kamerun, Benin, Gabon, Keski-Afrikan tasavalta, Djibouti, Madagaskar ja Komorien saaret) ollessa suhteiden keskiössä.

Tutkin Ranskan presidentin toimintaa suhteissa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan, koska presidentillä on Ranskan viidennen tasavallan perustuslain mukaisesti poikkeuksellisen suuret toimivaltuudet ulkopoliitikassa. Erityisesti Saharan eteläpuolisen Afrikan-politiikka on kuulunut perinteisesti presidentin lähes yksinomaiseen päätösvaltaan. Tämä on selvästi läsnä vielä nykyäänkin, ja Sarkozyn kautta luonnehti nykypresidenteille poikkeuksellisen voimakas vallan keskittäminen Élyséelle.

Sarkozy edusti presidenttikaudellaan keskustaoikeistolaista UMP (*Union pour un mouvement populaire*) -puoluetta, joka muutti vuonna 2015 nimensä tasavaltalaisiksi (*les Républicains*). Hän astui valtaan edustaen puoluetta ja perinnettä, jolla oli pitkä gaullistisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan jatkumo. Gaullistisen ulkopoliitiikan perinnöllä on kuitenkin ollut syvä vaikutus myös yli puoluerajojen ja sen vaikutus on yltänyt käsitykseen Ranskan valtiosta ja ulkopoliittisen toimijuuden merkityksestä sille. Gaullistisella liikkeellä on ainutlaatuisen vahvat historialliset siteet Saharan eteläpuolisen Afrikan päättäjiin ja yleisesti maiden eliitteihin.

Saharan eteläpuolisella Afrikalla on ollut ja on edelleen erityinen asema Ranskan ulkopoliitikassa ja erityinen merkitys sen ulkopoliittiselle identiteetille. Afrikalla oli tärkeä rooli Ranskan

pyrkimyksessä säilyttää Ranskan merkittävä asema maailmanpolitiikassa, mikä gaullistisessa perinteessä Ranskan on ensiarvoisen tärkeä Ranskan omakuvan, kansallisen itsenäisyyden säilyttämisen ja Ranskan suuruuden projisoinnin kannalta. (Taylor 2010, 51.) Ranskan vaikutusvalta Saharan eteläpuolisessa Afrikassa oli se tekijä, jonka avulla Ranska pystyi oikeuttamaan asemansa keskisuurena valtana maailmanpolitiikassa kauan siirtomaiden itsenäistymisen jälkeen, ja se on edelleen alue, jossa Ranskalla on eniten vaikutusvaltaa Euroopan ulkopuolella (Bach 1986, 75; Taylor 2010, 53).

Ranskan ulkopoliittikkaan Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan heijastuvat siis Ranskan ulkopoliittikan suuret linjat ja perinne sekä niitä taustoittava ulkopoliittinen ideologia, joka kumpuaa valistuksesta, Ranskan suuresta vallankumouksesta ja 1800-luvun suurvalta-ajoista. Ideologian rakennuosia uudella tavalla yhdistäen Charles de Gaullen onnistui toisen maailmansodan ja siinä koetun nöyryytyksen ja traumojen jälkeen yhdistää kansakunta ulkopoliittisen identiteetin taakse. Siinä Ranskan ulkopoliittiseen toimijuuteen kiteytyy Ranskan valtion perimmäinen tarkoitus.

Suhteiden hoidolle alueen maihin on erityinen rakenteensa Élysée-palatsissa ja suhteiden hoitoa on värittänyt poikkeuksellisuus: niitä ei pääasiallisesti ole hoidettu virallisia diplomaattisia kanavia pitkin vaan suhteita ovat luonnehtineet tiiviit henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvat verkostot. Ranskan ja alueen historiaan perustuvilla kieli- ja kulttuurisiteillä on ollut myös erityinen tunteisiin vetoava ulottuvuus, ja se on nähty jopa Ranskan luonnollisena jatkeena (Lorgeoux, Bockel et al. 2013, 222; Bourmaud 2000 teoksessa Chafer 2005, 7). Afrikkaa ei välttämättä nähty ulkopoliittikan areenana, vaan osana suur-Ranskaa (Astier 26.9.2007).

Sarkozy ei ollut ensimmäinen eikä viimeinen Ranskan presidentti, joka on julistanut tekevänsä perustavanlaatuisen muutoksen Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa. Suuri osa de Gaullea seuranneista, niin gaullistisesta kuin sosialistisesta puolueesta nousseista presidenteistä on tehnyt puheissaan eroa edeltäjänsä tapaan hoitaa suhteita. Jatkuvuus oli kuitenkin hyvin suurta aina 1990-luvulle asti, jolloin Ranskan oli politiikkaympäristön muutoksien ja muuttuneen julkisen mielipiteen vuoksi tehtävä merkittäviä muutoksia politiikkaansa alueella. Ranska alkoi muun muassa toteuttaa sotilaallisia operaatioitaan alueella enemmän monenkeskeisinä ja keskittää voimavarojaan Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden omien joukkojen kouluttamiseen rauhanturvatehtäviin. Näistä uudistuksista huolimatta suhteita alueelle hoidettiin edelleen epävirallisiin verkostoihin perustuvalla tavalla, ja Ranska jatkoi kyseenalaisten sotilaallisten operaatioiden toteuttamista alueella. Sarkozyn noustessa valtaan tähän kohdistettiin paljon toiveita muutoksesta suhteissa, koska hän oli kampanjoinut laajalla politiikkaa ja taloutta koskevalla muutosagendalla. Hänen myös nähtiin tulevan

vanhan poliittisen eliitin ulkopuolelta ja olevan vapaa henkilökohtaisesta suhteesta ja verkostoista Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan (Touati 2007 teoksessa Taylor 2010, 57).

Keskityn tutkimuksessa erityisesti Sarkozyn toimintaan turvallisuuden ja puolustuksen alalla. *Françafriquen* ydin on mielestäni tällä alalla, ja Sarkozyn sitoutuminen muutokseen tai jatkuvuuteen tulee siinä parhaiten esiin. Ranskan yksipuoliset sotilaalliset interventiot alueella olivat myös se tekijä, joka ratkaisi *Françafriquen* lopullisen maineenmenetyksen 1990-luvun puolessavälissä. *Françafriquen* suhteille on kuitenkin hyvin tunnusomaista sotilaallisten, taloudellisten ja kulttuurisiteiden nivoutuminen yhteen, joten käsittelen teoria- ja kontekstiluvuissa jonkin verran myös Ranskan taloudellisia intressejä suhteissa.

Tutkimuskysymykseni ovat, minkälaista Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan uutta suhdetta rakennetaan diskursiivisesti Sarkozyn puheissa, ja miten sitä rakennetaan ja vahvistetaan retorisesti. Aineistoni koostuu yhdeksästä Sarkozyn presidenttikaudellaan pitämästä puheesta, joissa hän käsittelee Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden suuria linjoja. Analysoin puheita diskurssianalyysin viitekehityksessä ja retorisesti painottuneen diskurssianalyysin keinoin. Tuen analyysiä sanomalehtiartikkeleista, virallisista julkaisuista ja tutkimuskirjallisuudesta koostamillani tiedoilla Sarkozyn Saharan eteläpuolista Afrikkaa koskevista politiikkateoista.

Diskurssianalyysin verrattain väljässä teoreettis-metodologisessa viitekehityksessä olen katsonut hyödylliseksi tukea analyysiä retorisen diskurssianalyysin antamalla välineillä huomioiden myös sen, että aineiston puheet ovat luonteeltaan korostuneen retorisia. Retorisesti painottuneessa diskurssianalyysissä huomiota kiinnitetään siihen, miten tietyt todellisuuden versiot pyritään saamaan vakuuttaviksi ja kannatettaviksi, ja miten kuulijat saadaan sitoutumaan niihin (Jokinen 2002b, 126). Mielenkiintoni ei kuitenkaan kohdistu puheissa käytettyihin retorisiin keinoihin sinsänsä, vaan siihen, mitä niillä saadaan puheissa ja Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa aikaan.

Työn toisessa luvussa kartoitan Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikan perinnettä ja sen ideologisia perusteita tarkastellen erityisesti presidentti de Gaullen merkittävää vaikutusta. Tarkastelen *Françafriquen* suhteita siirtomaa-ajan jälkeen ja niiden merkitystä Ranskalle. Kartoitan lyhyesti myös sitä, millaisia uskolonialistisia piirteitä Ranskan suhteissa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan voidaan nähdä. Kolmannessa luvussa käsittelen kylmän sodan päättymisestä alkanutta *Françafriquen* suhteiden kriisiytymistä ja muutosta sekä siihen johtaneita tekijöitä. Lopuksi taustoitan Nicolas Sarkozyn presidenttikauden yleisiä piirteitä, sekä hänen suhdettaan Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikkaan. Neljännessä luvussa esittelen tutkimuksen metodin ja tutkimustehtäväni sekä kuvaan tutkimuksen toteutusta. Viidennessä luvussa kuvaan aineistoanalyysiani sisällyttäen tekstiin

aineisto-otteita ja koostamiani tietoja Sarkozyn aluetta koskevista politiikkateoista analyysini tueksi sekä vedän yhteen tutkimustuloksiani. Kuudennessa luvussa esittelen johtopäätöksiäni ja muita mahdollisia tutkimusaiheita.

Kaikki työn sisältämät suomennokset ovat omiani.

2. *Françafriquen* aika – Charles de Gaullen ulkopoliittisen perinteen vahva jatkuvuus

Tässä luvussa käsittelen Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikan ideologista perinnettä sekä toisen maailmansodan ja neljännen tasavallan merkitystä sille. Kartoitan presidentti Charles de Gaullen keskeistä roolia ja hänen merkitystään Ranskan kansallisvaltion identiteetin määrittelyssä uudelleen. Toisessa alaluvussa käsittelen Ranskan siirtymistä siirtomaavallasta *Françafriquen* aikaan, jolloin Ranskan suhteet Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan muotoiltiin uudelleen epävirallisempaan, mutta edelleen hyvin tiiviiseen muotoon, jossa ulkopoliittiset, sotilaalliset, kehityspoliittiset, taloudelliset ja liike-elämän suhteet kietoutuivat yhteen. Lisäksi kartoitan uuskolonialistisia piirteitä Ranskan politiikassa alueella ja kuvaan Ranskan sotilaallista läsnäoloa keinona suojella Ranskan intressejä ja sille myötämielisiä hallintoja alueella.

2.1. Ranskan ulko- ja turvallisuuspolitiikan ideologinen perinne

Symboleilla, mielikuvilla ja kansakunnan jakamilla muistoilla on ollut tärkeä merkitys perusteltaessa Ranskan läsnäoloa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa sekä siirtomaavallan aikana että sen jälkeen. Vaikka niiden merkitys ja tunteisiin vetoava voima heikentyy ajan saatossa, tämä kuvasto on edelleen hyvin tärkeä tekijä Ranskan suurvaltaomakuvassa. (Chafer 2001, 166–167.) Chaferin mukaan Afrikka on itse asiassa ollut 1950-luvun jälkeen tärkein näyttämö, jolla Ranskan on voinut näyttää valtaansa (id, 166). Tämä tarve osoittaa, heijastaa valtaansa, projisoida identiteettiään ja näennäisiä arvojaan (*besoin de rayonnement*) on Ranskalle vanhana siirtomaavaltana tärkeä osa sen kansallista identiteettiä. (Chafer 2001, 166; Chafer 2002 teoksessa Taylor 2010, 53.) Tässä luvussa käsittelenkin sitä kuvastoa, joka on ohjeistanut ja antanut sisältöä Ranskan ulkopoliitikalle viidennen tasavallan perustamisesta lähtien, ja jonka muodostamisessa Charles de Gaullella oli erottamaton osa. De Gaullen kristallisoima kuvasto kumpuaa vahvasti historiasta, joten käyn aluksi läpi joitain toisen maailmansodan jälkeisen Ranskan historian piirteitä, jotka määrittivät maan asemaa muuttuneessa kansainvälisen politiikan todellisuudessa.

2.1.1. Toisen maailmansodan ja neljännen tasavallan perintö

Toisen maailmansodan jälkeisen Ranskan aseman jyrkkä heikentyminen oli vanhalle suurvalhalle dramaattinen (Macridis 1992, 34). Vuonna 1940 Ranska oli kokenut historiansa suurimman katastrofin, kun Ranska kukistui natsi-Saksan hyökkäyksen alla kuudessa viikossa, ja maa joutui Vichyn kaupungissa toimineen, marsalkka Pétainin johtaman valloittajahallinnon alaiseksi yli neljän vuoden ajaksi (Frank 2000, 830). ”Vichyn syndroomaan” kuuluvat myös natsivalloittajien kanssa tehdyn yhteistyön (*collaboration*) muistot (id, 835). Vuoden 1916 Verdunin taistelun kapseloima ensimmäisen maailmansodan hävityksen trauma sai ranskalaiset vannomaan: ”Ei ikinä enää tätä

[sotaa]!” (*Plus jamais ça!*) (id, 834). Syndrooma muutti pasifistisen valan muotoon ”Ei ikinä enää tätä [häviötä]!” (id, 835).

Ranskan vapautumisen jälkeen vastarintaliikettä johtanut kenraali Charles de Gaulle johti maahan perustettua väliaikaista hallitusta. Ranska ja sen merentakaiset alueet olivat täysin riippuvaisia ulkopuolisesta, erityisesti Yhdysvaltain ja vähemmässä määrin Britannian antamasta avusta. (Macridis 1992, 34.) Merkittävä osa väestöstä oli kaatunut sodassa, maan talous oli heikoissa kantimissa neljän miehitysvuoden jälkeen, sosiaalisia ja taloudellisia uudistuksia kaivattiin kipeästi ja imperiumissa oli voimakkaita itsenäisyyttä tavoittelevia liikkeitä. Neljännen tasavallan (1946—1958) hallitukset vaihtuivat tiheään ja maan johdolta puuttui poliittinen tahto luoda välineitä Ranskan itsenäisille toimille. Suurin osa Ranskan eliiteistä yhtyi siihen pyrkimykseen, jonka de Gaullen oli ilmaissut heti Saksan antautumisen jälkeen. Tämän mukaan Ranskan tuli pysyä suurvaltana, etsiä suuruutta ja asemaa tai statusta (*rang*). Ranskan sotilaalliset ja taloudelliset resurssit toteuttaa tätä olivat kuitenkin vähäiset. (Macridis 1992, 34.)

Ranskaa ei kutsuttu osallistumaan Jaltan konferenssiin helmikuussa 1945. De Gaulle koki tämän vakavana loukkauksena Ranskaa kohtaan, ja hänen tulkintansa Jaltan merkityksestä loi pohjan teorialle, jota Duroselle kutsuu Jaltan myytiksi. De Gaullen mukaan Yhdysvallat ja sen ”kakkosmies” Britannia sekä Neuvostoliitto kokoontuivat Jaltalle päättämään maailman jakamisesta omiin vaikutusvallan alueisiinsa, ja tarkoituksellisesti sulkemaan Ranska ulkopuolelle. (Duroselle 1978, 171.) Jaltan konferenssin tulokset olivat kuitenkin Ranskan kannalta varsin edullisia. Churchillin ansiosta Stalin suostui antamaan Ranskalle oman miehitysvyöhykkeensä Saksasta ja Ranska sai pysyvän paikan YK:n turvallisuusneuvostosta ja siten veto-oikeuden (id, 170). Ranskan siirtomaavaltaimperiumi oli yksi syy pysyvän paikan myöntämiseen (Touati 2007, 3).

Amerikkalaisvastaisuus kumpusi Marshall-avun vastaanottamisesta ja Yhdysvaltain Ranskalle Indokiinan sodassa antamasta avusta, joiden se katsoi luoneen Yhdysvaltain ja Ranskan välille riippuvuussuhteen. Epäsuhta koettiin häiritsevän korostuneeksi jo toisen maailmansodan viimeisinä vuosina, kun Yhdysvallat otti tehtäväkseen pelastaa vapaan maailman ja Ranska oli historiansa syvimmissä aallonpohjassa (Frank 2000, 832). Joutuminen Yhdysvaltojen ja Britannian pelastamaksi koettiin nöyryytyksenä (Gordon 1993, 53).

Myös De Gaullen yleiset ulkopoliittiset painotukset selittävät osaltaan sitä, miksi Ranskan vaikutusvallan ylläpitäminen Saharan eteläpuolisessa Afrikassa näyttäytyi niin tärkeänä. Bersteinin mukaan de Gaullen politiikan pysyvin ja hallitsevin elementti oli kieltäytyminen hyväksymästä sitä kansainvälisen politiikan tasapainoa, joka oli muodostunut toisen maailmansodan jälkeen ja joka

antoi kahdelle supervallalle vastuun maailman kohtalosta (Berstein 1993, 177). De Gaulle torjui ajatuksen tästä kaksinapaisesta maailmasta, jossa kaksi suurvaltaa käyttäisivät muita pelinappuloinaan. Tällaisesta maailmanjärjestyksestä de Gaulle katsoi suurvaltojen sekä Yhdysvaltojen käsikassarana pitäneensä Britannian sopineen ”Jaltan hengessä” vuonna 1945. (Id, 161.) De Gaulle näki Yhdysvaltojen piilomotiivina olevan oman tahtonsa pakottamisen vaikutuspiirissään, johon se luki myös Ranskan. Tämä ajatus soti vastaan Ranskan tahtoa pysyä itsenäisenä ja halua näyttää se muulle maailmalle. (Duroselle 1978, 172.) Tarve vastustaa Jaltalla luotua maailmanjärjestyttä, joka oli rajoittanut Ranskan itsenäisyyttä ja liikkumatilaa, tilaa toimia (*marge de manoeuvre*) vaikutti hänen politiikkaansa vastustaa Yhdysvaltain sotilaallista suojelusta, rakentaa ydinpelote ja hänen käsitykseensä ”eurooppalaisesta Euroopasta”, jonka tulisi välttää liiallista Yhdysvaltain vaikutusta. (Berstein 1993, 177; Frank 2000, 833.)

Nato-jäsenyys ei ollut de Gaullen ajatuksissa Ranskan intressien mukainen: se ei tarjonnut todellista turvaa ja riisti Ranskan itsenäisyyden. Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton ydinaseisiin perustuva kauhun tasapaino poisti sen mahdollisuuden, että jompikumpi osapuoli hyökkäisi suoraan toista kohtaan ja ottaisi riskin täystuhosta. Länsi-Eurooppa voisi kuitenkin joutua taistelukentäksi. (Berstein 1993, 161.)

Yhdysvaltojen ei myöskään nähty takaavan Ranskan turvallisuutta tilanteessa, jossa kyseisten valtioiden edut olivat ristiriidassa. Varoittavana esimerkkinä nähtiin vuoden 1956 Suezin kriisi, jossa Yhdysvallat oli asettunut Ranskaa, Britanniaa ja Israelia vastaan niiden vallattua Suezin kanavan Siinain niemimaalla. Varoittavana merkinä nähtiin myös neljännen tasavallan kriisiin syöstänyt Algerian itsenäisyysota, jossa Yhdysvallat ei asettunut puolustamaan Ranskan siirtomaavallan jatkumista. Ranskan kansallisen puolustuksen ja läntisen puolustusliiton yhteneväisyys nähtiin valitettavana, ja Ranskan kansallisen puolustuksen asettamista Naton komentorakenteiden alaiseksi kaduttiin. Tämä oli myös yksi niistä tekijöistä, jotka nostivat de Gaullen takaisin valtaan vuonna 1958. (Grosser 1967, 7.)

De Gaulle pyrki siihen, että Ranska nähtäisiin Yhdysvaltojen vaihtoehtona läntisessä liittoumassa (De la Gorce & Schor 1992, Macridis 1992 teoksessa Kurikkala 2003, 25). Ranska asettui kaikkien blokkien ulkopuolelle ja itsenäisyyteen pyrkivien maiden tukijaksi (De la Gorce & Schor 1992 teoksessa Kurikkala 2003, 44). De Gaulle näki Ranskan omat ydinaseet keinona toteuttaa itsenäisyyden politiikkaa (Berstein 1993, 161). Ydinaseet teki välttämättömäksi strategiseksi välineeksi myös kansallisen painoarvon tavoittelu kansainvälisessä politiikassa (id, 167). Ydinase voidaankin nähdä symbolina Ranskan tahdolle vastustaa alistumista ulkopuolisille voimille (Cerny 1980, 132).

2.1.2. De Gaulle määrittelee uudelleen kansallisvaltion identiteetin – Ranskan ulkopoliittinen ideologia

Ranskan asemasta ja statuksesta uudessa maailmanpoliittisessa tilanteessa alettiin keskustella ja vaihtoehtoista väitellä de Gaullen palattua valtaan presidenttinä vuonna 1958 (Macridis 1992, 35). Ranskan Algeriassa käymä sota, siellä 1958 tapahtunut sotilaskapina ja neljännen tasavallan jatkuva kriisitila johtivat Ranskan kansallisvaltion kriisiin (Risse 2001, 211). Suurin muutos siirryttäessä neljännestä tasavallasta viidenteen ja de Gaullen palatessa valtaan vuonna 1958 tapahtui ulkopoliittikan ideologisissa perusteluissa ja päätöksenteon mekanismeissa (Grosser 1967, 13). Neljännen tasavallan suurimmista vaikeuksista oli ollut sellaisen vahvan toimeenpanevan johdon puuttuminen, joka olisi tehokkaasti muuntanut laajat ulkopoliittiset päämäärät ja pyrkimykset päätöksiksi. Tilanteen korjaamiseksi de Gaullelle kumppaneineen annettiin mandaatti valmistella uusi viidennen tasavallan perustuslaki kesällä 1958, ja järjestää sen hyväksymisestä kansanäänestys. De Gaulle valittiin presidentiksi saman vuoden joulukuussa. Edelleen voimassa oleva, tosin moneen kertaan muutettu perustuslaki antoi presidentille huomattavan laajan päätösvallan. (Macridis 1992, 43.) De Gaulle itse teki ulkopoliittiset päätökset perustuen viidennen tasavallan perustuslain artiklaan 52, joka määrää, että presidentti neuvottelee ja ratifioi kansainväliset sopimukset. Presidenttiä tulee myös informoida kaikista neuvotteluista, joissa pyritään sopimukseen, jota ei ole tarkoitus ratifioida. (Grosser 1967, 13–14.) Kaikki tärkeimmät päätökset tulee tosin artiklan 53 mukaan ratifioida. Presidentti on asevoimien komentaja ja kansallisesta puolustuksesta päättävien komiteoiden puheenjohtaja (Macridis 1992, 43). Presidentti määrää siis ulkopoliittikan suuret linjat, mutta ulkoministerillä on niiden rajoissa omaa liikkumatilaa. (Grosser 1967, 13-14.)

Ranskan toisen maailmansodan jälkeen määritelty ulkopoliittikka ei Macridiksen mukaan kummunnut sodan jälkeisen maailman muuttuneista realiteeteista ja sosiaalisista, taloudellisista ja ideologisista muutosvoimista. Ranskan ulkopoliittikkaa muokkasivat maan 1800-luvun valta-asemaa heijastelevat myytit, jotka elävät yhä. Ulkopoliittikan perustavoitteina säilyivät Ranskan siirtomaavallan säilyttäminen ja sen vahva asema Euroopan mantereella, mikä oli suunnattu vanhojen impulssien mukaisesti täydessä hajaannuksessa olevaa Saksaa vastaan. Siirtomaavallan säilyttämisellä ymmärrettiin laajan imperiumin ylläpito kaikkine taloudellisine velvoitteineen, mikä oli osa Ranskan tehtävää maailmassa. (Macridis 1992, 35.)

De Gaulle onnistui rakentamaan kansallisvaltion identiteetin uudelleen ja yhdistämään hajautunut kansa jaetun vision ympärille. Identiteetin rakennuspalikat eivät olleet uusia, mutta de Gaulle yhdisteli niitä uudella tavalla, ja legitimoiti identiteetillä viidennen tasavallan poliittiset instituutiot. Jaettu visio määritteli sen roolin, joka Ranskalla tuli olla maailmassa (Risse 2001, 211): ”Kun on

Manner-Euroopan atlanttinen niemeke, kun on pystyttänyt lippunsa kaikkialle maailmassa, kun levittää ideoita, kun on avoin ympäristölleen, toisin sanoen, kun on Ranska, ei ole mahdollista paeta suuria muutoksia.” (De Gaulle 1950 teoksessa Risse 2001, 211.)¹

Me olemme kansakunta, joka on tarkoitettu perustamaan ja edistämään kansainvälistä yhteistyötä. Tämä on meidän kansallisen kunnianhimomme kohde tänään... Tämä on ihmiskunnan ja ihmisyyden tulevaisuuden hyväksi. Vain Ranska voi pelata tätä peliä ja vain Ranska pelaa sitä. (De Gaulle 1965 teoksessa Risse 2001, 211.)²

Risse tunnistaa de Gaullen rakentamassa kansallisessa identiteetissä ranskalaisuuden historiallisia myyttejä. Toisen maailmansodan aikaisen Ranskan vastarintaliikkeen johtajana hänen onnistui ylittää Vichyn syndrooman kansallinen trauma ammentamalla tietynlaisesta suvereniteettikäsitteestä ja valistuksen ja demokratian arvoista. (Furet, Juillard, Rosanvallon 1988, Nicolet 1982, Saint-Etienne 1992 teoksessa Risse 2001, 211.) Suvereniteetti ymmärrettiin tässä kansallisena itsenäisyytenä, vapautena ulkopuolisesta sekaantumisesta (*indépendance*), ja ainutkertaisuuden ja suuruuden tunteena (*grandeur*). Tätä rakennelmaa käytettiin rakentamaan silta suuren vallankumouksen jälkeisen tasavallan ja sitä edeltäneen monarkian välille. (Risse 2001, 211.) Itsenäisyys ja suuruus olivat läheisesti linkittyneitä, ja itsenäisyyden voidaan jopa katsoa olleen keino päästä suuruuteen. Riittävän suuri itsenäisyys antaisi Ranskalle mahdollisuuden etsiä oikeutettua paikkaansa maailmassa. (Gordon 1993, 18.) Itsenäisyys oli keino huolehtia siitä, että Ranskan edut eivät jäisi huomioimatta sitä suuremmilta tai pienemmiltäkään valloilta, jotka eivät jakaneet Ranskan intressejä. Se oli de Gaullen strategia Ranskan intressien suojelemiseksi ympäristössä, jonka hän katsoi olevan niille vihamielinen tai ainakin välinpitämätön. (Id, 20—21.)

Wallace katsoo de Gaullen ulkopoliittikan määritelmän kiteytyvän hyvin seuraavaan sitaattiin: ”tietty idea Ranskasta... ja siitä, että Ranska ei voi olla itsensä ilman suuruutta” (De Gaulle 1954 teoksessa Wallace 1991, 65)³. De Gaulle myönsi, että ”tietty idea” kumpusi yhtä vahvasti tunteesta kuin järjestä (De Gaulle 1954 teoksessa Gordon 1993, 15). De Gaullen poliittiset argumentit suuruuden tarpeellisuudesta olivat yleensä vakuuttavia ja yhtenäisiä, mikä sai de Gaullea seuranneet johtajat hyväksymään gaullististen ideoiden innoittamat politiikkaohjelmat, vaikka he eivät jakaneetkaan hänen näkemystään yhteiskunnasta ja maailmasta. Ne auttoivat yhdistämään ranskalaiset kansallisten sellaisten tavoitteiden taakse, joihin suuri osa heistä vieläkin pyrkii. (Gordon 1993, 14—15).

Ranska oli omistautunut korkean ja poikkeuksellisen kohtalon tavoitteluun (id, 15). Idea Ranskan erityisyydestä ja poikkeuksellisuudesta (*exception française*) ei ollut saanut alkuaan de Gaullen ajattelusta. Ranskan suuresta vallankumouksesta, jopa Ludvig neljänentoista ajoista Ranskan rooli

suunnannäyttäjäkansakuntana (*nation phare*) oli kiehtonut ranskalaisia, ja historia oli antanut tunteen Ranskan tärkeydestä kansainvälisissä asioissa. (id, 16.)

Suuruuden ja erityisyyden idea pohjasi ideologisten tekijöiden lisäksi myös Ranskan erityiseen tehtävään ja vastuuseen maailmassa, mitkä välittyvät de Gaullen puheessa vuodelta 1961:

Ranskan on täytettävä tehtävänsä maailmanvaltana. Me olemme läsnä kaikkialla. Ei ole sellaista maailman kolkkaa, jossa Ranskaan puoleen ei minä tahansa aikana käännyttäisi ja kysyttäisi Ranskan mielipidettä. On suuri vastuu olla Ranska; inhimillisyyttä ajava valta parhaimmillaan” (De Gaulle 1961, Hoffmann 1963 teoksessa Gordon 1993, 15)⁴.

Ranskalla oli siis vastuu ja erityinen tehtävä valistuksen ja suuren vallankumouksen vapauden aatteiden syntyvaltiona (Kurikkala 2003, 2; Frank 2000, 827).

Ranskalainen poikkeuksellisuus ja erityisyys käännettiin myös sivilisaation levittämisen tehtäväksi (*mission civilisatrice*), jota kautta valistuksen ja Ranskan vallankumouksen universaaleja arvoja tuli viedä maailmalle (Risse 2001, 211). Ajatus oli erityisen vaikutusvaltainen kolonialismin kontekstissa. Ajatus Ranskan korkeasta asemasta, jopa ylemmydestä, pidettiin elävänä siirryttäessä neljänteen tasavaltaan ja pysyi osana kansallista tietoisuutta lukuun ottamatta toisen maailmansodan kokemusta. (Gordon 1993, 16.)

Gordonin mukaan ranskalaisilla on ollut vahva tendenssi arvioida kansallisia intressejään yleisinä tai systeemisinä, koska menneisyyden suuruuden ajat ovat ehdollistaneet heidät olettamaan, että muu maailma katsoo Ranskaan inspiraation lähteenä. Suuren vallankumouksen aikainen ajatus Ranskan oikeuksista ihmisoikeuksina on elänyt pitkään. (Ibid.) Ranskan merkittävä rooli kansainvälisessä politiikassa oli koko ihmiskunnan ja ihmisyyden hyväksi, koska Ranskan ajamat tavoitteet olivat nimenomaan ranskalaisia (De Gaulle 1967 teoksessa Gordon 1993, 15).

Erityisyyden idea heijastuu mielenkiintoisella tavalla ajatukseen Ranskasta valtiona, jota rakastetaan kaikkialla maailmassa. Tämä oikeuttaa Ranskan erityisen statuksen. Mitä enemmän valtaa Ranskalla on, sitä enemmän se on oma itsensä, mutta Ranska voi olla voimakas myös ilman suurta valtaa. Tämä on mahdollista, koska se nauttii sellaisesta kiintymyksen pääomasta, jota millään muulla valtiolla ei ole. (Grosser 1967, 22.)

De Gaullen ulkopoliittinen ideologia rakentuu vahvasti hänen käsitykselleen kansallisvaltiosta, jolla oli erityinen asema hänen poliittisessa ajattelussaan (id, 15). Macridis lukeekin ”kansallisvaltion todellisuuden” (*le fait national*) de Gaullen filosofiaa keskeisimmin määritelleeksi perusoletukseksi. Valtiota voittanutta ihmisen viimekätisenä uskollisuuden kohteena ei ole (Macridis 1992, 40); kaikki muu tämän keskeisen todellisuuden ulkopuolella on kuvitelmaa (Berstein 1993, 154). Ranskalaista

kansallisvaltiota ei ollut mahdollista määritellä rationaalisesti (vrt. ”tietty idea Ranskasta”), mutta sen intressit määräytyivät geopolitiikan ja selviytymistarpeen perusteella. Kansallisvaltion selviytyminen oli kategorinen imperatiivi, mikä tarkoitti sitä, että kaikki muu oli alisteista kansallisen intressin puolustamiselle. (Ibid.)

Grosser määrittääkin de Gaullen politiikan kumpuavan realismin perinteestä. Hän perustelee tätä de Gaullen uskolla voimaan ja sillä, että tämä näki kansainväliset konfliktit kyynisestä samalla mitalla takaisin maksamisen näkökulmasta. (Grosser 1967, 20.) Valtion tarkoitus oli mahdollistaa vahva asema maailmanpolitiikassa sekä riittävät voimavarat valtion puolustamiseen valtioiden välisessä säälimättömässä kamppailussa. Realismin periaatteet määrittivät siten Ranskan sotilaallisen voimankäytön politiikkaa. (Berstein 1993, 153—154.) ”Valtion todellisuuden” toteuttaminen edellytti erityisesti sotilaallista voimaa, ja armeijan palauttaminen entiseen voimaansa olikin de Gaullen tavoite toisen maailmansodan jälkeen (Macridis 1992, 40). Muistot 1930-luvulta ja vuoden 1940 Ranskan puolustuksen romahtamisesta saksalais miehityksen edessä taustoittivat ajatusta siitä, että kansallinen intressi vaati riittävää ydinaseiden tarjoamaa iskuvoimaa (*force de frappe*) pelottamaan vihollista ja saamaan tämä luopumaan aikomuksistaan käyttää voimaa Ranskaa vastaan. (Berstein 1993, 154—155). Vallan kartuttamisessa oli kuitenkin monia muita elementtejä sotilaallisen voiman lisäksi. De Gaulle käytti tähän tarkoitukseen niin liittoumia, diplomatiaa neuvotteluissa, kulttuurisia siteitä, henkistä vaikuttavuutta, taloudellisia resursseja sekä väestöä. (Macridis 1992, 40.)

Realistisesta maailmankuvasta voidaan ajatella kumpuavan myös ajatus vallan tasapainosta. De Gaulle näki, että ainoa mahdollinen maailmanjärjestys perustui valtiovaltojen tasapainoon, koska kansainvälisessä politiikassa kansallisvaltiot ajavat omaa etuaan toistensa kustannuksella. Toisen maailmansodan jälkeen syntynyt Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton sotilaalliseen ylivoimaan perustunut tasapaino oli haitallinen ja loi epävakautta Euroopalle ja Ranskalle. Asetelman vahingolliset vaikutukset voitiin välttää vain luomalla vallan tasapaino, jossa Euroopalla olisi kasvava rooli. (Macridis 1992, 41.) De Gaulle näki tähän päästävän hänen visioimillaan erilaisilla liittoumilla. Näistä pitkäikäisin oli Macridiksen mukaan Eurooppa ”kolmantena voimana”. De Gaullen määritelmä Euroopasta vaihteli, mutta se oli aina erillinen ”anglosaksisista valloista” sekä Neuvosto-Venäjältä. Tämä liittouma loisi Eurooppaan kolmannen vallan ja itsenäisen blokin, joka voisi rakentaa uuden maailmanlaajuisen vallan tasapainon. (Id, 42.)

Kansallisvaltion voima ilmentyi yksinomaan valtiossa ja sen päämääränä on osoittaa ulkopoliittista kunnianhimoa. Tämän vuoksi valtion johdossa oli oltava henkilö, jolle valta on keskittynyt ja joka pystyi käyttämään sitä ulkopuolisessa maailmassa. (Macridis 1992, 40; Grosser 1967, 15.) Lähes

kaikkien sisäpoliittisten toimien merkitys oli viime kädessä ulkopoliittinen; ne mahdollistivat ulkopoliitiikan, jota kautta Ranskan valta heijastui. Tämä välittyy selvästi de Gaullen muistelmissa, joissa hän perustelee sitä, ettei antanut kommunistiselle puolueelle yhtä kolmesta painavimmasta ministerisalkusta vuonna 1945:

En nähnyt perusteltuna antaa heille yhtäkään ulkopoliitiikan kannalta keskeistä ministeriötä – ulkoministeriötä, joka toteuttaa politiikkaa, sotaministeriötä, joka ylläpitää sitä tai poliisia [sisäministeriötä], joka suojelee sitä. (De Gaulle, War Memoirs, Salvation (1944—46), Documents 1960 teoksessa Grosser 1967, 16.)⁵

Valtion voiman idea eli myös de Gaullen käsityksessä valtioiden yhteisöistä tai kokonaisuuksista (*grand ensembles*). Valtioiden tuli muodostaa yhteistyöhön perustuvia kokonaisuuksia, jotka palvelisivat kaikkien sen jäsenien ja kokonaisuuden taloudellista kehitystä ja puolustusta. Yhteisöt antoivat de Gaullen ajattelussa tälle rakenteellisen pohjan ja voimavarat. Yhteisöjen tiiviys liikkui jossain liittovaltioiden ja läheisten liittoumien välimaastossa. (Macridis 1992, 41.) Yhteisöt liittyvät myös Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan väliseen suhteeseen. Brazzavillen konferenssissa, jossa siirtomaille myönnettiin mittava autonomia, de Gaulle totesi, että oli tarpeen perustaa poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia yhteisöjä, tarvittaessa myös puolustuksellisia. Esimerkiksi yhteisön ulkosuhteita ja puolustusta koskeva päätöksenteko olisi kuitenkin ”liittovaltion” instituutioiden käsissä Pariisin metropolissa. (Renault 2011.) Cerny tunnistaa yhteisöideassa ajatuksen kolmannesta maailmasta säiliönä, josta Ranska voi ammentaa tukea tarpeen vaatiessa (Cerny 1980, 132).

Käsitys valtion perimmäisestä tarkoituksena tehdä ulkopoliitiikkaa liittyy läheisesti siihen, mitä de Gaulle käsitti Ranskan idealla. ’Ranska’ on kaiken politiikan kohde, mutta sillä ei tarkoiteta Ranskan kansalaisten kokonaisuutta. Kansalaiset itse tai heidän vaurautensa on vain väline. Ideologiset ja poliittiset jakolinjat kansalaisten keskuudessa ovat alisteisia kansalliselle intressille, jota toteutetaan ensisijaisesti ulkopoliitiikalla. Kansallinen intressi on jokaisena ajankohtana ja jokaisessa tilanteessa määriteltävissä yksinkertaisella ja itsestään selvällä tavalla. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei kansallisesta intressistä voida käydä julkista keskustelua kansalaisten parissa. Grosser näkee tämän perustuvan käsitykseen ranskalaisen kahdesta ’sielusta’. Ensimmäinen sielu liittyy yksilön perheen ja ammatin kaltaisiin laajempiin sosiaalisiin, taloudellisiin ja poliittisiin ryhmiin, jotka jakavat ranskalaisia. Toisen sielunsa kautta hän on jäsen yhtenäisessä yhteisössä, jota presidentti edustaa. Presidentti määrittelee kansallisen intressin, jossa hän ilmaisee ranskalaisten tiedostamattoman tahdon. (Grosser 1967, 17.)

2.2. Siirtomaavallasta *Françafriquen* aikaan

Vallan heijastaminen imperiumin tai vuoden 1962 jälkeisen neo-imperiumin kautta on ollut avaintekijä Ranskan kansallisessa identiteetissä koko 1900-luvun ajan. Vuoden 1919 jälkeen imperiumin olemassaolo tuli määritteleväksi tekijäksi Ranskan suurvalta-asemalle. Siirtomaavaltasuhde oli 1900-luvun tärkeimpiä teemoja Ranskan historiassa. (Touati 2007, 2.)

Suurta vallankumousta edeltäneen vanhan kuningasvaltaisen hallintotavan *Ancien regimen* aikana Ranskan kolonialismi perustui kauppasuhteisiin ja sitä motivoivat hyvin vähässä määrin poliittiset ja moraaliset tekijät. Charbonneau mukaan Ranskalla oli Afrikassa siirtomaiden sijaan pikemminkin kauppaa-asemia. Vuosien 1830 ja 1860 välillä kolonisaation määritelmä valtion vallan edistäjänä alkoi vallata alaa. (Charbonneau 2008, 31.) Kolonisaation uudelleenmäärittelyyn vaikutti merkittävästi myös vuoden 1830 epäsuosittu Algerian pääkaupungin Algerin valloitus, jota oli edeltänyt poliittinen operaatio sisäpoliittisen suosion saamiseksi ja improvisoitu sotilaallinen operaatio (Meyer et al. 1991 teoksessa Charbonneau 2008, 31). Ranskan armeija perusteli Algerin miehittämistä Ranskan kansallisen edun palvelemisella, ja alkoi argumentoida uuden kolonialistisen järjestelmän perustamisen puolesta. Järjestelmässä ei ollut enää kyse merkantilismista vaan Ranskan imperiumista Afrikassa; merkantilismin periaatteista siirryttiin vähitellen imperialistisiin. Tästä eteenpäin siirtomaiden tuli olla osa Ranskaa. Ranskan sivilisaatiota levittävä missio alettiin sitoa isänmaallisuuteen ja Ranskan intresseihin ja suuruuteen. (Charbonneau 2008, 31.)

Ranskan siirtomaaimperiumi ulottui neljännen tasavallan aikana kaikille mantereille. Sen hallinto perustui Napoleonin ajoilta perittyyn hyvin keskitettyyn hallintomalliin, jossa viimekätiset päätökset ja koko imperiumin lainsäädäntö tehtiin Pariisissa. Imperiumin perustavia ajatuksia oli assimilaatio, jonka mukaan jokaisesta imperiumin asukkaasta tuli ajan mittaan Ranskan kansalainen, joka oli edustettuna Ranskan parlamentissa. Ideologia oli päinvastainen brittiläiseen käsitykseen verrattuna, jossa poliittisen ja kulttuurisen kehityksen ajateltiin lopulta johtavan siirtomaiden kansojen itsenäistymiseen. (Macridis 1992, 38.)

Ranskan siirtomaapolitiikan perusteet valettiin Brazzavillen konferenssissa Kongossa vuonna 1944. (Macridis 1992, 38.) Konferenssissa luonnostellussa siirtomaapolitiikan peruskirjassa todettiin, että Ranskan sivilisaatiota siirtomaissa levittävä työn tarkoituksena ei ollut edistää autonomiaa tai minkäänlaista kehitystä Ranskan imperiumin ulkopuolella. Minkäänlaisen itsehallinnon perustamista ei tullut harkita edes pitkällä aikavälillä. (Année politique 1947—45 teoksessa Macridis 1992, 38.)

Ranskan häviämät tuhoisat itsenäistymissodat Indokiinassa (kattoi suurilta osin Vietnamin, Laosin ja Kambodžan) ja Algeriassa oli vedenjakaja Ranskan historiassa ja merkkasi yhden aikakauden loppua

(Chafer 2001, 167). Neljännen tasavallan kahden viimeisen vuoden aikana 1956—1958 Ranskan johto päätti viimein hyväksyä siirtomaiden itsenäistymisen pysäyttämättömän kehityskulun (Macridis 1992, 39), ja Ranskan siirtomaat Saharan eteläpuolisessa Afrikassa itsenäistyivät suurilta osin rauhanomaisesti (Chafer 2001, 167). Vuonna 1956 säädetyin uuden viitekehyslain (*loi-cadre*) myötä Afrikan siirtomaille ja Madagaskarille myönnettiin mittava autonomia. Ne saivat omat parlamenttinsa ja toimeenpanovaltansa, mutta Ranska piti vallassaan tärkeitä politiikan sektoreita kuten puolustuksen, ulkopoliitiikan, kaupan ja koulutuksen. (Macridis 1992, 39.)

2.2.1. De Gaulle ja Saharan eteläpuolinen Afrikka

De Gaulle oli valtaan palatessaan vakaasti päättänyt, ettei Ranska saisi menettää vaikutusvaltaansa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, koska se auttoi ylläpitämään Ranskan asemaa jälkikolonialistisessa maailmassa ja vahvistamaan sen itsenäisyyttä suhteessa Yhdysvaltoihin. De Gaullen koko koulutusta oli hänen omien sanojensa mukaan hallinnut Ranskan siirtomaasaavutusten ihannointi, ja hän tunnisti, että siirtomaat tarjosivat Ranskalle toiminta-alueen ja vallan lähteen (Berstein 1993, 156). Vaikka Ranska oli hävinnyt Indokiinan itsenäistymissodan, imperiumi oli edelleen resurssi, joka mahdollisti suuruspolitiikan ja teki Ranskasta suurvallan.

Hävityn itsenäistymissodan ja Algerian konfliktien myötä de Gaulle joutui kuitenkin arvioimaan, tulisiko resurssista rasite, jos siirtomaakonfliktit horjuttaisivat yhteiskunnan vakautta tai saattaisivat Ranskan kansainvälisesti huonoon valoon. (Berstein 1993, 155—156.) Siirtomaiden itsenäistymisen kieltäminen olisi voinut uhata Ranskan suhteita entisiin siirtomaihin (Quantin 1978 teoksessa Bach 1986, 75), koska de Gaulle tunnisti, että niiden itsenäistyminen oli joka tapauksessa vääjäämätöntä ilman jatkuvia sotia. De Gaulle halusi ehdottomasti välttää Algerian sodan toisinnon Afrikassa. Tilanteen hyväksymiseen vaikutti myös merkittävästi siirtomaihin liittyvät hallinto-, koulutus-, infrastruktuuri- ja hyvinvointikulut, jotka kasvoivat jatkuvasti. (Berstein 1993, 156.) Muistelmissaan de Gaulle kirjoittaakin: ”Ryhtyessäni uudelleen Ranskan johtoon olin päättänyt vapauttaa Ranskan siitä hyödyttömästä taakasta, joka imperiumista oli tullut” (De Gaulle 1970, 38).

Ranskankielisten Afrikan maiden itsenäistyminen ei tarkoittanut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta huomattavia muutoksia niiden suhteissa Ranskaan (Bach 1986, 75). Suhteet päinvastoin tiivistyivät siirtomaiden itsenäistymistä seuranneina vuosina (Chafer 2005, 7). Suhteet tiivistymisen kehityskulku jatkui ensimmäisestä maailmansodasta 1980-luvulle siitä huolimatta, että Ranskan politiikka ajoi virallisesti dekolonisaatiota ja huolimatta virallisesta näkemyksestä, jonka mukaan dekolonisaatio mahdollisti ranskalaisafrikkalaisen yhteisön paremman säilymisen. (Moncrieff 2012, 6—7.) Itsenäistyminen tarkoitti suhteiden katkaisemisen sijaan imperialistisen suhteen muotoilemista uudella tavalla (Chafer 2001, 167). Ranskan ja Afrikan suhteiden vakaas ja jatkuvuus olivatkin yksi

de Gaullen presidenttikausien tärkeimpiä piirteitä (Bach 1986, 75). De Gaullen johdolla sekä hänen Afrikan-pääneuvonantajanaan koko hänen valtakautensa ajan toimineella legendaarisella harmaalla eminenssillä Jacques Foccart'illa (Chafer 1992, 38) oli suuri merkitys *Françafrique*-aikakauden suhteiden epäviralliselle ja henkilökohtaiselle luonteelle. Foccart'iin kiteytyi se erityinen tapa, jolla Ranska toimi Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Foccart palveli de Gaullen lisäksi Georges Pompidouta, ja hän toimi erityisneuvonantajana François Mitterrandin ja Jacques Chiracin kausilla. (Taylor 2010, 55.)

Vuonna 1958 de Gaulle tarjosi kaikille entisille siirtomaille viidennen tasavallan perustuslaissa määriteltä uutta poliittista järjestelyä, Ranskan yhteisön (*Communauté*) jäsenyyttä tai itsenäisyyttä, mikäli ne niin kansanäänestyksessä päättäisivät. (Bach 1986, 75; Macridis 1992, 43.) De Gaulle siis esitti Taylorin mukaan siirtomaille *Oui ou Non* -uhkavaatimuksen, jossa niiden piti päättää, jatkaisivatko ne Ranskan holhouksessa monilla tärkeillä hallinnon aloilla vai itsenäistyisivätkö kokonaan (Taylor 2010, 54). Kaikki entiset siirtomaat Guineaa lukuun ottamatta liittyivät yhteisön jäseniksi (Macridis 1992, 43). Guinea sai kansanäänestyksen ei-vastauksen jälkeen Pariisin vihat päälleen, ja de Gaulle määräsi kaikki ranskalaiset lähtemään maasta ja ranskalainen asiantuntijuus ja apu hävisivät maasta nopeasti; jopa puhelinlangat revittiin seinistä. Taylor toteaa läksyn menneen perille. (Taylor 2010, 54.)

Yhteisön ylläpitäminen huomattiin kuitenkin kalliiksi (Bach 1986, 75). Sen koossa pysyminen kävi mahdottomaksi, koska yhteisön rakenteet olivat vaikeasti sopeutettavissa siirtomaiden itsenäistymiseen. Yhteisö oli lisäksi vahvasti Pariisin keskushallinto- ja presidenttivetoinen ja Ranskalla oli yhteisön senaatissa suhteettomasti valtaa (Grosser 1967, 54—55). Vuosien 1959 ja 1960 aikana yhteisöstä luovuttiin, vaikka virallisesti maininta yhteisöstä poistettiin Ranskan perustuslaista vasta 1995.

Vuonna 1959 de Gaulle lupasi siirtomaille täyden itsenäisyyden (Macridis 1992, 43). Lähes kaikki Ranskan siirtomaat Saharan eteläpuolisessa Afrikassa itsenäistyivät vuonna 1960 lukuun ottamatta vuonna 1958 itsenäistynyttä Guineaa sekä Komoreja ja Djiboutia, jotka itsenäistyivät vasta parikymmentä vuotta myöhemmin. (Lorgeoux, Bockel et al. 2013, 233). Käytännössä dekolonisaatioprosessi eteni hyvin hitaasti ja vaihteittaisesti. Monet Ranskan siirtomaavallan aikaiset hallinnoijat jäivät asemapaikkoihinsa lähes samanlaisiin tehtäviin, jopa samoihin toimistoihin itsenäistymisten jälkeen. (Id, 234.) Siirtomaavalta-ajan suhteiden hoitoa jatkettiin vuosina 1960—1961 määritellyn yhteistyön (*coopération*) politiikan muodossa (Bach 1986, 75).

Entisten siirtomaiden rauhanomaista poliittista siirtymää itsenäisyyteen edesauttoi se, että toisen maailmansodan jälkeen maihin oli muodostunut ranskankielinen eliitti, jonka asema ja vaikutusvalta olivat riippuvaisia Ranskasta. Ranskalle uskolliset eliitit olivat myös edellytys sille, että suhteet jatkuivat tiiviinä itsenäistymisten jälkeen, koska suurelta osin niille Ranska luovutti vallan. (Chafer 2005, 8.) Näistä ranskankielisistä eliiteistä (*évolués*) oli rakennettu poliittinen järjestelmä, joka perustui suoraan käskyvaltaan, mutta sisälsi eliiteille mahdollisuuden päästä rajattuihin valta-asemiin. Vuonna 1965 kaikki ranskankielisten Afrikan maiden päämiehet olivat olleet Ranskan parlamentin jäseniä (Pepy 1970 teoksessa Taylor 2010, 52). Foccart'in henkilökohtaisella aktiivisuudella Ranska siis tietoisesti kutoi etuoikeutetut suhteet afrikkalaisiin frankofiilisiin eliitteihin (Manning 1998 teoksessa Taylor 2010, 52).

Chaferin mukaan ranskalaiset eliitit eivät koskaan ole katsoneet dekolonisaation tarkoittavan vetäytymistä siirtomaavallan alueilta, eivätkä koskaan täysin hyväksyneet entisten siirtomaiden itsenäisyyttä (Chafer 2002 teoksessa Taylor 2010, 51). De Gaulle ei pitänyt itsenäistymistä ensisijaisen tärkeänä perustuen hänen käsitykseensä siitä, että modernissa maailmassa vain alkuperäiset valtiot (*ensembles organists*) voisivat nauttia ”oikeasta” itsenäisyydestä. Hän luotti myös Afrikan johtajien intressien ja olosuhteiden paineen pitävän suurimman osan kurissa. (Hargreaves 1982 teoksessa Taylor 2010, 51.) Jäykän kolonialistiset, Ranskan ylivaltaan perustuneet suhteet korvattiin puolivirallisilla rakenteilla, jotka olivat vähintään yhtä tehokkaita takaamaan Ranskan hallinnan Saharan eteläpuolisesta Afrikasta ja pitävät yllä uskolonialistisia suhteita (Taylor 2010, 58).

De Gaullen näkemys Afrikan-suhteista perustui pitkälti kolmannen tasavallan (1870—1940) aikana alkunsa saaneeseen ekspansionismiin. Hänen päätöksissään sotilaallisista interventioista painoivat ennen muuta poliittiset ja strategiset näkökannat, taloudelliset ja rahoitukselliset tekijät tulivat selvästi toisena. (Bach 1986, 76.) Rahoitusallalla politiikkaa toteutettiin rahaliitolla (*Communauté Financière Africaine*, Franc CFA), joka satoi Ranskan frangin arvon yli tusinan Afrikan maan valuuttaan kiinteällä valuuttakurssilla (Chafer 2005, 9; Taylor 2010, 63). Rahaliitolla oli merkitystä de Gaullen päätavoitteelle palauttaa Ranskan asema keskisuurena valtana (Bach 1986, 76). De Gaullen valtakautena yhteistyölle oli omistettu oma ministeriönsä, joka hallinnoi Ranskan kehitysapua, josta kaksi kolmasosaa kohdennettiin Saharan eteläpuolisen Afrikan entisille siirtomaille (Chafer 2005, 9). Afrikan osuus Ranskan kaupasta oli prosenttiosuudeltaan pieni, mutta yhteistyösopimukset takasivat ranskalaisten yhtiöiden etuoikeutetun, jopa monopolia lähentelevän aseman maiden markkinoilla (Bach 1986, 76).

Ranskalle läheisille hallituksille tarjottiin taloudellisen ja rahoituksellisen avun lisäksi sotilaallista apua. Esimerkkeinä Ranskan sotilaallisista interventioista voidaan mainita vuoden 1964 interventio Gaboniin, jossa oli tapahtunut Yhdysvalloille edulliseksi tulkittu vallankaappaus. 1968 ranskalaisia joukkoja lähetettiin puolestaan Tšadiin, jossa presidentti Tomalbayen hallintoa uhkasi kapinaliikehdintä. De Gaullen aikana tehtiin myös puolivirallisia interventioita, joiden tarkoituksena oli horjuttaa ranskalaisille intresseille vahingollisia hallintoja. Näin toimittiin muun muassa Guinean presidentti Sékou Tourén hallinnon suhteen, jonka itsenäisyyspyrkimykset vuonna 1958 tulkittiin ideologiseksi haasteeksi Ranskan läsnäololle Afrikassa. (Chaffard 1967; Baulin 1980 teoksessa Bach 1986, 76.)

2.2.2. *Françafriquen* ominaispiirteitä

Vuoden 1960 itsenäistymisaallon jälkeen virallisissa puheissa viitattiin usein suureen ranskalaisafrikkalaiseen perheeseen. Saharan eteläpuoliseen Afrikan ranskankielisiin maihin on viitattu esimerkiksi termillä *pré carré*, jolla tarkoitetaan yksinomaisen vaikutusvallan aluetta. *Françafrique* -termiin puolestaan kiteytyi käsitys symbioottisesta suhteesta (Chafer 2005, 7), jossa Afrikka näyttäytyi ranskalaisesta näkökulmasta Ranskan luonnollisena jatkeena, jossa ranskankielinen maailma ja frankofiilia yhdistyvät (Bourmaud 2000 teoksessa Chafer 2005, 7). *Françafrique*-termillä on viitattu erityisesti Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan 'erityissuhdetta' ylläpitäviin toimijoihin (Chafer 2005, 21). Termin kehitti Ranskan ja Afrikan suhteissa huomattavaa valtaa nauttinut Norsunluurannikon ensimmäinen presidentti Félix Houphouët-Boigny, ja se sai myöhemmin selvästi negatiivisen merkityksen, joka perustui ranskalaisafrikkalaisten suhteiden laajaan korrupioon, jopa laittomuuteen (Chafer 2005, 21). *Françafriquen* verkostot ja aikakausi ovat olleet pitkään negatiivisen kommentoinnin kohteena Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, ja ranskalainen media on käsitellyt asiaa ulkopoliittiselle johdolle vaivaannuttavalla tavalla (Melly & Darracq 2013, 3).

Verkostojen tiiviyyteen ja henkilökohtaiseen luonteeseen vaikutti merkittävästi se, että Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikka on perinteisesti ollut presidentin lähes yksinomaisessa päätösvallassa (*domaine réservé*). Tämä perustuu ensi sijassa viidennen tasavallan perustuslakiin, mutta myös de Gaullen ja hänen seuraajiensa tapa hyödyntää presidentin valtaoikeuksia ulko- ja turvallisuuspolitiikan ja kansallisen turvallisuuden asioissa on taannut sen, että presidentti on ollut avaintekijä Afrikan-politiikassa vuodesta 1958. (Chafer 1992, 38—39.) Presidentti on hallinnut politiikkaa Élysée-palatsin erityisen toimiston, ”Afrikka-solun” (*Cellule africaine*) avulla (Taylor 2010, 55), joka ei ole ollut hallituksen tai parlamentin valvonnan alainen (Chafer 2002, 346). Presidentillä on valtuudet panna liikekannalle joukkoja ilman parlamentin tai ministereiden

osallistamista päätöksentekoon (McNulty 1997 teoksessa Taylor 2010, 55). Itse asiassa koko Ranskan poliittinen järjestelmä on ollut edullinen *Françafriquen* suhteille (Taylor 2010, 55). Ranskan hyvin keskitetty järjestelmä vietiin siirtomaihin, joissa valta on siten keskittynyt pienelle ja tiiviille ryhmälle (Golan 1981 teoksessa Taylor 2010, 55).

Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden verrattain suureen jatkuvuuteen on vaikuttanut myös monien hallinnollisten toimijoiden ja ministeriöiden (muun muassa ulko-, yhteistyö- ja puolustusministeriöt) toiminta, joka on luonut sekavuutta ja osaltaan vaikeuttanut politiikassa tehtäviä muutoksia. Chaferin mukaan hämmennyksen ja epäselvyyden takana on kuitenkin oikeiston ja vasemmiston enemmistön konsensus siitä, että Ranskan suuruus on tiiviissä yhteydessä sen vaikutusvaltaan kaukana rajojensa ulkopuolella. (Chafer 1992, 39—40.) Se ranskalaisafrikkalaisten suhteiden kehikko, jonka de Gaulle ja hänen Afrikan-pääneuvonantajansa Jacques Foccart muodostivat, säilyikin 1960-luvulta aina kylmän sodan loppuun asti juuri sen saaman puoluerajat ylittävän kannatuksen vuoksi. Siihen ei tehty suuria muutoksia presidenttien ja poliittisten enemmistöjen vaihtumisesta huolimatta. (Medard 2008 teoksessa Taylor 2010, 56.)

Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteita leimasi alusta asti salaisuus ja poikkeuksellisuus. De Gaulle perusti niille varta vasten omistettuja rakenteita Pariisiin välttääkseen suhteiden hoidon virallisia diplomaattisia kanavia pitkin tavallisia käytäntöjä noudattaen. Tämä johtui siteiden ja sopimusten tiivyydestä. Ne koskettivat tavallisesti valtiolliseen toimivaltaan kuuluvia asioita, ja erityisesti armeijaa. Afrikalla oli avainrooli de Gaullen visiossa Ranskan asemasta kylmässä sodassa, joten monet suhteita koskevat asiat pidettiin salassa yleisöltä ja parlamentilta. Arkaluontoisimpia asioita hoitivat de Gaullen verkostoihin kuuluvat entiset ja virassa olevat armeijan ja tiedustelun upseerit. (Moncrieff 2012, 7.)

Toisiinsa linkittyneiden henkilökohtaisten, institutionaalisten ja valtiollisten suhteiden verkkoa itsenäisten valtioiden välillä oli vaikea hahmottaa ulkopuolelta (Moncrieff 2012, 6). Suhteiden hoidon muodoista osa sijoittui epävirallisen ja institutionaalisen välimaastoon: Ranska-Afrikka-huippukokoukset keräävät yhteen ranskalaisia ja afrikkalaisia poliittisia johtajia ja viranomaisia, mutta kokousten asialistoja ei julkaista eikä kokouksissa anneta virallisia politiikkasuosituksia (Chafer 2002, 346). Yksi syy suhdeverkostojen läpinäkymättömyyteen oli ehkä se, että *Françafrique*-aikakautta määrittelivät voimakkaasti henkilökohtaiset suhteet ranskalaisten ja afrikkalaisten poliitikkojen välillä. Varsinkin useita vuosikymmeniä vallassa pysyneillä ranskankielisen Afrikan johtajilla oli huomattavaa valtaa Pariisissa muun muassa kehitysavun kohdentamisessa. (Moncrieff 2012, 6.) Suhteiden tiivis ja henkilökohtainen luonne selittää Bachin mukaan verkostojen vahvan vaikutusvallan seuraavina vuosikymmeninä. (Bach 1986, 76).

Françafriquen ”kultakautta” leimasivatkin henkilökohtaiset suhteet eliittien välillä (Melly & Darracq 2013, 6). Suhteiden perustuminen eliittien väliseen kanssakäymiseen esitetään avoimesti myös Ranskan senaatille valmistellussa raportissa: [Ranskan jatkuva läsnäolo Afrikassa] ”on myös merkki uskollisuudesta ja pysyvyydestä, joiden ansiosta ranskalaiset ja afrikkalaiset eliitit ovat solmineet ystävyuden ja työtoveruuden siteitä, jotka ovat vielä tänä päivänä ranskalaisafrikkalaisten suhteiden perusta” (Lorgeoux, Bockel et al. 2013, 233).⁶

Yhdysvaltojen tuki Ranskan läsnäololle Afrikassa oli ratkaisevaa. Kylmän sodan asetelmassa se katsoi suosiollisesti Ranskan läsnäoloa alueella, jota se itse tunsu huonosti. Yhdysvallat katsoi läsnäolon takaavan, ettei mantere joutuisi Neuvostoliiton valtapiiriin ja sen auttavan kommunismin leviämisen rajaamisessa. Ranska puolestaan näki aktiivisuutensa alueella keinona rajoittaa Yhdysvaltojen ja Britannian vaikutusvaltaa. (Chafer 2005, 8.)

’Erytysuhde’ kattoi kolme alaa: kaupan, kehitysyhteistyön ja rahoitusalan sekä diplomatian ja armeijan. Ranskalla oli hallitseva asema kaupan alalla Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja sillä oli virallinen monopoli öljyyn ja uraaniin joissain maissa perustuen itsenäistymisen yhteydessä solmittuihin sopimuksiin. Ranskan sotilaallista voimaa käytettiin ensi sijassa sille suosiollisten hallitusten suojelemiseen sisäpoliittiselta vastustukselta, minkä Ranskan liittolaiset hyväksyivät kylmän sodan strategisena järjestelynä kommunismin vastaisessa taistelussa. (Moncrieff 2012, 6.)

Ranskan kielellä ja kulttuurisiteillä on erityinen merkitys suhteissa. Ranska on ollut jatkuvasti läsnä Afrikassa 150 vuotta ja Afrikan maiden väestöstä yli 50 miljoonaa puhuu ranskaa (Lorgeoux, Bockel et al. 2013, 221—222). Kulttuuriteiden tiiviyyteen vaikuttaa huomattavasti myös siirtolaisuus; Saharan eteläpuolisessa Afrikassa asuu yli 100 000 Ranskan kansalaista (id, 237) ja Ranskassa asuu 800 000 Afrikasta lähtöisin olevaa siirtolaista (id, 269). Kieli- ja kulttuurisiteillä on vahva ideologinen ja tunteisiin vetoava ulottuvuus, mikä tulee ilmi myös edellä mainitusta senaatin raportista: ”Kielen vaikutuksesta [me ranskalaiset] jaamme 50 miljoonan ranskaa puhuvan afrikkalaisen kanssa yhteisen kulttuurin ja kuvan maailmasta” (id, 222).⁸

2.2.3. Saharan eteläpuolinen Afrikka Ranskan globaalien aseman ylläpitäjänä

Bach toteaa vuonna 1986, jolloin valtaosan Afrikan maiden itsenäistymisestä oli kulunut 25 vuotta, että Ranskan vaikutusvalta ja aktiivisuus mantereella oli edelleen paljon muita entisiä siirtomaavaltoja suurempaa. 1960-luvulta alkaen Ranskan presidentit ovat korostaneet läheisten suhteiden ylläpitämistä Afrikkaan, ja tämä linja on ollut huomattavan yhtenäinen lukuun ottamatta joitain eroja politiikan toteuttamisessa. (Bach 1986, 75.) Ranskan intressejä Afrikassa ei voida selittää yksin taloudellisina (ibid), vaikka ne ovatkin hyvin suuret huomioiden varsinkin Afrikan raaka-

ainevarat. Afrikka vastasi vuonna 2013 enää noin kolmesta prosentista Ranskan viennistä, mutta se on Ranskalle tärkeä öljyn ja metallien tuottaja. Nigerin uraani on tärkeä ydinvoimasta sähköntuotannossaan riippuvaisen Ranskan energiaturvallisuuden kannalta. Ranskalaiset yritykset ovat Saharan eteläpuolisessa Afrikassa vahvoilla muun muassa logistiikan, televiestinnän ja pankkitoimintojen aloilla. (Melly & Darracq 2013, 3.)

Afrikan merkityksen tekee Ranskalle erityiseksi se, että on ainoa alue, missä Ranskalla on riittävästi vaikutusvaltaa, jotta se voi oikeuttaa asemansa keski-suurena valtana kansainvälisessä politiikassa (Bach 1986, 75). Melly ja Darracq toteavat kirjoituksessaan vuodelta 2013 hyvin saman suuntaisesti, että Ranskalla on Afrikassa sellaista vaikutusvaltaa, jota sillä ei ole missään muualla Euroopan ulkopuolella. Imperiumi oli myös tärkeässä osassa Vichyn traumaista toipumisesta (Taylor 2010, 53). Ilman imperiumia Ranska olisi ollut vapautettu maa, mutta imperiuminsa ansiosta se kuului voittajiin (Monnerville 1945, Ela Ela 2000 teoksessa Taylor 2010, 53).

François Mitterrand totesi dramaattisesti vuonna 1957, että ilman Afrikkaa Ranskalla ei tulisi olemaan historiaa 2000-luvulla. (Mitterrand 1957 teoksessa Chafer 1992, 40). Hänen ajatuksissaan Ranskan merkittävä vaikutusvalta (Saharan eteläpuolisessa) Afrikassa oli ratkaiseva tekijä siinä, tultaisiinko 2000-luvun Ranska muistamaan historian merkittävänä historiallisena toimijana vai unohdettaisiinko se. Tämän voidaan katsoa liittyvän myös de Gaullen ajatukseen siitä, että maan sotilaallisen historian ja kansakunnan olemassaolon välillä oli historiallinen yhteys (Gordon 1993, 21). Afrikkaa ei nähty ulkopoliittikan areenana, vaan osana Suur-Ranskaa (Astier 26.9.2007).

2.2.4. Uuskolonialismi Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikan perinteessä

Grosserin mukaan merkittävin vaikutus de Gaullen periaatteiden soveltamisella Afrikkaan oli siinä, että hänen onnistui vakuuttaa ranskalaiset siitä, että siirtomaavallan ajan ylivalta ja itsenäistymisten jälkeinen yhteistyö ajoivat molemmat samaa kansallisen kunnianhimon tavoittelun asiaa (Grosser 1967, 60). Georges Pompidou totesikin vuonna 1964, että yhteistyön politiikka oli jatkoa Euroopan 1800-luvulla harjoittamalle ekspansionismin politiikalle (Michel 1993 teoksessa Chafer 2005, 10).

Uuskolonialismi on ollut läpileikkaava teema ja ideologinen taustavire Ranskan politiikassa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan niin institutionaalisilla kuin epävirallisilla tasoilla. Se on ollut läsnä niin Ranskan ja Afrikan maiden rahaliitossa kuin vuoteen 1997 asti toimineessa yhteistyön ministeriössä, jolla oli juuret siirtomaa-ajan kolonialismissa. Yhteistyön ja teknisen sotilaallisen avun sopimukset ja puolustus sopimukset ja niistä seuranneet sotilaalliset interventiot sekä kulttuurinen yhteistyö olivat edelleen merkkejä uuskolonialistisesta suhteesta. Kulttuurinen yhteistyö edisti ranskan kieltä ja kulttuuria maissa, ja kehitysapu ylläpiti riippuvuussuhdetta ja tiiviitä kahdenvälisiä suhteita entisiin

siirtomaihin, ja antoi etuoikeutetun pääsyn maiden mineraali- ja raaka-ainevaroihin. Epäviralliset yhteydet ja tavat ylläpitää uuskolonialistista suhdetta ovat olleet vähintään yhtä tärkeitä kuin viralliset, institutionaaliset yhteydet. (Chafer 2002, 346.)

Charbonneau mukaan Ranskan politiikka Saharan eteläpuolisessa Afrikassa on aina värittänyt afrikkalaisten ja epäsuorasti ranskalaisten eliittien afrikkalaisten kansojen kontrolli, ylivalta ja alistaminen. Pakottavat ja riippuvuutta luovat rakenteet perustuvat Charbonneau mukaan edelleen suurilta osin Ranskan armeijan läsnäoloon alueella. Ranskan politiikka Saharan eteläpuolisessa Afrikassa kiteytyy ylikansallisten eliittien tarpeeseen ylläpitää niitä sosioekonomisia oloja, jotka antavat niille etuoikeutetun aseman. (Charbonneau 2008, 2.)

Sivilisaation levittämisen tehtävä palveli ideologisenä välineenä, jolla perustavanlaatuiset ristiriitaisuudet tasavaltalaisen Ranskan ja imperialistisen Ranskan; demokratian ja sotilaallisella voimalla voitettun vallan välillä hämärrettiin (Conklin 1997 teoksessa Charbonneau 2008, 35.) Sivilisaation levittämisen idealla oli erityistä kaikupohjaa kolmannen tasavallan (1870—1940) aikana, jolloin Ranskassa oltiin palattu demokraattisiin instituutioihin ja uudella hallinnolla oli vaikeuksia sovittaa yhteen sen aggressiivinen imperialismi ja tasavaltalaiset ideat (ibid).

Sivilisaation levittämisen idean ja diskurssin avulla ranskalaisen kolonialismin merkittävät materiaaliset intressit naamioitiin toiseen asuun. Idean juuret ovat ranskalaisessa kolonialismin filosofiassa, jossa Ranskan ekspansionismi Afrikkaan nähtiin tämän tehtävän toteuttamisena. Afrikka ja afrikkalaiset haluttiin tuoda parhaan sivilisaation piiriin, jossa ylivertaiseksi koettua ranskalaista kulttuuria ja universaaleja tasavaltalaisia arvoja voitiin jakaa laajemmin. (Taylor 2010, 51—52.) Ranska ei siis ”ottanut siirtomaita vaan levitti sivilisaatiota” (Rosenblum 1988 teoksessa Charbonneau 2008, 35).⁸ Sivilisaation levittämisen diskurssiin liittyi myös ajatus ranskan kielestä vapautuksen ja valistuksen kielenä (Taylor 2010, 52—53.) Ranskalaiseen kolonialismiin liittyi myös ajatus suuresta Ranskan tasavallasta (Cumming 2005 teoksessa Taylor 2010, 53), jonka rajat ulottuivat Ranskan metropolin yli. Siihen kuuluivat siirtomaiden eliitit, jotka integroitiin poliittisesti ja kulttuurisesti ylikansalliseen Ranskaan (Taylor 2010, 53). Ranskan läsnäoloa Afrikassa perusteltiin sillä, että Ranskan läsnäolosta koituisi enemmän hyvää kuin minkään muun maan läsnäolosta. Ranskan kulttuuri nähtiin tässä ainoana aitona kulttuurina, joka Afrikkaan oli vietävä. (Grosser 1967, 61.)

2.2.5. Ranskan sotilaallinen läsnäolo Saharan eteläpuolisessa Afrikassa

N’Diayen mukaan Ranskan aktiivisuus Afrikan turvallisuusympäristössä, jopa jossain määrin sen muokkaus alkoi siirtomaakaudella, kun tuli tarpeelliseksi tukahduttaa sotilaallisesti eri puolella

imperiumia nousseita siirtomaavaltaa vastustavia liikehdintöjä. Tämä jopa raa'an voiman käyttö kolonialistisen järjestelmän ylläpitämiseksi jatkui koko siirtomaavaltakauden ajan. (N'Diaye 2014 303.) Siirtomaahallitsijoiden filosofia ja tapa luottaa voimaankäyttöön hallinnan välineenä määrittäi voimakkaasti postkolonialistisen valtion luonnetta ja sen suhteita sen alamaisiin. (Young 2000 teoksessa N'Diaye 2014, 303.) Kun kolonialistinen järjestelmä kävi 1960-luvulta alkaen mahdottomaksi ylläpitää, Ranskalla oli tärkeä rooli suunniteltaessa ranskankielisen Afrikan turvallisuus- ja puolustusviitekehystä, joka pysyi voimassa suurimman osan seuraavasta puolivuosisadasta. Ranska alkoi määrittää uudelleen suhteitaan entisiin siirtomaihinsa lähes kaikilla aloilla. Eniten huomiota se omisti turvallisuudelle ja puolustukselle kylmän sodan kontekstissa. Tässä suuressa turvallisuussuunnitelmassa itsenäistyneille siirtomaille annettiin kuitenkin vain nuoremman kumppanin rooli, koska suunnitelman tarkoituksena oli Ranskan geopoliittisten ja strategisten intressien suojeleminen ja edistäminen mantereella. (N'Diaye 2014, 303—304.) Ranska loi Afrikan maiden omia kansallisia armeijoita niiden itsenäistymisen jälkeen. Martinin mukaan tämän tavoitteena oli rakentaa armeijan yksiköitä, jotka toimisivat yhteen Ranskan armeijan kanssa ja siten käytännössä toimia sen osana Ranskan ulkopuolella. (Martin 1995 teoksessa N'Diaye 2014, 304.)

Vuosien 1960 ja 1993 välillä Ranska allekirjoitti 24 teknisen sotilaallisen avun sopimusta ja kahdeksan puolustussopimusta sille tärkeimmiksi arvioimansa itsenäistyneiden siirtomaidensa kanssa ja paljon myöhemmin myös Britannian entisen siirtomaan Zimbabwen kanssa (Renou 2002, 10; Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 20). Sopimukset jakaantuivat siis kahteen luokkaan: yhteistyösopimukset ja teknisen sotilaallisen avun sopimukset, jotka kattoivat Afrikan maiden armeijoiden koulutuksen ja harjoitukset sekä puolustussopimukset, jotka antoivat laillisen pohjan Ranskan sotilaallisille interventioille maissa (Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 20).

Vaikka sopimukset muokattiin kunkin siirtomaan geopoliittisen painoarvon mukaan, kaikissa oli seuraavia elementtejä: Ranskan sitoutuminen maan puolustukseen ja sisäiseen vakauteen, sotilaallinen yhteistyö mukaan lukien ranskalaisten sotilaallisten ja teknisten avunantajien läsnäolo maissa sekä muutaman maan tapauksessa ranskalaisten joukkojen sijoitus. Ranska siis sitoutui suojaamaan hallintoja ulkopuolisilta hyökkäyksiltä sekä palauttamaan poliittisen järjestyksen oli sitä uhkaava oppositio aseistettu tai ei. Afrikkalaisten sopijapuolet velvoitettiin vastineeksi ostamaan ranskalaisia sotatarvikkeita ja aseita sekä myymään strategisesti tärkeitä materiaaleja pelkästään tai ensisijaisesti Ranskalle. (N'Diaye 2014, 304.) Sopimuksilla oli siten tärkeä taloudellinen merkitys Ranskalle, ja taloudelliset intressit ja pääsy Afrikan maiden mineraalivaroihin äärimmäisen edullisin ehdoin motivoivat Ranskaa voimakkaasti sopimuksien solmimiseen. Ranskan priorisoitu pääsy

Afrikan mineraalivaroihin johti jopa sen suureen riippuvuuteen strategisesti tärkeistä mineraaleista, kuten uraanista. Kaikki Ranskan tarvitsema uraani saatiin vuonna 1995 Afrikasta. (Martin 1985 teoksessa N'Diaye 2014, 304.)

Osassa sopimuksia oli salaisia kohtia, jotka sitoutuivat Ranskan tietyn hallinnon selviytymiseen ja valtion päämiesten henkilökohtaiseen turvallisuuteen (Chaigneau 1984, Chipman 1989 & 1985, Luckman 1982, Crocker 1969 teoksessa N'Diaye 2014, 304). Jossain erityistapauksissa salaisissa kohdissa tuotiin esille Ranskan aikomus tehdä sotilaallisia interventioita, jos sen intressit niin sanelivat joko afrikkalaisten valtion päämiehen pyynnöstä tai ilman sitä. On myös paljastunut, että Ranskan Afrikan-lähetystöissä säilytettiin allekirjoitettuja mutta päiväämättömiä pyyntöjä sotilaalliselle interventiolle. Lopullisen päätöksen intervention käynnistämisestä tai käynnistämättä jättämisestä teki aina Ranska. Ranska käynnistikin säännöllisesti interventioita suojellakseen tai pelastaakseen sille myötämielisiä hallintoja ja joskus kaataakseen tai antaakseen kaatua hallintoja joita se ei katsonut myötämielisesti. (N'Diaye 2014, 304.)

Ranskan sotilaalliset interventiot olivat huipussaan 1960-luvulla, kun Afrikassa oli 30 000 sotilasta. Sotilaalliset operaatiot jatkuivat kuitenkin noin yhden operaation vuositahdilla aina 1990-luvun puoliväliin asti (Chafer 2002, 349); yhteensä Ranska teki vuosina 1960—1993 ainakin 34 sotilaallista interventiota Afrikkaan (Renou 2002, 10). Interventioiden lisäksi tehtiin myös vastarinnan tukahduttamiseen tähdänneitä sotilaallisia toimia sekä muiden sotilaallisten toimijoiden tukiopeatioita. (Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 20.)

1980-luvulla joukkoja oli edelleen 15 000 (Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 19). Ranskalla oli pysyviä sotilaallisia tukikohtia Djiboutissa, Gabonissa, Senegalissa ja Norsunluurannikolla, mistä se pystyi tekemään interventioita kaikkialle Afrikassa. Joukkojen lisäksi Ranskalla on myös varustelua ja aseistusta ennakoivasti sijoitettuna Afrikkaan. (N'Diaye 2014, 304—305.)

3. Suotuisasta politiikkaympäristöstä uusiin muospaineisiin kylmän sodan päättyessä

Suotuisa politiikkaympäristö, poliittinen tahto ja sitä vastaavat voimavarat takasivat *Françafriquen* erityissuhteen jatkuvuuden yli 30 vuotta Ranskan siirtomaiden itsenäistymisen jälkeen. Erityissuhteeseen perustuva järjestelmä alkoi horjua vasta kylmän sodan jälkeen. (Chafer 2005, 12—13.) Kaksinapaisen maailmanjärjestyksen romahtaminen höllensi Ranskan otetta entisistä siirtomaistaan (Krosiak 2004, 72). Ideologinen vastakkainasettelu lännen ja neuvostoblokin välillä oli toiminut perusteena sille, että Ranska tuki varauksettomasti hyvinkin kovaotteisia ja tukahduttavia hallintoja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Samalla kun Ranska toimi kommunismin leviämisen estämisen nimissä, se varmisti, että suuri määrä valtioita äänesti lännen puolella YK:ssa. (N’Diaye 2014, 305.)

De Gaullen poliittisen linjan perilliset, uusgaullistiset keskustaoikeistolaiset presidentit Georges Pompidou (presidenttikausi 1969—1974) ja Valéry Giscard d’Estaing (1974—1981) olivat jatkaneet Afrikan-suhteissa hyvin pitkälle de Gaullen viitoittamalla linjalla. Giscard d’Estaing esitti Ranskan de Gaullen tapaan kolmannen maailman liittoutumattomien maiden puolestapuhujana ja vaati tasaisempaa varallisuuden jakoa rikkaiden ja köyhien maiden välillä. Hän jatkoi kuitenkin käytännössä suhteiden hoitoa entiseen tapaan (Renou 2002, 16) ja sotkeutui skandaaliin, jossa hänen väitettiin saaneen Keski-Afrikan tasavallasta timantteja vastineeksi presidentti Jean-Bédél Bokassalle antamastaan tuesta (N’Diaye 2014, 305). Vasemmistolainen François Mitterrand (presidenttikausi 1981—1995) lupasi presidenttikampanjassaan Afrikan-suhteiden uudelleenjärjestelyä kolmannen maailman intressien ja ihmisoikeuksien hyväksi (Renou 2002, 16). Sosialistit olivat arvostelleet ankarasti gaullistien hämää henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvia yhteyksiä afrikkalaisiin hallituksiin (N’Diaye 2014, 305). 1990-luvulla demokratian ja hyvän hallinnon retoriikka vaikutti myös Ranskan Afrikan-suhteisiin (id, 306) ja Mitterrand tekikin symbolisia muutoksia muuttamalla Afrikan-suhteiden diskurssia (Renou 2002, 16). La Baulen ranskalaisafrikkalaisessa huippukokouksessa vuonna 1990 Mitterrand julisti Ranskan sitovan rahallisen tukensa Afrikan maiden edistykseen demokratiassa. ”La Baulen doktriinin” toteutus jäi kuitenkin puuttumaan, koska molemmilta osapuolilta puuttui tahto muokata Ranskan ja Afrikan turvallisuussopimusta sellaiseksi, että se palvelisi aidosti demokratisoitumista. (N’Diaye 2014, 306.)

Berliinin muurin murtumisen ja sitä seuranneiden Itä-Euroopan demokraattisten vallankumousten jälkeen Ranskassa alettiin keskustella Ranskan läheisistä suhteista autoritäärisiin hallintoihin, jotka eivät kunnioittaneet ihmisoikeuksia. Myös Ranskan kehitysavun tehokkuus alettiin kyseenalaistaa. (Chafer 2005, 13.) Kylmän sodan loppu ja Neuvostoliiton intressien vetäytyminen Afrikasta vaikuttivat siihen, että afrikkalaiset eliitit alkoivat kyseenalaistaa edeltäjiensä tavan hallita sekä

maidensa alisteisen aseman politiikassa ja taloudessa. Demokratiavaatimukset saivat lisää pontta sellaisten ranskalaisafrikkalaisten suhteiden perinteisten toimijoiden kuten Houphouët-Boignyn kuolemasta. Demokratiapyrkimykset olivat uhka Ranskan politiikalle, koska niihin olivat kytköksissä aiempaa positiivisemmat asenteet Yhdysvaltoihin, joka oli Ranskan pääkilpailija Afrikassa. (Renou 2002, 14.)

Myös Afrikan toimintaympäristössä tapahtui 1990-luvun aikana useita muutoksia, jotka laittoivat painetta Ranskan Afrikan-politiikan muutokselle. Afrikan maita koettelivat velkakriisi sekä taloudelliset romahdukset. Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden nopea siirtymä monipuoluejärjestelmiin toi valtaan uusia johtajia, mutta myös uusia poliittisia jännitteitä ja kilpailuasetelmia, jotka johtivat joissain tapauksissa jopa valtion romahtamiseen. Poliittisten ja etnisten jännitteiden pahentuminen johti osassa maissa valtioiden sisäisiin ja niiden välisiin konflikteihin sekä niitä seuranneisiin humanitaarisiin kriiseihin. Kaikki nämä tekijät yhdessä loivat ympäristön, jossa Ranskan yksipuoliset interventiot ja aktiivisuus alueella muuttuivat huomattavasti entistä riskialttiimmiksi sekä poliittisesti että taloudellisesti. Ranskan politiikkaympäristö Afrikassa oli muuttunut entistä epävakammaksi ja vaikeammin ennakoitavammaksi. (Chafer 2005, 12; Chafer 2002, 354.) Uudessa tilanteessa oli riski, että Ranskan perinteiset suhteet sen suosimiin afrikkalaisiin johtajiin ja eliitteihin johtaisivat siihen, että Ranskan nähtäisiin olevan jakolinjan väärällä puolella hallinnon tai hallituksen vaihtuessa (Chafer 2002, 354).

3.1. Ruandan ja Zairen tapahtumien merkitys Ranskan Afrikan-politiikan maineelle

Françafriquen suhteiden kriisiytymiseen eniten vaikuttanut yksittäinen tapahtuma oli Ruandan kansanmurha vuonna 1994. Ranskaa syytettiin Ruandan ranskalaismielisen Juvénal Habyarimanan hutu-hallinnon auttamisesta ja jopa osallisuudesta kansanmurhaan. Ranska oli päättänyt vuoden 1990 jälkeen tukea hallintoa huolimatta sen syyllistymisestä laajamittaisiin ihmisoikeuksien loukkauksiin. Ranska koulutti hallinnon sotilaita ja toimitti sille aseita sekä teki useita interventioita suojatakseen hallintoa sissijoukoilta, joiden se katsoi olevan amerikkalaismielisiä.

Tutsien kansanmurhan alettua Ranska teki intervention (*Operation Turquoise*), jonka oli tarkoitus estää tappamisen jatkuminen. Operaatiota kuitenkin kritisoitiin laajasti, koska sen katsottiin käytännössä antaneen joukkomurhaan osallisille pakoreitin Zaireen eli nykyiseen Kongon demokraattiseen tasavaltaan. (Chafer 2005, 15.) Ranska myös lähetti Habyariman hallituksen joukoille rahaa, aseita ja joukkoja ja painosti mediaa hiljenemään kansanmurhasta ja vastusti Ruandan englanninkielisten naapurimaiden aikomuksia puuttua konfliktiin kansanmurhan pysäyttämiseksi (Renou 2002, 12). Vaikka kotimaan julkinen arvostelu Ranskan toimia kohtaan oli verrattain lievää,

kansainvälisten kansalaisjärjestöjen tuomio levisi hyvin laajalle, ja sai vallassa olevan eliitin ja osan mediasta kyseenalaistamaan erityissuhteen edut Ranskalle (Chafer 2005, 13). Tämän seurauksena Ranskan yksipuoliset sotilaalliset interventiot Afrikassa saivat huonon maineen (id, 15). Myös Ranskan uuskolonialismin arvostelu kasvoi nopeasti Ruandan kansanmurhan jälkeen. Ranska alettiin nähdä valtana, joka olisi valmis tekemään mitä tahansa pitääkseen ranskankielisen Afrikan vallassaan. (Renou 2002, 13—14.)

Myös Zairen tapahtumilla oli merkitystä Ranskan Afrikan-politiikan kriisiytymiselle. Kun amerikkalaismielinen Laurent Desiré Kabila oli 1997 syössyt Ranskan tukeman presidentti Mobutu Sese Sekon vallasta, Ranska ryhtyi tukemaan aseellista kapinaa Kabilaa vastaan salaisella operaatiolla. Ranska jatkoi tukeaan huonomaineiselle Mobutulle, kun muut Euroopan valtiot ja Yhdysvallat olivat jo lopettaneet tukensa, ja tämä jätti Ranskan eristettyyn asemaan kansainvälisesti. Ranskalla oli Renoun mukaan niin Ruandassa kuin Zaireissa merkittävä vaikutus alueiden muuttumisessa täydellisen epävakaksi; Zairen kapina muuttui alueelliseksi sodaksi. (Chafer 2002, 349; Renou 2002, 13.)

Ranskan politiikka joutui siis varsinkin Ruandan kansanmurhan jälkeen arvostelun kohteeksi, ja parlamentaarinen komitea perustettiin tutkimaan ranskalaisten johtajien vastuuta Ruandan rikollisen hallinnon toimissa. Ranskan ulkopoliittikka joutui ensimmäistä kertaa virallisen elimen tutkittavaksi ja demokraattisen valvonnan alaiseksi. Komitean tutkinnan tulokset jäivät kuitenkin vähäisiksi, koska sillä ei ollut välineitä eikä tahtoa tutkia asiaa perusteellisesti. (Renou 2002, 14.) Komission jäsenet olivat samoja henkilöitä, jotka olivat olleet tukemassa Habaryiaman hallintoa, eikä komissio kutsunut yhtään todistajaa kuultavaksi (id, 25).

Kotimainen paine politiikkaa kohtaan lisääntyi entisestään, kun Elf-öljyhtiön korruptioskandaali tuli päivänvaloon (Taylor 2010, 56). Siinä paljastui, että Gabonin aikaisemmalle presidentille Omar Bongolle oli maksettu vuosittain yhteensä noin viisi miljoonaa dollaria. Myös Angolan, Kongon ja Kamerunin johtajille oli maksettu valtavia summia. Maksujen tarkoitus oli kaksijakoinen: varmistaa, että ranskalainen Elf pääsi poraamaan maiden öljyä yhdysvaltalaisien ja brittiläisten yhtiöiden sijasta sekä taata maiden johtajien uskollisuus Ranskalle. Elf myös maksoi kaikille Ranskan pääpuolueille miljoonia vastineeksi tuesta yhtiön toimille. (Henley 13.11.2003.)

Keskisen Afrikan kriisi eskaloitui niin laajaksi, että Ranska ei enää pystynyt suojelemaan omia intressejään. Romahtaneet valtiot, täysmittainen sota keskisessä ja eteläisessä Afrikassa ja suuret pakolaisvirrat loivat tilanteen, johon ranskalaiset joukot eivät pystyneet vastaamaan. (Renou 2002, 13.) Ruandan ja Zairen tilanteet kuvastivat hyvin sitä, minkälaisia ongelmia muuttunut tilanne

Afrikassa aiheutti Ranskan näkökulmasta. Afrikkalaisten valtioiden kyvyttömyys hallita uudenlaisia konflikteja tarkoitti niiden sisäisen turvallisuuden järkkymisen lisäksi sitä, että konfliktit levisivät rajojen yli. (Chafer 2002, 354.) Ranska oli siten vaarassa sotilaallisen avun ja puolustussopimuksiensa nojalla joutua osalliseksi moniin eskaloituihin konflikteihin, joita se ei todennäköisesti pystyisi ratkaisemaan. (Bayart 1993 teoksessa Chafer 2002, 354.)

3.2. Taloudelliset tekijät Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikan muutoksessa

Ranska ei siis pystynyt enää selviytymään oman politiikkansa taloudellisista ja sotilaallisista seurauksista. Poliitiikan toteuttaminen oli kylmän sodan päätyttyä vaikeutunut myös kotimaisen mielipideilmaston ja Afrikan kovemman kilpailutilanteen luomissa paineissa. (Renou 2002, 13.) Kylmän sodan päättyessä Afrikkaan tuli entistä enemmän kilpailevia toimijoita, kun johtavat teollisuusvaltiot kiinnostuivat maanosasta globalisaation vaikutuksesta ja vapauduttuaan kylmän sodan asettamista poliittista esteistä. (Chafer 2005, 12.)

Myös taloudellisilla tekijöillä oli siten huomattavaa merkitystä Ranskan toimintaympäristön muutoksessa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. 1980-luvun lopussa velkakriisi koetteli Saharan eteläpuolista Afrikkaa ja maiden taloudellinen tilanne huononi. Tämä aiheutti Ranskan Afrikanpolitiikan kustannusten ja sen antamien poliittisten hyötyjen uudelleenarvioinnin. Arvostelijoiden mukaan Ranskan läsnäolosta alueella oli tullut suuri taloudellinen taakka kovan kilpailun kansainvälisessä taloudessa. Ranskan oli täytynyt kuitata Keski- ja Länsi-Afrikan rahaliittojen pankkien alijäämiä, ja rahaliittojen tase oli kääntynyt Ranskalle tappiolliseksi. Mitterrandin kaudella CFA-frangi devalvoitiin, mikä vähensi Ranskan Afrikan-politiikan kuluja merkittävästi. Mitterrandin toisen kauden keskustaoikeistolainen pääministeri Édouard Balladur ajoi läpi ”Abidjanin doktriinin”, jolla pyrittiin Ranskan Afrikan-politiikan kulujen jakamiseen (Chafer 2005, 17). Doktriinin seurauksena Ranska myönsi budjettitukea Afrikan maille vain, jos maat täyttivät Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston kriteerit. Tämä oli merkittävä muutos perinteessä, jonka mukaan Ranska myönsi entisille siirtomailleen rahallista apua ilman muodollisia taloudellisia ehtoja. (Id, 15.)

Ranskaa pyydettiin auttamaan ranskankielisen Afrikan suurissa talousongelmissa, mutta se ei kuitenkaan pystynyt vastaamaan niihin riittävän suurella rahoituksella (Martin 1995 teoksessa Renou 2002, 13). Ranska totesi siis mahdottomaksi kantaa vastuuta Saharan eteläpuolisen Afrikan kehitysavusta ilman muiden apua, ja on pyrkinyt jakamaan taakkaa EU-maiden ja muun muassa Maailmanpankin ja Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa tekemän yhteistyön kautta. (Chafer 1992, 44—45.)

1990-luvun taloudelliseen globalisaatioon ja kansainvälisen liberalismien ideologiaan perustuva maailmanjärjestys loivat myös uusia tapoja ajaa Ranskan taloudellisia intressejä Afrikassa. Ranskalainen liike-elämä pystyi hyötymään julkisten palveluiden yksityistämisestä, rakennuskilpailutusten voittamisesta ja voittamalla lupia hyödyntää Afrikan maataloutta sekä öljy- ja mineraalivaroja. Ranskan sotilaallisen ja poliittisen voiman käyttäminen liittolaistensa hyväksi on menettänyt merkitystään Ranskan vaikutusvallan heijastamisessa (*besoin de rayonnement*). (Chafer 2005, 12.) Ranskan edut alueella nähdään entistä enemmän taloudellisina ja Jacques Chirac keskitti huomion entistä laajemmalti ja vahvemmin liike-elämän yhteyksiin. Uusia liikekumppaneita etsittiin esimerkiksi englanninkielisistä Etelä-Afrikasta ja Nigeriasta, jonne Chirac teki myös vierailuja. (Chafer 2005, 18—19.) Myös kehitysapua alettiin 1990-luvulla ohjata muihin kuin ranskankielisiin maihin (Vaisse 2009, 338). Ranska alkoi laajentaa suhteitaan *pré carrén* maista myös siksi, että se alkoi tunnistaa välttämättömyyden pitää yllä suhteita koko Afrikkaan, jos aikomuksena oli edistää turvallisuutta ja vakautta kehityksen edellytyksenä (Chafer 2005, 19).

3.3. Afrikan-politiikan konsensus rakoilee

Gaullistinen konsensus, jolle *Françafriquen* peruskivi oli de Gaullen aikana laskettu, alkoi rakoilla 1990-luvulla. Chaferin mukaan tästä on merkinä kaksi kohabitaation (*cohabitation*) jaksoa, eli kausia, joina presidentti ja pääministeri olivat eri puolueista, toinen vasemmistopuolueesta (*Parti socialiste*) ja toinen gaullistisesta keskustaoikeistopuolueesta (nykyinen *les Républicains*). François Mitterrand-Édouard Balladur ja Jacques Chirac-Lionel Jospin -kohabitaatiojaksojen aikana pääministerit Balladur ja Jospin alkoivat kyseenalaistaa Afrikka-suhteiden kuulumisen presidentin yksinomaiseen päätösvaltaan. (Chafer 2005, 13.)

Kohabitaatiolla voi olla merkittävä vaikutus Ranskan ulkopoliittikkaan, koska presidentin ja pääministerin intressien ollessa ristiriidassa keskenään päätöksiä voidaan tehdä vain pienimmän yhteisen nimittäjän perusteella. (Touati 2007, 3.) Keskustaoikeistolaisen Jacques Chiracin ensimmäisen kauden (1995—2002) kohabitaatiolla vasemmistolaisen pääministeri Lionel Jospinin kanssa oli erityisen merkittäviä seurauksia. Chiracin Afrikka-solun pääneuvonantaja suositteli sotilaallista interventiota, jolla oltaisiin palautettu Norsunluurannikon ranskalaismielisen presidentti Konan Bediën hallinto valtaan vallankaappauksen jälkeen vuonna 1999. Jospin ajoi sotilaallisen puuttumattomuuden linjaa, joten ulkopoliittinen päätöksenteko ajautui umpikujaan eikä Norsunluurannikolle tuolloin tehty interventiota. (Touati 2007, 3.)

Gaullistinen liike on jakautunut keskenään kilpaileviin ryhmittymiin, ja sen mukana myös Foccart'n rakentama ranskalaisafrikkalaisten suhteiden verkosto (Chafer 2005, 13). Taloudellisen

uusliberalismin, markkinatalouden, kilpailun ja yksityisrittämisen ideologia on haastanut interventioita tekevän valtion idean, joka oli keskeinen ranskalaisten eliittien ajattelussa oikealta vasemmalle aina 1980-luvun puoliväliin asti (Bourmaud 2000 teoksessa Chafer 2005, 14.) *Françafrique*-konsensuksen tilalle on tullut jako niihin, jotka uskovat edelleen Ranskan valtion vahvaan aktiivisuuteen erityisesti Saharan eteläpuolisessa Afrikassa kuitenkin talouden globalisaation rajoitteet tunnistaen. Toisessa ryhmässä olevat hyväksyvät talousliberalismin arvot ja ovat valmiita hyväksymään valtion vähemmän aktiivisen roolin. (Chafer 2005, 14.)

3.4. Monenkeskeisyys vastauksena kasvaviin poliittisiin ja sotilaallisiin riskeihin ja taloudelliseen taakkaan Saharan eteläpuolisessa Afrikassa

Gaullistisen ja uusgaullistisen linjan perillisenä keskustaoikeistolainen Chirac teki ensimmäiset valtiovierailunsa perinteisille afrikkalaisiin liittolaismaihin: Marokkoon, Norsunluurannikolle, Gaboniin ja Senegaliin (Verschave 2002 teoksessa Chafer 2005, 15). Perinteisen *Françarfiqun* politiikan jatkuvuudesta viestivistä merkeistä huolimatta Chirac julisti kautensa alussa, että sotilaallisten interventioiden aika oli ohi. Ranskalla oli kuitenkin edelleen velvoitteita turvallisuuskriiseistä kärsivää Afrikkaa kohtaan (N'Diaye 2014, 307.) Chiracin kaudella Ranskan armeija kehittikin uuden strategisen lähestymistavan (Melly & Darracq 2013, 4), jonka avulla Ranska pyrki jakamaan sotilaallisen politiikkansa riskejä Afrikassa (Chafer 2005, 17). Estääkseen joutumisen mukaan sisällissotiin ja etnisiin konflikteihin Ranska hyväksyi rauhanturvaoperaatioiden delegaation kansainvälisille järjestöille kuten YK:lle ja Afrikan unionille (AU) (Melly & Darracq 2013, 4).

Vuoden 1997 RECAMP-aloite (*Renforcement de Capacités Africaines de Maintien de la Paix*) pyrki lisäämään Afrikan maiden omaa kykyä ottaa vastuuta mantereen turvallisuuden ylläpitämisestä (Chafer 2005, 17.) Ohjelmalla Ranskan armeija koulutti, rahoitti ja varusti afrikkalaisia joukkoja rauhanturvaoperaatioihin, joita se voisi tarvittaessa tukea omin joukkoinensa (Melly & Darracq 2013, 4; N'Diaye 2014, 309). Ennen Norsunluurannikon *Licorne*-operaatiota Ranska uskoi RECAMPin takaavan, että sen ei tarvitsisi enää tehdä omia sotilaallisia interventioita Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan. *Licornen* jälkeen Ranskan suorat sotilaalliset väliintulot on kuitenkin nähty osana RECAMPia. Ohjelman nähdään täydentävän Ranskan sotilaallisia interventioita ja Ranskan toimesta tehtävää afrikkalaisten joukkojen koulutusta. Uuskolonialistinen kahdenvälinen sotilaallinen yhteistyö ja monenkeskinen lähestymistapa elävät rinnakkain. (Charbonneau 2006, 231.)

Ranska on siis kylmän sodan päättymisen jälkeen pyrkinyt suojelemaan turvallisuusintressejään Afrikassa legitimoimalla järjestelmällisesti sotilaalliset interventionsa toteuttamalla niitä monenkeskinä. Tämä on saatu aikaan hakemalla niille hyväksyntä kansainvälisiltä järjestöiltä, useimmiten YK:lta tai EU:lta, sekä afrikkalaisilta organisaatioilta kuten Afrikan Unionilta tai Länsi-

Afrikan talousyhteisöltä (ECOWAS). (N'Diaye 2014, 308—309.) Ranskan puolustuspolitiikka siis muunnettiin monenkeskiseksi vetoamalla läntisten valtioiden yhteisiin intresseihin ja ”afrikkalaistamalla” alueellisen turvallisuuden kysymykset.

Monenkeskeisyyden eli multilateralismin edistäminen nähtiin vastauksena vaikeuksiin, jotka kotimaiset ja ulkomaiset paineet olivat luoneet Ranskan mahdollisuuksille toimia yksin Afrikassa ja saada siellä äänensä selkeästi kuuluviin (Chafer 2005, 16). Negatiivinen julkisuus painosti Ranskaa uudistamaan ja ”normalisoimaan” sen erityissuhteen, joka sillä oli Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan (Charbonneau 2006, 217). Chiracin linja monenkeskeisyyden puolestapuhujana oli seurausta siitä, että monenkeskeisyys nähtiin Ranskan ainoaksi mahdollisuudeksi säilyttää vaikutusvaltansa muuttuneissa olosuhteissa keskisuurena valtana, jolla ei ollut erityissuhdetta Yhdysvaltoihin. (Chafer 2005, 16.) Ranska pyrki rakentamaan liittoumia, joissa Ranska voisi ottaa johtoroolin ja siten hyötyä moninkertaistuneesta vaikutusvallasta (Bourmaud 2011 teoksessa Chafer 2014, 525). Chirac puhui säännöllisesti Afrikan maiden intressien puolesta YK:n, G8-ryhmän ja EU:n kaltaisilla monenkeskisen yhteistyön foorumeilla (id, 17). Monenkeskeisyys oli myös keino jakaa taakkoja, joita Ranskan tahto säilyttää globaali roolinsa toi mukanaan (id, 16).

Ranskan strategisen tutkimuksen instituutin haastattelemien Ranskan EU-politiikan kanssa tekemisissä olevien virkamiehien mukaan yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) on tapa lievittää niitä rajoitteita, jotka kumpuavat Ranskan legitimititeetikadosta, joka yhdistetään sen siirtomaavaltamenneisyyteen (IRSEM 2010). Sadoux toteaa, että Ranskan vähentynyt vaikutusvalta ilmentyy niin sen eurooppalaisten kuin afrikkalaisten kumppaneiden käsitykseen siitä, että Ranskan yksipuolisilla sotilaallisilla toimilla ei ole tarvittavaa legitimitettä (Sadoux 2005, 68). EU:n kollektiiviset operaatiot nauttivat suurempaa yleistä hyväksyntää (IRSEM 2010), joten YTPP:n kehikon avulla Ranska voi saavuttaa tavoitteensa joutumatta kohtaamaan afrikkalaisten johtajien epäluuloa. YTPP on myös keino saada lisää voimavaroja operaatioiden toteuttamiseen ja paikata Ranskan joukkojen puuttuvia suorituskykyjä esimerkiksi kuljetuksissa. YTPP ei tarkoita ranskalaisesta Afrikasta luopumista, koska kaikkia turvallisuus- ja puolustuspolitiikan kahdenvälisiä välineitä voidaan käyttää ja kehittää rinnakkain YTPP:n kanssa. (Sadoux 2005, 70—71.)

EU:lla oli myös vaikutusta Ranskan Afrikan-politiikan liikkumattomaan. Vuoden 1995 kehitys- ja kauppasopimus Lomé IV:n myötä ehdollisuus tuli osaksi EU:n kehityspolitiikkaa, ja tämä vahvistettiin vuonna 2002 allekirjoitetussa Cotonou-sopimuksessa. EU asettui tämän myötä selväsanaisesti tukemaan monipuoluejärjestelmän ja liberaalin demokratian instituutioiden leviämistä kehityspolitiikkansa avulla, ja astui samalla perinteisesti jäsenvaltioiden, Ranska mukaan lukien, toimivaltaan kuuluvalla politiikan alueelle. (Chafer 2005, 13.)

Chiracin tultua vuonna 2002 valituksi uudelle kaudelle ja vapauduttuaan ensimmäistä kautta hallinneen kohabitaation rajoitteista hän aloitti uuden aktivismin kauden Ranskan Afrikan-suhteissa. Pascallonin arvion mukaan Chirac halusi palauttaa Ranskan johtajuuden mantereella ja aloitti ”uuden interventionismin” kauden (Pascallon 2004 teoksessa N’Diaye 2014, 308).

Chirac laittoi vuonna 2002 liikekannalle Ranskan armeijan YK-mandatoitun *Licorne*-operaation Norsunluurannikolla, kun maan hallituksen joukot ja pohjoisien osien kapinalliset olivat ajautuneet taisteluihin. *Licorne*-operaation ensisijaisena tarkoituksena oli aluksi taata Ranskan kansalaisten ja muiden ulkomaalaisten turvallinen poistuminen maasta, mutta ranskalaiset joukot päätyivät muodostamaan palomuurin taistelevien osapuolten välille. (Vaïsse 2009, 335.) Ranska myös tuhosi maan hallituksen ilmavoimien koneita vastauksena siihen, että ranskalaiset joukot olivat joutuneet hyökkäyksen kohteeksi hallituksen ilmapommittaessa kapinallisjoukkoja (BBC News 7.11.2004). Ranskaa arvosteltiin perinteisten *Françafriquen* impulssiensa mukaisesta toiminnasta ilman mittavia tuloksia. Norsunluurannikon kriisi on nimetty ajanjaksoksi, joka laittoi lopullisesti päätepisteen Ranskan yksinomaiselle vaikutusvallalle Afrikassa (Sadoux 2005, 67).

Charbonneau mukaan muutokset Ranskan lähestymistavassa ovat kääntäneet huomion pois Ranskan politiikan jatkuvuudesta. Se perustuu edelleen läsnäoloon ja interventionismiin sekä epävirallisiin verkostoihin. (Charbonneau 2006, 218.) Ranskan turvallisuuspolitiikka uudistui Charbonneau mukaan sellaisen uusliberaalin ideologian mukaisesti, jolla hämärrettiin, arkipäiväistettiin ja siloteltiin uudet tavat, jolla Ranska harjoitti hegemoniaansa Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Charbonneau katsookin globalisaation tarjonnan Ranskalle hyödyllisen välineen legitimoida uudelleen pahamaineiseksi tullut voimakäyttö alueella. (Id, 219.) Ranska yrittää pitää yllä hienojakoista tasapainoa vaikuttaessaan YTPP:hen. Se on selkeästi vahvan YTPP:n puolella suojellakseen mittavia intressejään Afrikassa, mutta sillä on samanaikaisesti vähiten halua luovuttaa päätösvaltaa ylikansalliselle tasolle Afrikan turvallisuus- ja puolustuskysymyksissä juuri samasta intressiensä suojelemisen syystä (Sadoux 2005, 72).

3.5. Nicolas Sarkozyn presidenttikausi ja lupaus uudesta politiikasta suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan

Nicolas Sarkozy nousi presidentiksi pitkän poliittisen uran jälkeen keskustaoikeistolaisen gaullistisen perintöön pohjaavan *Union pour un Mouvement Populaire* (UMP) -puolueen riveistä. Perintö on läsnä Sarkozyn puheissa; hän viittaa usein de Gaulleen tai gaullismiin, referoi tai siteeraa de Gaullen puheita. Sarkozyn presidenttikautteen (2007—2012) liitettiin monenlaisia odotuksia uudistuksesta. Sarkozy julistikin edustavansa laajaa murrosta Ranskan politiikassa ja taloudessa, ja lupasi tekevänsä suuren muutoksen (tai murroksen *rupture*) myös Afrikan-politiikassa (Taylor 2010, 52). Sarkozyn

presidenttikautta luonnehti ylipäättään suuri aktiivisuus; Sarkozyn johdolla Ranska muun muassa liittyi uudestaan Naton keskitettyyn komentorakenteeseen, oli merkittävässä roolissa kansainvälisen liittouman Gaddafin Libyaan tekemissä ilmaiskussa ja Georgian sodan tulitaukoneuvotteluissa, osallistui merirosvouksen vastaiseen taisteluun Adenin lahdella ja oli aktiivinen G8/G20-ryhmän puheenjohtajamaa (Meunier 2012, 133). Lisäksi Ranskalla oli kunnianhimoinen agenda EU:n ministerineuvoston puheenjohtajamaana vuoden 2008 toisella puoliskolla.

Vuonna 2008 perustuslakiin tehtiin uudistus. Uusi artikla 35 vahvensi parlamentin päätösvaltaa ulkopoliitikassa velvoittamalla hallituksen ja presidentin tiedottamaan parlamenttia sotilaallisista operaatioista ulkomailla kolmen päivän kuluessa sekä alistamaan päätös operaation jatkamisesta parlamentille, jos se jatkui edelleen neljä kuukautta operaation alkamisesta. (Id, 135.)

Tästä huolimatta presidentin yksinomaisen vallan alueen (*domaine réservé*) rajat venytettiin Sarkozyn kaudella mahdollisimman pitkälle: ulkopoliittinen aktiivisuus ei ollut koskaan aiemmin ollut yhtä keskittynyt Élyséelle. Ulkoministeriön asema päätöksenteossa heikentyi huomattavasti ja ulkoministeri alennettiin taustatekijäksi. (Id, 134.) Meunierin mukaan Ranskan ulkosuhteista päätettiin Sarkozyn lähipiirissä, joka muodostui kourallisesta ihmisistä. Presidentin jo ennestään laajojen ulkopoliittisten valtaoikeuksien tueksi Sarkozy perusti puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden neuvoston, jota hän itse puheenjohti. Neuvosto päätti muun muassa ulkomailla tehtävien sotilaallisten operaatioiden, tiedustelun ja terrorismin vastaisen taistelun suurista linjoista. (Id, 135.) Myös Sarkozyn henkilöön liittyvillä tekijöillä oli vaikutusta: hänen tyyliinsä oli aiempiin presidentteihin verrattuna suorasukaisempi, pragmaattisempi ja henkilöityneempi (id, 134).

Sarkozyyn valtaannousuun kiteytyi ajatus uuden sukupolven Afrikan-politiikasta, jossa kahdenvälisen suhteiden sijaan suosittaisiin monenkeskistä sotilaallista yhteistyötä (Taylor 2010, 57). Sarkozy tuli valtaan vanhan poliittisen luokan ulkopuolelta, ja hänellä, toisin kuin edeltäjällään, ei katsottu olevan henkilökohtaista suhdetta Afrikkaan tai *Françafriquen* ideaan tai verkostoihin (Touati 2007 teoksessa Taylor 2010, 57). Uuden sukupolven poliitikkojen odotettiin suhtautuvan Afrikkaan vähemmän tunneperäisesti, ja taloudelliset näkökannat paremmin huomioiden (Daily Telegraph 19.2.2007 teoksessa Taylor 2010, 57).

Sarkozyn presidenttikampanjaa värittä hänen tiukka kantansa Afrikasta Ranskaan suuntautuvaan maahanmuuttoon. Sarkozyn hallitus valmisteli maahanmuuttouudistusta, jossa Ranskan tuleva yhteistyö Afrikan maiden kanssa liitettiin siirtolaisten vastuuseen edesauttaa lähtömaansa kehitystä. Sarkozyn hallitus myös ajoi Ranskan EU:n neuvoston puheenjohtajuuskaudella läpi laitonta maahanmuuttoa rajoittavan ja EU:n työvoimatarpeisiin vastaavan politiikkaohjelman (Taylor 2010,

62). Lisäksi Sarkozyn maineeseen Saharan eteläpuolisessa Afrikassa oli vaikuttanut hänen puheensa Ranskassa mellakoivista, suurilta osin afrikkalaisperäisistä maahanmuuttajista pohjasakkana ja roistoina (id, 64).

Toimiessaan sisäministerinä Sarkozy oli puhunut sellaisen läpinäkyvämmän suhteen puolesta alueeseen, joka olisi vapaa menneisyyden taakoista ja vanhanaikaisista ideoista (BBC News 19.5.2006). Sarkozyn yhteistyöministeri Jean-Marie Bockel julisti myöhemmin, että ”*Françafrique* on kuolemassa, haluan allekirjoittaa sen kuolintodistuksen” (Shaxson 2008 teoksessa Taylor 2010, 57)⁹.

De Gaullea seuranneet presidentit ovat kuitenkin puheissaan poikkeuksetta olleet valtaan astuessaan kriittisiä *Françafriquen* perinnettä kohtaan ja julistaneet tekevänsä perustavanlaatuisen muutoksen. *Françafriquen* epäviralliset verkostot ovat kuitenkin Taylorin mukaan osoittautuneet sitkeiksi ja mukautumiskykyisiksi (Taylor 2010, 58—59). Vaikka Sarkozy esiintyi uudenlaisena, epävirallisista Afrikka-verkostoista vapaana presidenttinä, hänen sisäministerinsä Charles Pasqua rakensi mittavat suhteet Kongon demokraattiseen tasavaltaan, Gaboniin ja Ranskan liike-elämän intresseihin keskisessä Afrikassa. Sarkozyn pääsihteerinä toimi Élyséellä vuoteen 2011 asti Claude Géant, jolla oli läheiset suhteet Jacques Foccartin kasvattiin Robert Bourgiin, joka hoiti epävirallisia suhteita Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden päämiehiin. (Moncrieff 2012a, 11.)

Sarkozyn hallituksen uudistusmielinen yhteistyöministeri Jean-Marie Bockel hyökkäsi vuonna 2008 julkisuudessa afrikkalaisia korruptoituneita valtionpäämiehiä vastaan sanoen, ettei Ranskan tulisi antaa kehitys- ja velkahelpotusapua maille, joiden väestö elää köyhydessä huolimatta maiden suurista öljytuloista. Gabonin presidentti Bongo tunsu joutuneensa syytetyksi ja aktivoi laajat verkostona gaullistisessa liikkeessä. Bockel erotettiin ja tilalle nimitettiin konservatiivisempi Alain Joyandet. (Moncrieff 2012a, 12.) Toisaalta ulkoministerinä vuoteen 2010 toiminut Bernard Kouchner edusti symbolisesti sitoutumista ihmisoikeuksiin ja humanitaarisiin kysymyksiin (Goldhammer 2008).

4. Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettis-metodologiseksi viitekehyyksi valitsemaani diskurssianalyysiä, sen sosiaaliseen konstruktionismiin perustuvia teoreettisia taustaoletuksia sekä retorisesti painottuneen diskurssianalyysin omalle analyysilleni tarjoamia välineitä ja näkökulmia. Esittelen myös tarkemmin tutkimustehtäväni ja kuvaan tutkimuksen toteuttamisen prosessia.

4.1. Diskurssianalyysin teoreettis-metodologinen viitekehys

Jokisen ja Juhilan mukaan diskurssianalyysiä ei tule käsittää metodiksi perinteisessä mielessä, vaan se on laaja teoreettinen viitekehys, joka käsittelee diskurssin roolia ja luonnetta sosiaalisessa elämässä. Heidän mukaansa diskurssianalyttisen mallin tai yleisen metodin rakentaminen ei ole mahdollista, koska diskurssianalyysin voima on juuri erilaisissa sovellustavoissa. Diskurssien määritelmässään Jokinen ja Juhila yhdistävät sosiaalisen todellisuuden rakentumisen hegemonia- ja valtakeskusteluihin. (Jokinen & Juhila 1991, 2—4.)

Diskurssianalyysin teoreettinen pohja on sosiaalisen konstruktionismin perinteessä (Jokinen 2002a, 39). Sosiaalisen konstruktionismin mukaan tutkijan ei ole mahdollista kohdata tutkimaansa todellisuutta sellaisenaan, vaan sitä lähestytään aina jostain näkökulmasta merkityksellistettynä (Gergen 1994, Burr 1995 teoksessa Jokinen 2002a, 39). Tutkimuskohteita voi lähestyä vain niiden symbolien ja merkitysten kautta, jotka ovat kulttuurisesti mahdollisia. Ne tavat, joilla asioita ja ilmiöitä nimetään, ovat syntyneet pitkien historiallisten prosessien tuloksena, joissa ihmisten välisellä kanssakäymisellä on merkittävä rooli (Jokinen 2002a, 39.) Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa tutkimuskohteeksi valikoituvat ne kielelliset prosessit ja niiden tuotokset, joissa ja joiden kautta sosiaalinen todellisuus ja kanssakäyminen rakentuvat (id, 40—41). Konstruktiivisuus liittyy kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssystemeinä. Merkitysten nähdään rakentuvan suhteessa ja erotuksena toisiinsa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 19).

Jokinen, Juhila ja Suoninen määrittävät diskurssit ja tulkintarepertuaarit lähisukulaiskäsitteiksi, jotka ovat verrattain eheitä säännönmukaisten merkityssuhteiden systeemejä. Ne rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä ja rakentavat samalla sosiaalista todellisuutta. Diskurssin käsite sopii repertuaaria paremmin tutkimuksiin, jossa keskitytään ilmiöiden historiallisuuden tarkasteluun, valtasuhteiden analyysiin tai institutionaalisiin sosiaalisiin käytäntöihin. Tutkimuksen raakamateriaalia voidaan kuvailla tekstiksi. Teksteille on luonteenomaista se, etteivät ne ole yksiselitteisiä tuotteita, vaan niistä voidaan tehdä erilaisia tulkintoja. Analyysissä on siis kyse perustellusta tulkinnasta, joka muodostuu tutkijan ja aineiston välisessä vuoropuhelussa. (Id, 27—28.)

Diskurssianalyysi korostaa diskursiivisen toiminnan kontekstuaalisuutta. Konteksti voi olla esimerkiksi sanojen yhteys lauseeseen. (id, 30). Kontekstiksi voidaan ymmärtää myös tutkittavan aineiston tuottamisen kannalta olennaisia reunaehtoja: ehtoja, jotka liittyvät tekstien tuottamiseen. Huomion kiinnittäminen reunaehtoihin saattaa olla hyödyllistä analysoidessa muun muassa tietystä muodollisesta asemasta tai määrämuotoisessa tilanteessa annettua puhetta. (Id, 34—35.) Kielen käytön voidaan ajatella suhteutuvan myös konkreettisen tapahtumatilanteen ulkopuolelle, kulttuuriseen kontekstiin. Tällöin aineistosta pyritään tunnistamaan sellaisia asioita, joiden tulkinta edellyttää tutkijan oman kulttuuristen tapojen tai yhteiskunnallisen tuntemuksen tietoista käyttöä. Tutkija tarkastelee, mitä kulttuurisia konventioita puhuja käyttää ja miten. (Id, 30—32.) Kulttuurisen kontekstin tason analyysi voi saada kimmokkeita siitä, miten kielen käyttäjät suhteuttavat puheensa mahdollisiin vasta-argumentteihin, jotka ilmentävät usein laajalle levinneitä kulttuurisia konventioita. Puhujan suhde vasta-argumentteihin on usein hyvin merkityksellinen, vaikka niitä ei lausuttaisikaan ääneen. Tällöin puhuja argumentoi ikää kuin näkymättömälle yleisölle, ja huomioi jo ennakolta mahdollisesti esitettävän kiritiikin. (Id, 33.)

Merkityssystemit eivät rakenna todellisuutta itseriittoisesti, vaan ne määrittyvät myös suhteessa toisiinsa. Tätä tarkoitetaan interdiskursiivisuuden tai intertekstuaalisuuden käsitteellä (Fairclough 1992, Väliverronen 1993 teoksessa Jokinen Juhila & Suoninen 1993, 28). Merkitysten rakentuminen on pitkälti kontekstisidonnaista, mutta yhteisen ymmärryksen löytäminen siitä, miten merkityksiä tulkitaan, on usein monivaiheisen neuvottelun tulos (Shotter 1993 teoksessa Jokinen 2002a, 40). Kieli ja kielelliset merkitsijät ovat vuorovaikutuksessa ei-lingvistisen todellisuuden kanssa. 'Kamppailut' luokituksesta käydään ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, jossa toiset käsitteellistämisen tavat saavat vahvemman ja pitkäkestoisemman aseman kuin toiset. Tässä merkityksellisiä ovat ihmisten väliset prosessit ja vallan kietoutumien sosiaalisiin suhteisiin. (Jokinen 2002a, 40.)

Diskurssit voivat olla rinnakkaisten lisäksi keskenään kilpailevia. Jotkut diskurssit voivat saada valtasuhteiden verkostossa jopa niin vahvan aseman, että niistä saattaa muodostua yhteisesti jaettuina, itsestään selviksi ja luonnollisiksi muotoutuneita 'totuuksia', hegemonisen aseman saavuttaneita diskursseja, jotka vaijentavat vaihtoehtoisten 'totuuksien' äänen ja vievät niiltä elintilaa. (Jokinen, Juhila & Suoninen. 1993, 29; Jokinen & Juhila 1993, 76—77). Vallan ja diskurssien suhteessa valta nähdäänkin Michel Foucault'n valtakäsityksestä ammentaen produktiivisena, sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä. Mielenkiinto kohdistuu siihen, miten valtasuhteet tuotetaan ihmisten välisissä käytännöissä. (Jokinen & Juhila 1993, 75.)

Diskurssianalyysissä lähdetäänkin siitä, että lausumat välittävät jotain todellisuuden luonteesta, mutta samanaikaisesti myös rakentavat todellisuutta. Kielen käytöllä on siis funktionaalinen, seurauksia

tuottava luonne. Tällöin kiinnostus kohdistuu siihen, mitä kielen käyttäjä tekee ilmaisuillaan ja mitä hän niillä tuottaa, oli hän niiden vaikutuksista tietoinen tai ei. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 41—42.) Huomiota ei siis kiinnitetä niinkään siihen, tuotetaanko puhetekojen seurauksia tarkoituksellisesti (Potter & Wetherell 1987, 178), vaan siihen, mitä asiantiloja toimija tulee tehneeksi mahdollisiksi ja millaisia tulkintamahdollisuuksia sosiaalisesti läsnäoleviksi. Kielenkäytöllä voi olla tilannekohtaisten, tiettyyn vuorovaikutustilanteeseen liittyvien funktioiden lisäksi ideologisia seurauksia, joissa heijastuu diskurssien ja vallan yhteenkietoutuminen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 43.)

Ideologisia seurauksia voivat olla alistussuhteiden legitimoiminen ja ylläpitäminen (Potter & Wetherell 1987, 187). Alistussuhteiden havaitseminen voi kuitenkin olla vaikeaa arkipäiväistyneessä kielenkäytössä, ja diskurssi voi tuottaa ristiriitaisia, sekä kielteiseksi kuin myönteiseksi luettavia seurauksia (Jokinen ym. 1993, 43). Analyysin tehtävänä on pyrkiä kartoittamaan seurauksia ja tekemään niitä näkyväksi sekä mahdollisesti tuoda esiin vaihtoehtoisia todellisuuden jäsennostapoja (Parker 1992, 18—19 teoksessa Jokinen Juhila & Suoninen 1993, 44) Toisaalta myös tutkija itse rakentaa todellisuutta tutkimustuloksiksi saamallaan diskursseilla sekä diskursseilla, joihin hän itse turvautuu. Tässä korostuukin tutkijan reflektiivisyys suhteessa siihen, mitä hän omalla kielenkäytöllään tuottaa ja mahdollistaa. (Jokinen Juhila & Suoninen 1993, 45.)

Luen Sarkozyn puheita sillä taustaoletuksella, että poliittinen puhe on aina strategista, sillä pyritään johonkin päämäärään. Pidän Sarkozya siis strategisena toimijana, joka pyrkii puheillaan tukemaan tiettyjä valtasuhteita tai vaihtoehtoisesti purkamaan niitä. (Id, 90.)

4.1.1. Retorinen diskurssianalyysi

Sarkozyn puheiden analyysissä on mielestäni perusteltua pyrkiä vastaamaan mitä-kysymysten lisäksi miten-kysymykseen. Tarkastelen siis sekä, mitä diskursseja Sarkozyn puheesta voidaan tunnistaa, että sitä, miten hän niitä rakentaa: mitä hän argumenteillaan ja selonteoillaan tekee ja mitä hän saa niillä aikaan Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa. Retorinen argumentaatio on erottamattomalla tavalla sidoksissa hegemonisten diskurssien rakentamiseen ja purkamiseen (Jokinen 2002b, 157). Puheet soveltuvat mielestäni hyvin retorisen analyysin tekoon, koska niissä pyritään saamaan tietyt todellisuuden versiot vakuuttaviksi ja kannatettaviksi, ja saamaan kuulijat sitoutumaan niihin (id, 126.)

Argumentointi ei tapahdu tyhjiössä, vaan on aina osa laajempaa argumentaatiokontekstia (Billing 1989 teoksessa Jokinen 2002b, 128). Se voidaan nähdä strategisena kontekstina, jossa argumentteja tarkasteltaessa on kysyttävä, mihin keskusteluun ne ovat puheenvuoroja ja mitä niillä kontekstissa

tehdään (Jokinen 2002b, 128). Sosiaalisen todellisuuden voidaankin nähdä rakentuvan retoriikan ja retoristen pelien seurauksena, koska se on läsnä kaikissa tavoissa, joilla ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja pyrkivät yhteisen ymmärryksen saavuttamiseen (Billing 1989 teoksessa Jokinen 2002b, 128). Suhde yleisöön on argumentaation keskeinen ulottuvuus: puhe on aina puhetta jollekin, ja argumentin vakuuttavuus rakentuu viime kädessä sen vastaanotossa. Tämä tuli erityisen selvästi esille Sarkozyn Dakarin linjapuheessa, jonka vastaanotto oli Afrikan maiden edustajien keskuudessa hyytävä ja loukkaantunut.

Diskurssianalyyseissä vakuuttavaa retoriikkaa tarkastellaan usein faktan konstruoinnin näkökulmasta. Faktan konstruointi on yritys saada kuvaukset näyttämään kiistanalaisten väitteiden sijaan kiistämättömiltä tosiasioilta, jolloin sosiaalisen todellisuuden konstruktivinen luonne hämärtyy ja muut mahdolliset todellisuuden jäsenystavat vaienevat. Analysoijan tehtävä ei ole ratkaista, mikä todellisuuden versioista on totuudellisempi, vaan tarkastella niitä resursseja, joita toimijat tilanteisesti käyttävät, kun he rakentavat kuvauksistaan 'tosiasioita'. (Jokinen 2002b, 129). Kategorisointi eli kuvauksen kohteen määrittäminen joksikin, jolla on tietyt ominaisuudet, on yksi keskeisimmistä retorisisista strategioista ja argumentaatiokamppailun kohteista (Billing 1989 teoksessa Jokinen 2002b, 129—130).

Potter jaottelee retorisen argumentaation hyökkävään ja puolustavaan. Hyökkävä retoriikka pyrkii vahingoittamaan vasta-argumenttia ja puolustava oman aseman vahvistamiseen niin, ettei sitä päästä vahingoittamaan. (Potter 1996 teoksessa Jokinen 2002b, 130.) Sarkozyn puheiden retoriikka on mielestäni suurilta osin puolustavaa, ja se tulee varsin selkeästi esiin siinä, että puhe tuntuu olevan varsin laajasti suhteutettu jo valmiiksi ennakoitavaan kritiikkiin. Retoriikassa on kuitenkin myös joitain hyökkävyyden piirteitä: Sarkozy asettuu puheissaan kritisoimaan niitä, jotka epäilevät presidentillä olevan Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa uskolonialistisia motiiveja.

Jokinen jakaa retoriset keinot argumentin esittäjään liittyviin keinoihin ja itse esitettyyn argumenttiin liittyviin keinoihin. Argumentin esittäjään liittyvät keinot liittyvät siihen, että luotettavalta tuntuvan esittäjän argumentille on helpompi saada tukea. Enemmän argumentin esittäjään liittyvä keino on esittäjän omien intressien etäännyttäminen varsinaisesta väitteestä. Esittäjä voi nimetä itsensä objektiiviseksi tai realistiseksi tarkkailijaksi, joka on havainnut sen, minkä kuka tahansa voisi havaita. (Jokinen 2002b, 132—134.) Puhujan pyyteettömyys edelleen vahvistuu, jos puhuja luo kuvan, että on joutunut omien intressiensä vastaisesti myöntämään tosiasiat, jotka vain raportoi muille (Potter 1996 teoksessa Jokinen 2002b, 134). Toisaalta myös omien intressien ja sitoumuksiensa ilmi tuomisella voidaan pyrkiä antamaan rehellinen kuva esittäjästä. Myös puhujan oman osallisuuden,

omakohtaisen kokemuksen esille tuominen voidaan pyrkiä lisäämään puheen vakuuttavuutta. (Jokinen 2002b, 134.)

Puhujakategorioilla oikeuttaminen tarkoittaa sitä, että arvostetusta puhujakategoriasta lausuttu puhe voi vakuuttaa helpommin vähemmän arvostetusta kategoriasta, koska joihinkin puhujakategorioihin liitetään oikeus tiettyyn tietoon. Puhuja voi kuitenkin tilanteesta riippuen kategorisoida itseään monilla eri tavoilla, ja kategorian valinnasta voi tehdä tulkintoja siitä, mikä on se yleisö, jota puhuja pyrkii puhuttelemaan ja vakuuttamaan. (Id, 135.)

Argumenttia voidaan vahvistaa myös konsensuksella tai asiantuntijan lausunnolla: esitetään monien eri tahojen allekirjoittavan väitteen, joten asia ei enää näyttäydy henkilökohtaisena mielipiteenä. Analyysissä on kiinnostavaa tarkastella, kuinka eri tahot konstruoidaan toisistaan riippuvaisiksi tai riippumattomiksi ja kuinka eri tahojen versiot tulkitaan yhteneväisiksi. (Potter & Edwards 1990, Edwards & Potter 1992, Potter 1996, Jokinen & Juhila 1993 teoksessa Jokinen 2002b, 138.) Meretoriikka voidaan myös nähdä konsensuksella vahvistamiseksi, ja on hyvin tyypillistä poliittiselle suostuttelevalle puheelle, jossa ”me”-puhe luo kuvan yhtenäisestä joukosta, jolla on yhteneväiset intressit (Billing 1989, Hyvärinen 1994, Jokinen 1993 teoksessa Jokinen 2002b, 139).

Itse argumenttiin liittyvä faktuaalistava argumentaatio pyrkii saamaan asiat näyttämään puhujista ja tulkinnoista riippumattomilta tosiasioilta. Siinä toimijoiden rooli ja vastuu asioiden kulusta syrjäytyy ja toimijoiden rooliksi tulee silloin tosiasioiden hyväksyminen. Vaihtoehdottomuuspuheessa yhdestä vaihtoehdosta ainoan mahdollisen tai järkevän tukahduttaen muut vaihtoehdot puhutavat. (Jokinen 2002b, 140.)

Puhujan kategorisoinnin lisäksi kategorisointi koskee kaikkea argumentaatiota (id, 141). Erilaisten kategorioiden käyttö tilanteisesti palvelee erilaisten funktioiden toteutumista. Kun halutaan kritisoida kohdetta, se voidaan kategorisoida eri tavalla kuin jos tarkoituksena olisi oikeuttaa kohde. (Billing 1987 teoksessa Jokinen 2002b, 142.) Metaforien retorinen voima on siinä, että onnistuessaan ne luovat tehokkaasti halutun kaltaisia mielikuvia (Jokinen 2002b, 149). Ääri-ilmaisuuilla puolestaan voidaan korostaa niitä piirteitä, joita kuvauksen kohteeseen halutaan liittää, tuottaa kuva jonkun toiminnan säännönmukaisesta toistuvuudesta ja oikeuttaa toimintaa (id, 151). Kontrastiparin käytössä rakennetaan eroa kahden kuvattavan kohteen välille, kun pareista sitä, jota kannatetaan, kuvaillaan positiivisilla merkityksillä ja negatiivisilla sitä, jota ei kannateta. (id, 153).

Kuten Jokinen (2002b, 131) toteaa, retoristen keinojen analyysi ei ole itsetarkoitus, vaan tarkoitus on ennen kaikkea tarkastella, mitä niillä saadaan aikaan. Tarkoituksenani onkin tarkastella Sarkozyn

käyttämiä retorisia keinoja siitä näkökulmasta, miten hän vahvistaa ja rakentaa niillä uusia Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteita, politiikassa tapahtunutta muutosta.

4.2. Tutkimuskysymykset ja tutkimuksen lähtökohdat

Analyysiosiossa tutkin Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikassa tapahtunutta muutosta Sarkozyn presidenttikaudella hänen politiikkateoistaan keräämäni tiedon sekä hänen Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteita käsittelevien puheidensa avulla. Analysoin puheita diskurssianalyysin keinoin nojaten koostamaani tietoon Ranskan ulkopoliitikasta ja sen ideologisesta perinteestä, Ranska-Afrikka -suhteiden historiasta sekä Sarkozystä presidenttinä ja hänen presidenttikautensa tapahtumista ja teoista. Diskurssianalyttinen lähestymistapa soveltuu mielestäni hyvin aineistoon, koska Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikka on ollut kuumentuneen määrittelykamppailun kohteena varsinkin kylmän sodan päättymisen jälkeisenä aikana. *Françafrique*-termi ja Ranskan politiikka alueella on kokenut syvän legitimizeettikadon. Pyrin vastaamaan siihen, minkälaista Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan uutta suhdetta rakennetaan diskursiivisesti Sarkozyn puheissa, ja miten sitä rakennetaan ja vahvistetaan retorisesti.

Puheiden analyysissä pyrin siis vastaamaan mitä-kysymyksen lisäksi miten-kysymykseen. Tarkastelen sekä, mitä diskursseja Sarkozyn puheesta voidaan tunnistaa, että sitä, miten hän niitä rakentaa, mitä hän argumenteillaan ja selonteoillaan tekee ja mitä hän saa niillä aikaan Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteissa. Retorinen argumentaatio onkin erottamattomalla tavalla sidoksissa hegemonisten diskurssien rakentamiseen ja purkamiseen (Jokinen 2002b, 157). Puheet soveltuvat mielestäni hyvin retorisen analyysin tekoon, koska niissä pyritään saamaan tietyt todellisuuden versiot vakuuttaviksi ja kannatettaviksi, ja saamaan kuulijat sitoutumaan niihin (id, 126.)

Jo ennen kylmän sodan päättymistä seurannutta Afrikka-politiikan kriisiytymistä Ranskan presidentit de Gaullen jälkeen ovat julistaneet tekevänsä muutoksen politiikassa. Sarkozyn murrosretoriikka oli kuitenkin poikkeuksellisen voimakasta, ja hän asettui voimallisesti *Françafriquen* läpinäkymättömien verkostojen vastustajaksi ja siirsi *Françafriquen* retorisesti menneisyyteen. Muutoksen rakentaminen tulee esille Sarkozyn puheessa Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden uudesta mallista ja suhteiden perustamisesta uudelleen:

Tänään, ja sanon tämän sydämeni pohjasta, Ranskan ja Afrikan suhteiden vanhaa mallia eivät enää ymmärrä afrikkalaisten uudet sukupolvet ja eikä julkinen mielipide Ranskassa ja suhteiden mallia tulee muuttaa, jos haluamme katsoa tulevaisuutta yhdessä. (28.2.2008.)¹¹

[Haluan sanoa teille] *Että yritämme Ranskassa muokata malliamme 2000-luvulle 1900-luvun sijaan* (26.3.2009).¹²

Työskenneläkseen Afrikan renessanssin eteen Ranska haluaa perustaa uudelleen suhteensa Afrikkaan. Ranska ei halua olla Afrikassa jatkaakseen toisessa muodossa epätasa-arvoisia suhteita, jotka kuuluvat täysin menneisyyteen. (28.2.2008.)¹³

Sarkozy katsoo, että Ranskan ja Afrikan suhteisiin liittyy niin paljon menneisyyden painolastia ja epäluottamusta sekä Ranskan että Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden puolelta, että suhteet kuolevat kokonaan, jos kansalaiset eivät vakuutu siitä, että niissä on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos. Suhteet on saatettava nykyaikaan. Mallia, perustaa, jonka varaan suhteet on rakennettu, tulee muuttaa. Sarkozy viittaa tässä kuitenkin enemmän kansalaisyhteiskuntien kuin poliittisten päättäjien näkemykseen. Uudelleen perustamiseen sisältyy ajatus etäisyyden ja eron ottamisesta menneisyyteen.

4.3. Aineisto ja analyysin toteuttaminen

Kokosin aineistoni yhdeksän puhetta julkiselta <http://discours.vie-publique.fr> -sivustolta, jolla on monia Ranskan hallintoon liittyviä dokumentteja ja puheita. Etsin sivuston julkisten puheiden arkiston hakutoiminnolla Sarkozyn puheita hakusanoilla ”France Afrique”, ”Sarkozy Nicolas”, ”déclaration” ja ”président de la république”. Sain näillä sanoilla 200 hakutulosta, joita aloin käydä yksi kerrallaan läpi. Karsin puheet, joissa Ranska-Afrikka suhteita käsiteltiin hyvin lyhyesti tai ainoastaan tiettyyn Saharan eteläpuolisen Afrikan maahan keskittyen. Etsin laaja-alaisesti suhteita käsitteleviä puheita, jotka eivät keskittyneet vain tiettyyn politiikka-alaan. Nämä rajaukset olivat mielestäni perusteltuja, koska tutkimuskysymykseni kohdistuivat suhteiden laaja-alaiseen muutokseen Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikassa, vaikka keskitinkin huomioni ensisijaisesti muutokseen turvallisuuden ja puolustuksen alalla. Tarkoitukseni ei myöskään ollut keskittyä Ranskan suhteisiin johonkin tiettyyn Afrikan maahan, vaikka nekin ovat läsnä varsinkin niissä puheissa, jotka Sarkozy piti valtiovierailuilla Afrikan eri maissa.

Näillä periaatteilla tekemäni karsinnan jälkeen päädyin koostamaan aineiston yhdeksästä puheesta, joista seitsemän oli pidetty suurimmaksi osaksi afrikkalaisille yleisöille, kaksi ranskalaisille diplomaateille. Minulla oli ollut tarkoitus sisällyttää aineistoon muutama puhe lisää, mutta edellä kertamani kriteerit täyttäviä puheita ei löytynyt enempää. Olisi myös ollut kiinnostavaa sisällyttää lisää ranskalaisille yleisöille pidettyjä puheita, mikä olisi mahdollistanut niissä ilmentyneiden yleisösuhteen perusteellisemmän vertailun afrikkalaisille yleisöille kohdennettuihin puheiden yleisösuhteeseen, ja muiden puheiden välisten erojen vertailun. Kyseeseen tulivat kuitenkin vain kaksi ranskalaisyleisöille pidettyä puhetta. Tämä ei mielestäni ole ratkaiseva ongelma, koska pääasiallinen mielenkiintoni kohdistuu siihen, miten ja millä keinoilla Ranska-Afrikka suhteiden

muutosta, uusia suhteita rakennetaan puheella. Aineistooni valikoituneista puheista osa oli lisäksi huomattavan pitkiä, joten koin aineiston hyvin riittäväksi tutkimustehtäviini nähden.

Aloitin aineiston käsittelyn lukemalla aineiston puheet useaan kertaan tarkasti läpi tehden samalla muistiinpanoja kohdista, joissa Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan-suhteiden nykyisyyttä, menneisyyttä tai muutosta käsiteltiin jollain tavalla. Kun olin tutustunut aineistoon riittävän hyvin, aloin hahmottaa mahdollisia yhteyksiä havaintojeni välillä ja tehdä alustavia ryhmittelyjä. Tässä vaiheessa tunnistin, että puhe suhteiden uudesta mallista oli tutkimuskysymyksiini vastaamisen kannalta keskeinen. Aloin hahmottaa puhetapoja, joilla uutta mallia määritettiin ja rakennettiin: mitä asioita liitettiin suhteiden menneisyyteen ja toisaalta nykyisyyteen; mitä asioita liitettiin uuteen suhteeseen, ja mitä asioita siitä haluttiin erottaa. Hahmottelin siis uutta suhdetta jollain tavalla rakentavasta puheesta eroja ja yhtäläisyyksiä.

Selkeyttäakseni jatkotyötä käänsin suomeksi ne osat puheista, jotka olivat tutkimukseni kannalta mielenkiintoisimpia. Näiden osien pohjalta, kuitenkin jatkuvasti alkukielisiin puheisiin palaten ja niitä uudelleen lukien, minun oli mahdollista tunnistaa viisi diskurssia, joissa puhe suhteiden uudesta mallista ja niihin rakennetusta muutoksesta kuului. Diskurssien sisältö ja keskinäiset suhteet muuttuivat ja tarkentuivat sitä mukaa, kun aloin kirjoittaa auki analyysiä. Nekään sisällöt, joihin analyysissä lopulta päädyin, eivät ole tarkkarajaisia, vaan diskursseissa on paljon yhteistä. Diskurssien keskinäiset suhteet, ristiriidat ja osittaiset päällekkäisyydet kuuluvat kuitenkin analyysin luonteeseen, ja niiden tarkastelu valotti merkittävästi sitä, mitä Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan välille rakennettu uusi suhde pitää sisällään.

Tunnistamani diskurssit eivät myöskään ole ainoita mahdollisia, vaan monenlaisten muiden muodostaminen olisi ollut mahdollista, ja pohdin prosessin kuluessa monia eri vaihtoehtoja. Diskurssianalyysin tarkoituksena on tehdä perusteltuja, tarkkaan aineistoanalyysiin perustuvia tulkintoja kielenkäytöstä. Analyysissä ei tavoitella omille tulkinnoille faktan asemaa, vaan ne nähdään aina sosiaalisesti tuotettuina, analyytikon itsensä tuottamina (Juhila & Suoninen 2002, 234.)

Huomion kiinnittäminen retoristen keinojen käyttöön auttoi lujittamaan ja tarkentamaan analyysiä, kun puheelle asettamani miten ja millä keinoin -kysymykset auttoivat erottautumaan hyvin tutuiksi käyneiden puheiden arkisesta lukutavasta ja keskittämään huomion siihen, mitä asioita keinoilla rakennetaan ja mitä puretaan. Miten-kysymykset auttoivat siis puheen strategisen luonteen tunnistamisessa. Retorisen diskurssianalyysin työkalujen käyttäminen oli hyödyllistä myös puheiden korostuneen retorisen luonteen vuoksi. Poliittinen puhe hyödyntää tyypillisesti monenlaisia retorisia keinoja pyrkiessään vakuuttamaan, mutta tämä on mielestäni ranskalaisessa poliittisessa puheessa

erityisen korostunutta. Ranskassa puhe- ja argumentointikulttuurissa arvostetaan tiettyä kaunopuheisuutta ja näyttävyyttä. Poliittisilta johtajilta ja etenkin gaullismin muovaaman vahvan presidentti-instituution edustajalta odotetaan visionääristä otetta.

Puheisiin tutustuttuani ja Ranskan poliittista kulttuuria jonkin verran tuntiessani minulla olikin syytä olettaa, että saan edustavamman kuvan Sarkozyn politiikasta yhdistämällä puheiden analyysiin muita lähteitä. Aineiston puheissa Sarkozy ei useinkaan käsittele politiikkatekoja suoraviivaisella tavalla, vaikka hän tuokin niitä esille. Puheiden päällimmäinen tarkoitus on kuitenkin yleisöön vaikuttaminen ja sen vakuuttaminen, jopa inspirointi, mihin ei pääasiallisesti pyritä ajankohtaisiin politiikkatekoihin vedoten. Tuen diskurssianalyysiä sanomalehtiartikkeleista, virallisista julkaisuista ja tutkimuskirjallisuudesta keräämäni tiedoilla Sarkozyn politiikkateoista Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Tämän työn puitteissa ei kuitenkaan ollut mahdollista käsitellä politiikkateoista kaikkia, joten kartoituksen on tarkoitus olla enemmän mahdollisimman edustava kuin kattava.

Tarkoituksenani ei kuitenkaan ole esittää puheiden sisältöjä ja Sarkozyn tekoja toisilleen vastakkaisina tai irrallisina toisistaan. Ranskan Saharan eteläpuolisen Afrikan-politiikka asettuu Sarkozyn puheissa voimakkaan määrittelykamppailun kohteeksi. Ei ole yhdentekevää, miten Ranskan korkeinta poliittista valtaa käyttävä henkilö määrittelee politiikan menneisyyden ja nykyisyyden, koska Sarkozy puhuu myös instituution, jopa kansakunnan suulla. Jos Sarkozy onnistuisi vakiinnuttamaan määrittelykamppailussa oman merkityksensä Ranskan politiikasta alueella, vapautuisi politiikalle luultavasti uutta tilaa ja liikkumavaraa. Poliitiikan uudelleenlegitimoinnilla olisi varmasti vaikutusta myös Ranskan asemaan kansainvälisessä yhteisössä.

Työn luettavuutta parantaakseni viittaan analyysiosassa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan sanalla Afrikka.

5. Suhteiden muutosta rakentavat diskurssit

Tässä luvussa käsittelen Sarkozyn puheista tunnistamiani Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden muutosta rakentavia diskursseja, ja tuen analyysiä tarkastelemalla sitä, miten uusia suhteita rakennetaan diskursseissa retorisesti. Käyn läpi diskurssit yksi kerrallaan sisällyttäen tekstin analyysia valottavia aineisto-otteita, joista olen tummentanut erityisen merkityksellisiä kohtia. Tuen analyysiä tiedolla Sarkozyn suhteita koskevista politiikkateoista.

5.1. Vapaan tahdon kunnioittamisen diskurssi

Suhde menneisyyteen heijastuu voimakkaasti tähän diskurssiin. Vapaan tahdon korostamisella rakennetaan uutta, tasavertaisempaa suhdetta Ranskan ja Afrikan maiden välille erotuksena menneisyyden *Françafriquen* ja siirtomaavallan aikaisiin suhteisiin, joissa Ranskan toimintaa ajoi korostetusti sen oma etu, ja jossa Afrikan maiden tahtoa voidaan katsoa edustaneen lähinnä Ranskan suosiossa olevien, usein yksinvaltaisten afrikkalaisten valtionpäämiesten etu.

Sana *partenariat*, kumppanuus on yksi voimakkaimmin toistuvista sanoista puheissa. 'Kumppanuus' sanana viittaa kahden osapuolen vapaaehtoiseen, rinnakkaiseen yhteistyöhön ja tasavertaiseen suhteeseen. Sarkozy liittyy kumppanuuteen myös sopimuksellisen luonteen: kumppanuudessa ei siis ole kysymys satunnaiseen yhteistyöhön perustuvasta suhteesta, joka aktivoituisi silloin kun Afrikan tai tietyn Afrikan maan ja Ranskan intressit olisivat yhteneväisiä tietyssä asiassa, vaan kyse on pitkän aikavälin tavoitteiden asettamisesta suhteille.

Suhde perustuu kumppanuuteen. Suuret ja pienet maat eivät ole eri puolilla, vaan kumppaneita joilla on intressejä puolustettavana, näkökulmia tuotavana esiin tasavertaiselta perustalta rakentaen ja tulevaisuuteen katsoen. (31.5.2010.)¹

Tulin siis ehdottamaan teille uutta sopimusta, uutta sopimusta joka perustuu mutkattomaan suhteeseen. Puhumme toisillemme tasavertaisina. Te olette itsenäisyyttänne arvostava maa, niin mekin. Tosi asia on, että kun puhumme toisillemme, meidän tulee puhua tasavertaisina. Strategiseen kumppanuuteen perustuen. (24.2.2010.)²

---

¹ Il n'y a pas d'un côté des grands pays, de l'autre des petits, mais des partenaires qui ont des intérêts à défendre, des points de vue à faire valoir, sur la base d'une relation d'égalité et tournée vers le futur.

² C'est donc un nouveau contrat que je suis venu vous proposer, un nouveau contrat basé sur une relation décomplexée. Nous parlons d'égal à égal. Vous êtes un pays attaché à votre indépendance, nous aussi. Il n'en reste pas moins que quand nous parlons, nous devons parler d'égal à égal. Avec un partenariat stratégique.

Suuret ja pienet maat pitävät solidaarisesti yhtä, vaikka kunkin omien intressien puolustaminen tuleekin esille. Strategista kumppanuutta määrittävät sen yhteydessä esiintyvät, määrittävät merkitykset: tasavertaisuus, suvereniteetin kunnioittaminen, dialogi, osapuolten intressien tunnistaminen ja ajaminen, Ranskan ja Afrikan yhteinen tahtotila ja tulevaisuusorientoituneisuus.

Diskurssissa tärkeää osaa näyttelee toteamus siitä, että se mitä Afrikka haluaa, on myös Ranskan tahto. Tämä tulee esiin niin Ranska-Afrikka kumppanuuden solmimisen kuin muun muassa demokratian, ihmisoikeuksien ja varallisuuden tasaisemman jakautumisen edistämisen kohdalla, sekä erittäin konkreettisella tavalla Afrikan omien turvallisuusjoukkojen kouluttamisessa. Dakarin puheessa Sarkozy luettelee asioita, joita uskoo ”Afrikan nuorten” haluavan: elintason kasvu, korruption ja väkivallan kitkeminen, oikeusvaltion vahvistaminen, nälänhädän ja saastumisen torjunta, rauhan rakentaminen. Jos Afrikka päättää ja haluaa toimia näissä asioissa, Ranska haluaa auttaa niiden toteuttamisessa.

*Ranska ei voi yksin päättää lähtevänsä tälle [kumppanuuden] tielle. Ranskalla on luja tahto seurata sitä, mutta **teidän on päätettävä ja sanottava, haluatteko te sitä** (26.3.2009).³*

*Afrikan nuoret, **haluatteko** demokratiaa, **haluatteko** vapautta, haluatteko oikeudenmukaisuutta, **haluatteko** oikeutta? **Te päätätte siitä. Ranska ei päättää siitä teidän puolestanne.** Mutta **jos valitsette** demokratian, vapauden, oikeudenmukaisuuden ja oikeuden, Ranska tukee teitä niiden rakentamisessa. [...]*

***Haluatteko**, että Afrikan mantereella ei ole nälänhätää? Haluatteko, että Afrikan maaperällä ei ole enää yhtäkään lasta, joka kuolee nälkään? Pyrkikää siis kohti ruokaomavaraisuutta. Kehittäkää kasvinviljelyä. Afrikan täytyy ensin tuottaa voidakseen ruokkia itsensä. **Jos tämä on se mitä te Afrikan nuoret haluatte**, teillä on Afrikan tulevaisuus käsissänne, ja Ranska tukee teitä tämän tulevaisuuden rakentamisessa. [...]*

Haluatteko** rauhaa Afrikan mantereelle? **Haluatteko** kollektiivista turvallisuutta? **Haluatteko** konfliktien rauhanomaista ratkaisua? **Haluatteko** laittaa päätöksen koston ja vihan helvetilliselle kierteelle? Afrikkalaiset ystäväni, se on teidän päätöksenne. **Jos te päätätte** niin, Ranska tulee olemaan teidän rinnallanne kuin vankkumaton ystävä, mutta **Ranska ei voi haluta Afrikan nuorten sijasta.

***Haluatteko** Afrikan yhtenäisyyttä? Myös Ranska toivoo sitä. [...] (26.7.2007).⁴*

---

³ La France ne peut seule décider de s'engager sur ce chemin. La France est déterminée à le faire mais c'est à vous d'en décider, c'est à vous de dire si vous le voulez. [...]

⁴ Jeunesse africaine, vous voulez la démocratie, vous voulez la liberté, vous voulez la justice, vous voulez le Droit? C'est à vous d'en décider. La France ne décidera pas à votre place. Mais si vous choisissez la démocratie, la liberté, la justice et le Droit, alors la France s'associera à vous pour les construire. [...]

Voulez-vous qu'il n'y ait plus de famine sur la terre africaine? Voulez-vous que, sur la terre africaine, il n'y ait plus jamais un seul enfant qui meure de faim? Alors cherchez l'autosuffisance alimentaire. Alors développez les cultures vivrières. L'Afrique a d'abord besoin de produire pour se

Afrikkalaisten omaa päätösvaltaa ja tahtoa määrätä tulevaisuutensa suunnasta korostetaan toteamalla, että Ranska ei voi päättää tai haluta afrikkalaisten sijasta. Ranskan tuki tavoitteiden saavuttamisessa ehdollistetaan toistuvasti sille, että afrikkalaiset ilmaisevat tahtonsa saavuttaa ne. Sarkozy näkee siis suvereenien valtioiden itsenäisen tahdon korostamiselle tarvetta, mikä kertoo pääosin afrikkalaisille yleisölle esitettyjen puheiden yleisösuhteesta. Sarkozy omaksuu kuitenkin myös eteenpäin kannustajan tai puskiijan roolin, kun hän toistuvasti korostaa Afrikan maiden tarvetta määritellä tavoitteensa ja tahtotilansa, ja asemoi Ranskan tällä ylemmälle tasolle, koska sen omat tavoitteet suhteissa tuodaan esille jo valmiiksi määriteltynä, joskin yleisluontoisina.

Sarkozy toistaa retorista kysymystä ”Haluatteko (te) ...?” noin parikymmentä kertaa Dakarin puheessa (26.7.2007). Retoriset kysymykset koskevat kuitenkin sikäli yleisesti toivottavia asioita kuten konfliktien päättämistä rauhanomaisesti ja nälänhädän torjuntaa, että tulkitsen ne lähinnä keinoksi antaa kuva Ranskasta haluttavana yhteistyökumppanina. Ranskasta rakennetaan kuvaa kuuntelevana, joustavana ja jalomielisenä ystävänä ja kumppanina, jonka ensimmäinen ohjenuora kaikessa Afrikka-suhteita koskevassa on Afrikan maiden tahto.

Tämä tulee esille myös Afrikan omien turvallisuus- ja puolustuskyvykkyyksien rakentamisen kohdalla:

*Afrikan unioni haluaa, että sillä on valmiusjoukot käytössään 2010—2012? **Olkoon tämä siis myös Ranskan tavoite!** (28.2.2008).⁵*

Afrikan unioni ja sen alueelliset organisaatiot ovat olleet tärkeässä osassa Ranskan monenkeskeisyyden (multilateralismin) edistämisen politiikassa. Ranska on muiden länsimaiden tapaan kohdentanut huomattavia henkilöstöresursseja ja rahoitusta Afrikan rauha- ja turvallisuusarkkitehtuurin (APSA) rakentamiseen erityisesti EU:n African Peace Facility -välineen kautta. Ranska on rahoittanut merkittävästi alueellisten turvallisuusjoukkojen koulutusta. (Moncrieff 2012a, 23.) Ranska myös muokkasi sotilaallista läsnäoloaan Afrikassa tukeakseen Afrikan Unionia

---

nourrir. Si c'est ce que vous voulez, jeunes d'Afrique, vous tenez entre vos mains l'avenir de l'Afrique, et la France travaillera avec vous pour bâtir cet avenir. [...]

Vous voulez la paix sur le continent africain? Vous voulez la sécurité collective? Vous voulez le règlement pacifique des conflits? Vous voulez mettre fin au cycle infernal de la vengeance et de la haine? C'est à vous, mes amis africains, de le décider. Et si vous le décidez, la France sera à vos côtés, comme une amie indéfectible, mais la France ne peut pas vouloir à la place de la jeunesse d'Afrique.

Vous voulez l'unité africaine? La France le souhaite aussi.

⁵ L'Union africaine souhaite disposer de forces en attente à l'horizon 2010 - 2012? Eh bien que cet objectif soit aussi celui de la France!

sen kehittäessä Afrikan rauha- ja turvallisuusarkkitehtuuria (Cumming 2013, 29). Ranskan joukot antoivat logistista ja koulutuksellista tukea Afrikan valmiusjoukkojen (African standby force) neljälle alueelliselle rakenteelle (Moncrieff 2012a, 23): Gabonin tukikohta tuki Keski-Afrikan valtioiden talousyhteisöä (CEEAC), Djibouti Itä-Afrikan alueellisia järjestelmiä (Intergovernmental Authority on Development IGAD, Eastern African Standby Force EASF), Senegal Länsi-Afrikan valtioiden talousyhteisöä (ECOWAS) ja Réunion Eteläisen Afrikan kehitysyhteisöä (SADC). (De Rohan 2011 teoksessa Cumming 2013, 29—30.)

5.2. Yhteneväisten intressien diskurssi

Yhteneväisten intressien diskurssi ilmenee monitahoisella tavalla Sarkozyn puheissa Ranskan ja Afrikan uudesta suhteesta. Ranskan ja Afrikan maiden intressit rakentuvat siinä suurelta osin yhteneväisiksi. Kuten aiemmin toin esiin, Dakarin puheessa (26.7.2007) Sarkozy luettelee suuren määrän yhteisiä uhkia ja riskejä salakuljetuksesta ja muuttoliikkeen hallinnasta nälänhädän torjuntaan sekä yhteisiä tavoitteita rakentaa kumppanuutta ja yhteistyötä. Yhteiset haasteet ja tavoitteet mainitaan joitain poikkeuksia lukuun ottamatta yleisellä tasolla:

*Kerron niistä [Ranskan Afrikka-suhteissa ajamista intresseistä] sitä levollisemmalla mielellä, koska nämä **intressit ovat todellisuudessa meille suurilta osin yhteisiä** (26.3.2009).⁶*

*Salakuljetus, terrorismin uhka, väkivaltaiset kriisit ja niiden pakolaiset, merirosvo, luonnonvarojen ryöväys; kaikki nämä murheet vaikuttavat teihin, koska te olette etulinjassa, mutta ne vaikuttavat välillisesti myös meihin. **On meidän legitiimi intressimme** osallistua niiden ratkaisuun afrikkalaisten ystäviemme rinnalla.*

Intressi edelleen terveysturvallisuudessa ja pandemioiden vastaisessa taistelussa. (26.3.2009.)⁷

*Afrikan rauha ja turvallisuus, köyhyyden vastainen taistelu, mantereen talouskasvu, se, että pääsette mukaan globalisaatioon **ovat maillemme yhteisiä intressejä** (28.2.2008).⁸*

---

⁶ En ce qui concerne la France, je le ferai d'autant plus aisément que ces intérêts nous sont en réalité largement communs.

⁷ Les trafics, la menace terroriste, les crises violentes et leurs réfugiés, la piraterie, le pillage des ressources naturelles, tous ces maux vous affectent parce que vous êtes en première ligne, mais nous affecteront par ricochet nous aussi. C'est notre intérêt légitime que de contribuer à leur règlement aux cotés de nos amis Africains.

Intérêt encore que la sécurité sanitaire et la lutte contre les pandémies.

⁸ La paix et la sécurité du continent africain, la lutte contre la pauvreté, la croissance économique du continent, votre insertion dans la mondialisation sont pour nos deux pays des intérêts communs.

Yleisellä tasolla pysyminen mahdollistaa intressien yhteneväisyyden retorisen rakentamisen: kaikki osapuolet voivat suhteellisen kivuttomasti olla yhtä mieltä yleisluontoisista tavoitteista ja periaatteista. Tällä vältetään yhtenäisyyttä rikkovat eroavaisuudet, jotka yksityiskohtaisempien ja konkreettisempien intressien sekä niiden ajamiseen valittavien keinojen yksityiskohtaisempi käsittely luultavasti toisi esiin.

Intressien yhteneväisyyden merkitys toistuu retorisesti mielenkiintoisella tavalla puheessa Afrikan ja Euroopan välisestä itsestään selvästä kohtalonyhteydestä: jos Afrikka epäonnistuu, Eurooppa seuraa pian perässä ja Afrikan menestys on kiinteässä yhteydessä Euroopan menestykseen. Kohtaloon liittyä ennalta määräytyminen, deterministisyys, joka kuljettaa Ranskaa ja Afrikkaa samaan suuntaan riippumatta niiden vapaasta tahdosta. Yhteiseen kohtaloon liitetään diskurssissa dramatiikkaa: Ranskan (ja Euroopan) ja Afrikan erottamaton yhteys, yhteyden sivuuttamisen dramaattiset ja traagiset seuraukset, Ranska ja Afrikka sekä onnistuvat että epäonnistuvat yhdessä. Tällaisten merkitysten liittäminen Ranskan ja Afrikan yhteyteen on tehokas retorinen keino, koska yhteys saadaan näyttämään vaihtoehdottomalta: ei ole muuta vaihtoehtoa kuin hyväksyä Ranskan ja Afrikan liitto, koska muilla vaihtoehdoilla olisi molempien osapuolten intresseille tuhoisia seurauksia.

*Vakuutan teidän edessänne, että **Ranskan ja Euroopan turvallisuus ja vauraus ovat erottamattomia Afrikan turvallisuudesta ja vauraudesta.** [...]*

*Se, että ei ymmärrettäisi kohtalomme olevan toisiinsa linkittyneitä, olisi **historiallinen virhe, jolla olisi dramaattisia seurauksia.** Euroopalla ja Afrikalla on sama kohtalo turvallisuuden ja kehityksen suhteen. [...]*

*Ranskalla, samoin kuin Etelä-Afrikalla, on intressi Afrikan kehityksessä. Koska sodilla, pandemioilla, salakuljetuksella tai terrorismilla Afrikassa on suoria seurauksia Euroopassa ja Ranskassa. **Jos te epäonnistutte tänään, me koemme tragedian huomenna.** (28.2.2008.)⁹*

Historiallisten siteiden vahvuutta ja kohtalonyhteyttä vahvistetaan liittoutuneiden puolella ensimmäisessä ja toisessa maailmansodassa taistelleiden afrikkalaisten sotilaiden roolilla ja uhrauksella, jonka Sarkozy mainitsee suurimmassa osassa aineiston puheista. Tätä vahvistetaan niin ikään dramaattisella sanastolla, puheella metaforisesta veren sinetistä:

---

⁹ Je veux affirmer devant vous que la sécurité et la prospérité de la France et de l'Europe sont indissociables de la sécurité et de la prospérité de l'Afrique. [...]

Ne pas comprendre que nos destins sont liés, c'est procéder à un contresens historique dont les conséquences seraient dramatiques. L'Europe et l'Afrique auront le même destin en terme de sécurité et de développement. [...]

La France, comme l'Afrique du Sud, a intérêt au développement de l'Afrique. Parce que les guerres, les pandémies, les trafics ou le terrorisme en Afrique auront des conséquences directes en Europe et en France. Si vous échouez aujourd'hui, ce sera le drame pour nous demain.

Siirtomaaisännyys oli suuri virhe, joka muutti Euroopan ja Afrikan kohtaloita ja yhdisti ne. Tämä yhteinen kohtalomme sinetöitiin niiden afrikkalaisten verellä, jotka tulivat kuolemaan eurooppalaisiin sotiin. (26.7.2007.)¹⁰

Intressien yhteneväisyyttä rakennetaan myös Ranska-Afrikka yhteisön merkityksellä. Merkitys Ranskan ja Afrikan yhteisöstä palautuu tulkintani mukaan vahvasti de Gaullen ajatteluun valtioiden yhteistyöhön perustuvista kokonaisuuksista, jotka palvelevat ensisijaisesti Ranskan etua sekä siirtomaiden itsenäistymistä edeltäneeseen Ranskan yhteisöön (*Communauté*). Ranska on halunnut asemoida itsensä blokkien ulkopuolisena, itsenäisenä maana, joka tarjoaa tukea muille, jotka korostavat itsenäisyyttä blokeista. Afrikka on ollut alue, jossa Ranskalla on ollut Euroopan ulkopuolella merkittävintä vaikutusvaltaa, ja josta se on voinut hakea tukea globaaleille pyrkimyksilleen. Ranskan ääni kansainvälisillä areenoilla vahvistuu, jos se voi puhua ja sen nähdään puhuvan myös Afrikan nimissä. Tämä tulee esille erityisesti globalisaation sääntöjen muokkaamisessa yhteistyössä Afrikan kanssa.

Eurooppa ja Afrikka muodostavat arvojen yhteisön. Yhdessä voimme rakentaa 2000-luvun globaalin hallinnan rakenteet. Asettuminen toisiamme vastaan olisi virhe. Yhdistämällä voimamme puhumme samalla kertaa sekä pohjoisen että etelän nimissä. (31.5.2010.)¹¹

Afrikan nuoret, te uskotte, että vapaakauppa on hyödyllistä, mutta se ei ole uskonkappale. Te uskotte, että kilpailu on väline, mutta ei itsetarkoitus. Te ette usko välinpitämättömyyteen. Te tiedätte, että liika hyväuskoisuus tuomitsisi Afrikan koko maailman saalistajien saaliiksi. Ja tätä te ette halua. Te haluatte toisenlaisen globalisaation, jossa on enemmän inhimillisyyttä, enemmän oikeudenmukaisuutta, enemmän sääntöjä.

Olen tullut sanomaan, että myös Ranska haluaa tätä. Ranska haluaa taistella Euroopan kanssa, Ranska haluaa taistella Afrikan kanssa, Ranska haluaa taistella kaikkien niiden kanssa, jotka maailmassa haluavat muuttaa globalisaatiota. Jos Afrikka, Ranska ja Eurooppa haluavat tätä yhdessä, me tulemme onnistumaan. (26.7.2007.)¹²

---

¹⁰ La colonisation fut une faute qui a changé le destin de l'Europe et le destin de l'Afrique et qui les a mêlés. Et ce destin commun a été scellé par le sang des Africains qui sont venus mourir dans les guerres européennes.

¹¹ La France veut être l'alliée de l'Afrique. L'Europe et l'Afrique ont une communauté de valeurs. Ensemble, nous pouvons construire la gouvernance mondiale du 21ème siècle. En nous confrontant les uns aux autres, nous n'aurons que l'échec. En nous additionnant les uns aux autres, alors nous parlerons à la fois au nom du Nord et au nom du Sud.

¹² Jeunes d'Afrique vous croyez que le libre échange est bénéfique mais que ce n'est pas une religion. Vous croyez que la concurrence est un moyen mais que ce n'est pas une fin en soi. Vous ne croyez pas au laisser-faire. Vous savez qu'à être trop naïve, l'Afrique serait condamnée à devenir la proie des prédateurs du monde entier. Et cela vous ne le voulez pas. Vous voulez une autre mondialisation, avec plus d'humanité, avec plus de justice, avec plus de règles.

Sarkozy tuottaa tässä Ranskan Afrikan esitaistelijana globalisaatiossa ja globaalien hallinnan kysymyksissä: se haluaa taistella Afrikan kanssa globalisaation sääntöjen muokkaamiseksi sekä Ranskalle että Afrikalle edulliseen suuntaan. Tämä on mahdollista, koska molempien intressit rakennetaan yhteneväisiksi: reilumman, säännellymmän globalisaation ajaminen. Ranskalla on kuitenkin ollut jo pitkään myös korostetusti omaan asemaansa liittyviä syitä pyrkiä muokkaamaan globalisaation sääntöjä, jotka eivät ole sopineet sille edullisella tavalla yhteen sen yhteiskuntarakenteiden kanssa. Ranskan talouskasvu on myös ollut heikkoa finanssi- ja eurokriisin jälkeen ja se kohtaa muiden eurooppalaisten talouksien lailla koventuneen kansainvälisen talouden kilpailun.

Sarkozy korostaa myös useaan otteeseen ottavan asiakseen Afrikan paremman edustuksen globaaleissa rakenteissa, ja kertoo pyrkimyksistään saada Afrikan maa pysyväksi jäseneksi YK:n turvallisuusneuvostoon:

Jos sanoo olevansa Afrikan ystävä, on oltava valmis tekemään tilaa Afrikalle globaalien hallinnan rakenteissa. [...] Turvallisuusneuvoston uudistamistarpeessa on kyse sen legitimitetistä ja tehokkuudesta. On kerta kaikkiaan epänormaalia, että yhdelläkään Afrikan maalla ei ole neuvoston pysyvää jäsenyyttä.

Ranska aikoo tehdä tätä koskevia aloitteita myös toimiessaan G8- ja G20-maiden puheenjohtajana. (31.5.2010.)¹³

Sarkozy esittää Ranskan maana, joka täyttää hänen itse määrittämänsä kriteerin Afrikan ystäväille: Afrikan paremman edustuksen kannattaminen ja ajaminen globaalien hallinnan instituutioissa. Paremman edustuksen hakemiselle voi olla myös instituutioiden rakenteisiin liittyviä syitä: jos Afrikan maa olisi esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston pysyvä jäsen, Ranska toivoo sen äänestävän Ranskan linjan mukaisesti ainakin todennäköisemmin kuin sille vieraammalta alueelta tulevan maan, johon sillä ei olisi yhtä tiiviitä ja pitkäikäisiä suhteita.

Je suis venu vous dire que la France la veut aussi. Elle veut se battre avec l'Europe, elle veut se battre avec l'Afrique, elle veut se battre avec tous ceux, qui dans le monde, veulent changer la mondialisation. Si l'Afrique, la France et l'Europe le veulent ensemble, alors nous réussirons.

¹³ Si l'on se dit l'ami de l'Afrique, alors il faut être prêt à faire une place à l'Afrique dans la gouvernance mondiale. [...] C'est une question de légitimité, et d'efficacité, le Conseil de Sécurité des Nations Unies doit être réformé. Et, il est absolument anormal que l'Afrique ne compte aucun membre permanent du Conseil de Sécurité.

De la même façon, la France lorsqu'elle présidera le G8 et le G20 prendra des initiatives en la matière.

Intressien yhteisö perustuu diskurssissa jaettuun historiaan ja kulttuuriin sekä jaettuihin arvoihin. Siirtomaahistoria on luonut osapuolten välille erityislaatuisen siteen, jota mikään ei voi purkaa, ja jolla on voimakkaasti Ranskan ja Afrikan tulevaisuutta määrittävä vastaansanomaton merkitys.

Meillä on yhteinen historia, yhteinen kulttuuri, ja suhdettamme viimeisen viidensikymmenen vuoden aikana ei voi verrata mihinkään muuhun (24.2.2010).¹⁴

Kulttuuri tulee esille erityisesti entisten siirtomaiden kanssa yhteisen ranskan kielen kautta. Sarkozy vetoaa yhtenäisyyspuhetta rakentaessaan myös yhteisiin arvoihin. Sarkozy esittää kuitenkin keskenään ristiriitaisia käsityksiä siitä, mistä nämä jaetut arvot kumpuavat. Dakarin puheessa (26.7.2007) yhteinen arvopohja perustuu Ranskan ja Afrikan jakamiin universaaleihin länsimaalaisiin arvoihin, jotka olivat osa Ranskan siirtomaa-aikaista perintöä.

Mutta olen tullut sanomaan teille, että teissä oleva osa Eurooppaa on Lännen ylpeyden suuren synnin hedelmä, mutta tämä teissä oleva osa Eurooppaa ei kuitenkaan ole arvoton.

Koska se on vapauden, vapautumisen sekä oikeudenmukaisuuden ja naisten ja miesten välisen tasa-arvon kutsu. (26.7.2007.)¹⁵

Myöhemmissä puheissa arvojen afrikkalaisuus ja länsimaalaisuudesta erotettu universaali luonne korostuvat:

Väitän, että demokratia ja ihmisoikeudet ovat osa yhteistä perintöämme, ne eivät kuitenkaan ole yhteiskuntiinne päälle liimattuja arvoja, jotka länsimainen tai ranskalainen ylimielisyys olisi määrännyt universaaleiksi.

Ne ovat myös afrikkalaisia arvoja.

[...] Tämä Afrikan 1200-luvun humanismi on niiden periaatteiden veroinen, jotka edelsivät Euroopassa ihmisoikeuksien julistusta. (26.3.2009.)¹⁶

---

¹⁴ Nous avons la langue en commun, nous avons une histoire en commun, nous avons une culture en commun et notre relation, tout au long du demi-siècle écoulé, ne peut être comparée à aucune autre.

¹⁵ Mais je suis venu vous dire que la part d'Europe qui est en vous est le fruit d'un grand péché d'orgueil de l'Occident mais que cette part d'Europe en vous n'est pas indigne. Car elle est l'appel de la liberté, de l'émancipation et de la justice et de l'égalité entre les femmes et les hommes.

¹⁶ Je l'affirme, la démocratie et les droits de l'homme font partie de notre héritage commun: ce ne sont pas pour autant des valeurs artificiellement plaquées sur votre société et qu'une arrogance occidentale ou française aurait décrétées universelles. Il s'agit aussi de valeurs africaines. [...] Cet humanisme du 13ème siècle en Afrique n'a rien à envier aux principes qui ont préfiguré en Europe l'énoncé des droits de l'homme.

Te tiedätte meidän kantamme demokratiaan ja ihmisoikeuksiin: ne eivät ole länsimaisia arvoja, ne ovat universaaleja arvoja. Afrikassa niin kuin muuallakin kansat vaativat hallituksilta tilivelvollisuutta. Afrikassa niin kuin muuallakin demokratian puute ja ihmisoikeusloukkaukset ruokkivat väkivaltaa ja epävakautta. (31.5.2010.)¹⁷

Dakarin ja aineiston muiden puheiden välillä on selvä tätä arvopuhetta koskeva linjanmuutos, jonka tulkitsen tehdyn siksi, että Dakarin arvopuhe ei saanut odotettua vastetta yleisössä ja vahvistanut viestiä Ranska-Afrikka yhteisöstä. Puheen vakuuttavuus syntyy vasta puhujan ja yleisön vuorovaikutuksessa, ja tässä vuorovaikutustilanteessa Sarkozyn puhe tulkittiin ylimieliseksi ja holhoavaksi. Tulkitsen, että arvopuhe muistutti sivilisaation levittämisen tehtävästä: se liikkui lähellä kulttuurista ylemmyyttä ja muistutti suoraan länsimaisten, ranskalaisten arvojen tulkinnasta universaaleiksi. Tulkintaa tukee se, miten Sarkozy on Dakarin jälkeisissä puheissa huomionoinut nämä konnotaatiot kuvaillessaan arvoja länsimaalaisuudesta erotettuina.

Yhteneväisten intressien diskurssi ulottuu myös Euroopan ja Afrikan yhteisöön. Sarkozy käyttää puheissa äärimmäisen harvoin sanaa *Françafrique*, mikä jo sinänsä kertoo termiin liitettyjen suhteiden legitimitteettikadosta. Sarkozy puhuu sen sijaan *Eurafrique*stä, Euroopan unionin ja Afrikan yhteisöstä tai suhteista, joihin liitetään vähemmän historiaan pohjaavia oletuksia. Käsitteeseen voidaan siten liittää täysin erilaisia, positiivisimpia konnotaatioita kuin läpensä ryvettyneeseen *Françafriquen* käsitteeseen. Osittain uudella, mutta vanhasta muistuttavalla käsitteellä Sarkozy käy määrittelykamppailua siitä, millaisena Ranskan suhteet Afrikkaan nähdään. Eurooppaan ja Euroopan unioniin liitettynä ne eivät näyttäydy yhtä kiistanalaisina.

Ranska haluaa valmistella Afrikan kanssa Eurafriquen tuloa, suuren yhteisen kohtalon tuloa, joka odottaa Eurooppaa ja Afrikkaa (26.7.2007).¹⁸

Euroopan ja Afrikan yhteisöä rakennetaan myös fyysistä, maantieteellistä etäisyyttä tai pikemminkin läheisyyttä korostaen:

---

¹⁷ Vous connaissez notre position sur la démocratie et les Droits de l'Homme: ce ne sont pas des valeurs occidentales, ce sont des valeurs universelles. En Afrique comme ailleurs, la population demande des comptes au gouvernement. En Afrique comme ailleurs, le déficit de démocratie et les violations des Droits de l'Homme alimentent les violences et l'instabilité.

¹⁸ Ce que veut faire la France avec l'Afrique, c'est préparer l'avènement de l'Eurafrique, ce grand destin commun qui attend l'Europe et l'Afrique.

12 kilometriä erottaa meidän mantereitamme, välillämme on kohtalon yhteisö, intressien yhteisö (31.5.2010).¹⁹

Maantieteellinen läheisyys, joka ilmaistaan siitä puhuttaessa toistuvasti kilometrien määränä, rinnastetaan itsestään selvästi ja tosiasiallisesti myös muuhun läheisyyteen. Kvantifiointia käytetään siis välineenä, jolla vahvistetaan mantereiden muodostamaa yhteisöä, jolla on yhteiset intressit.

Liitän merkityksen Euroopan ja Afrikan liitosta legitimitetin hakemiseen Ranskan ja Afrikan yhteisölle: Euroopan unioniin ja sen Afrikassa tekemiin sotilaallisiin operaatioihin liitetään vähemmän epäilyksiä kuin pelkästään Ranskan ja Afrikan yhteisöön ja Ranskan Afrikassa tekemiin yksipuolisiin operaatioihin johtuen operaatioiden kärsimästä legitimitettikadosta. Ranskan puolustusministeriön vuonna 2008 julkaisemassa puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden valkoisessa kirjassa todetaan:

Ranskan yksipuoliset sotilaalliset interventiot ovat tulevaisuudessa mahdollisia vain, jos kyseessä on Ranskan ulkomailla oleskelevien kansalaisten turvallisuus, kahdenvälisten puolustussopimusten toteuttaminen tai mahdollinen kansallinen vastaus Ranskan etujen vastaisiin yksittäisiin toimiin. Kaikissa muissa tapauksissa Ranskan interventiostrategiaa toteutetaan multilateraalisesti YK:n, EU:n, Naton tai muun soveltuvan ryhmittymän puitteissa, jolla on kansainvälisen oikeuden hyväksyntä. (Livre blanc de la défense et la sécurité nationale 2008, 71—72.)¹⁰

EU:n ja YK:n lipun alla toimiminen on ollut keino leikata kuluja, ylläpitää Ranskan vaikutusvaltaa ja legitimoida Ranskan sotilaalliset toimet Afrikassa. Sarkozy onkin pyrkinyt vahvistamaan EU:n sotilaallisia kyvykkyksiä. (Taylor 2010, 60.) RECOMP ohjelma muunnettiin vuonna 2007 EU-ohjelmaksi (EURORECOMP), joka toimii EU:n ministerineuvoston alaisena. Koulutustoiminnan muuttaminen kauttaaltaan monenkeskiseksi on kohdannut myös vastustusta, osaksi sen vuoksi että monenkeskisten ohjelmien katsotaan olevan raskassoutuisia. Suurin osa ohjelman ja koulutuskeskusten henkilöstöstä on edelleen ranskalaisia ja toiminta on keskittynyt ranskankielisiin maihin. (Moncrieff 2012a, 24.)

Sarkozyn pyrkimystä operaatioiden toteuttamiseen monenkeskisinä, EU:n, YK:n ja Afrikan unionin tai sen alueellisten organisaatioiden puitteissa osoittaa myös esimerkiksi EU-operaatio EUFOR Chad/RCA ja sille haettu YK-mandaatti. Ranska oli niin ikään hakemassa turvallisuusneuvostolta EU-operaatio Atalantan hyväksyvää päätöslauselmaa. Operaatio taistelee merirosvousta vastaan Somalian rannikolla. Ranska oli ajamassa myös EUCAP SAHEL Niger - siviilikriisinhallintaoperaatiota, jonka tarkoituksena oli vahvistaa Nigerin turvallisuusjoukkojen

---

¹⁹ Douze kilomètres séparent nos deux continents, il y a une communauté de destin, une communauté d'intérêts.

toimintakykyä. (Cumming 2013, 30.) Ranska oli aloitteellinen myös Somalian turvallisuusjoukkojen koulutusmissio EUTM Somalian perustamisessa vuonna 2010 (Koepp 2012, 417).

5.3. Läpinäkyvyyden diskurssi

Läpinäkyvyyden diskurssilla on sikäli voimakas asema aineiston puheissa, että katson sen olevan keskeinen rakennettaessa uudistettuja suhteita. Sarkozy määrittelee läpinäkyvyyden tarkoittavan uudelleen neuvoteltujen puolustus sopimusten julkaisemista kokonaisuudessaan ja Ranskan parlamentin ottamista mukaan sopimusten käsittelyyn.

Ranskan uudelleen neuvottelemien puolustus sopimusten julkaiseminen oli virstanpylväs läpinäkyvyyden rakentamisessa, koska niitä edeltäviin sopimuksiin oli sisältynyt salaisia lausekkeita, jotka antoivat laillisen pohjan Ranskan interventioille maihin ja joissain tapauksissa sitoutuivat Ranskan tietyn hallinnon selviytymiseen ja valtion päämiesten henkilökohtaiseen turvallisuuteen (ks. alaluvun alaluku 2.2.5.). Ranska neuvotteli Sarkozyn kaudella uudelleen puolustus sopimukset Togon, Kamerunin, Gabonin, Keski-Afrikan tasavallan, Komorien saarten, Djiboutin, Norsunluurannikon ja Senegalin kanssa (Guillaume 2016, Association nationale de Croix de Guerre et de la Valeur Militaire 2017).

Sarkozy painottaa voimakkaasti henkilökohtaista etäisyyttään salaisten sopimuskohtien sisällyttämisestä sopimuksiin, ja tekee samalla eroa edeltäjiinsä, jotka eivät neuvotelleet uudelleen sopimuksia ja ottivat siten salaiset kohdat vastuulleen. Puolustus sopimusten uudistaminen ja julkaiseminen tuodaan esille hyvin poikkeuksellisenä tekona, jonka Sarkozy on henkilökohtaisesti kuitenkin halunnut tehdä.

*Nämä sopimukset valavat uuden puolustuksen ja yhteistyön perustan. Ne ovat tarkoitettu afrikkalaisten rauhanturvakykykkyyksien vahvistamiseen ja ne on rakennettu molemminpuolisuuden periaatteelle. Ne kumoavat sellaisia kohtia, jotka arvioin vanhentuneiksi, kuten esimerkiksi kohdat, jotka antoivat Ranskan armeijalle luvan järjestyksen palauttamiseen tähtääviin interventioihin tai varasivat strategisten varantojen hyödyntämisen vanhalle siirtomaavallalle. **Minä en tule olemaan sellainen tasavallan presidentti, joka ottaisin kontolleni tämän kaltaiset salaiset sopimukset.** (26.3.2009.)²⁰*

---

²⁰ Ces accords offriront un cadre rénové de défense et de coopération. Ils sont tournés vers le renforcement des capacités africaines de maintien de la paix et bâtis sur la réciprocité. Ils abrogent des dispositions que j'estimais dépassées telles, par exemple, que celles qui pouvaient autoriser l'intervention au profit du maintien de l'ordre - je parle de l'armée française - ou réserver l'exploitation de produits stratégiques à l'ancienne puissance coloniale. Je ne serai pas le Président de la République qui assumerait des accords secrets de cette nature.

*Valtionpäämiehenä olen kauteni alusta asti tuonut esille kysymyksen Ranskan armeijan läsnäolosta Afrikassa. Tämä ei ole skandaalinkäryistä, se ei ole mahdotonta, haluan läpinäkyvyyttä. Kaikki puolustussopimukset tullaan julkaisemaan. (1.6.2010.)*²¹

Läpinäkyvyyden edistäminen uudelleenneuvotellut sopimukset julkaisemalla ei kuitenkaan esiinny puheessa itseisarvona, vaan keinona vähentää epäilyksiä Ranskan intresseistä sen Afrikassa toteuttamissa operaatioissa. Läpinäkyvyys on väline etäännyttää siirtomaahistoriaa ja *Françafriquen* aikaisia suhteita, joilla on edelleen vahva merkitys Ranskan maineelle Afrikassa ja käsitykseen Ranskan motiiveista olla läsnä Afrikassa. Sopimusten julkaisulla torjutaan parhaiten perusteettomia epäilyksiä Ranskan motiiveista:

*Haluamme työskennellä läpinäkyvällä ja tasa-arvoisella tavalla, käsi kädessä teidän kanssanne. [...] Ei ole mitään salattavaa ja tämä läpinäkyvyyden tulee voida panna loppu kliseille, fantasioille ja syytöksille motiiveista. (24.2.2010.)*²²

*Salaisuus Afrikan ja Ranskan välillä ei voi olla enää hyväksyttävää vuonna 2009. Tällainen salaisuus ruokkisi epäilyksiä, meillä on molemmilla puolilla intressi läpinäkyvyyteen, koska ei ole mitään salattavaa. (26.3.2009.)*²³

Menneisyyden ja epäilyksien etäännyttämisellä ja salaisuuksien poissaolon korostamisella on tärkeä merkitys Ranska-Afrikka suhteiden normalisoimiselle. Palaan epäilysten esittämiseen irrationaalisina myyttisten epäilysten diskurssissa.

Vuoden 2008 puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden valkoisessa kirjassa todetaan, että Ranskan sotilaallisia tukikohtia tulee järjestellä uudelleen. Ranskan tulee kuitenkin säilyttää sotilaallinen läsnäolo Länsi- ja Itä-Afrikassa, Persianlahdella ja Intian valtamerellä (*Livre blanc de la défense et la sécurité nationale 2008, 72—73*). Sarkozy toteaa:

*[...] keskusteltuamme kyseessä olevien kumppaniemme kanssa päivitämme järjestelmällisesti puolustussopimuksemme ja vähennämme sotilastukikohtiamme (27.8.2008).*²⁴

---

²¹ En tant que chef de l'Etat, j'ai dès le début de mon mandat porté la question de la présence de l'armée française en Afrique. Ce n'est pas sulfureux, ce n'est pas impossible, j'ai voulu la transparence. Tous les accords de défense seront publiés.

²² Nous voulons travailler dans la transparence, dans l'équilibre, main dans la main avec vous. [...] Et il n'y a rien à cacher et cette transparence doit permettre d'en finir avec les clichés, les fantasmes et les procès d'intention.

²³ Le secret dans l'amitié entre l'Afrique et la France ne peut plus être de mise en 2009. Ce secret alimenterait toutes les suspicions, nous avons des deux côtés intérêt à la transparence car il n'y a rien à cacher.

²⁴ [...] après discussion avec nos partenaires concernés, la révision systématique de nos accords de défense et la réduction de nos implantations militaires.

Länsiafrikkalaisen Gabonin Librevillen ja itä-afrikkalaisen Djiboutin tukikohdat pidettiin auki. Näiden lisäksi säilytettiin Réunionin saarella olevat sotilas- ja santarmijoukot (Moncrieff 2012b, 368.) Norsunluurannikon Abidjanin tukikohta sulkeutui virallisesti vuonna 2008, mutta maahan jäi 2010—2011 kriisin seurauksena ranskalaisia joukkoja. 2010 sulkeutui myös Senegalin Dakarin tukikohta, tosin alueella pidettiin pienempi määrä joukkoja vastaamaan muualla tehtävien interventioiden tuki- ja koulutustarpeisiin. Sarkozyn mandaatin lopussa Gabonissa ja Tšadissa oli 950 sotilasta, tosin niitä odotettiin vähennettävän Tšadissa. Senegalin Dakarissa ja Norsunluurannikon Abidjanissa oli 450 sotilasta, 2000 Djiboutissa sekä useita väliaikaisia yksiköjä Keski-Afrikan tasavallassa ja Länsi-Afrikkalaisessa Sahelissa. (Moncrieff 2012b, 368.)

Kerron seuraavassa vuoden 2008 Tšadin kriisistä, jossa Sarkozyllä oli merkittävä rooli, ja johon hän ottaa kantaa Kapkaupungin puheessaan samalta vuodelta. Ranska alkoi vuonna 2007 ajaa EU:n sotilaallisen operaation perustamista Tšadiin alueellisen vakauden luomiseksi Keski-Afrikan tasavaltaan ja humanitaarisen kriisin koettelemaan Darfuriin. Operaation tarkoituksena oli toimia valmistelevana operaationa tulevaa YK:n siviilikriisinhallintaoperaatiota varten ja mahdollistaa humanitaarisen työn jatkumisen maan itäosassa. Ranskan maassa jo toimivan operaation ajateltiin helpottavan operaatiota, mutta muut EU-maat olivat kuitenkin vastahakoisia sitouttamaan joukkojaan operaation käyttöön, ja Ranska sitoutti itse yli puolet joukoista. (Moncrieff 2012a, 24.)

Kun EU-missiota valmisteltiin, sudanilaisten tukemat kapinallisjoukot tunkeutuivat Tšadin pääkaupunkiin Ndjamenaan. Ranskan rooli taisteluissa, joissa kapinalliset torjuttiin, oli epäselvä (Id, 25). Virallisesti Ranskan armeija teki maassa siviilien evakuaatio-operaation, jossa se evakuoii enimmäkseen Ranskan ja muiden Euroopan maiden kansalaisia maasta (Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 75). Maassa samaan aikaan toiminut Ranskan *Épervier*-operaatio oli kuitenkin tarkoitettu siviilien suojelemisen lisäksi tukemaan logistisesti Tšadin armeijan joukkoja (id, 53). Moncrieffin mukaan on todennäköistä, että Ranska antoi muun muassa tiedustelutukea presidentti Débylle ja ilmeisesti toimitti hänen joukoilleen myös aseita. Ranska turvasi kaupungin lentokentän evakuaatiotarkoituksiin, mutta tämä suojeli samalla Débyn joukkojen helikoptereita ja mahdollisti lisääseistuksen tuomisen Libyasta. (Moncrieff 2012a, 25.)

Sarkozy kuvaa Ranskan toimintaa kriisissä seuraavasti:

*Kolme viikkoa sitten Tšadissa, kun kapinallisjoukot yrittivät aseellisesti kaataa maan laillisen hallinnon, **Ranska kielsi itseltään** sekaantumisen taisteluihin. En antanut*

yhdellekään sotilalle lupaa ampua afrikkalaista sotilasta, vaikka oli etujeni mukaista tukea Tšadin laillista hallitusta. Se oli ennenkuulumaton muutos. (28.2.2008.)²⁵

Sarkozy kuvaa poikkeukselliseksi, ennenkuulumattomaksi muutokseksi sen, ettei Ranska sekaantunut taisteluihin. Sekaantumattomuus taisteluihin rinnastuu tässä tulen avaamisesta pidättäytymiseen. Pidättäytyminen tulen avaamisesta siitä huolimatta, että se olisi ollut Ranskan etujen mukaista, rakentuu siis radikaaliksi, ja Sarkozy radikaaliksi uudistajaksi. Pidättäytymistä poikkeuksellisena tekona vahvistaa Ranskan toiminnan kuvaus epäitsekäänä, jopa kieltäytyksenä. Ranska esiintyy itsensä tai ainakin etunsa uhraavana kansakuntana, ja erottautuu muista, jotka eivät olisi uhrausta ehkä tehneet. Radikaalina ja epäitsekäänä esitetty osattomuus palvelee Ranskan toiminnan ja politiikan normalisoinnissa: sen rakentamisessa yhteneväiseksi sen normin kanssa, jonka mukaan suvereenien valtioiden sisäisiin asioihin ei tule puuttua ulkopuolelta.

Ranskalle oli epäselvää, millä tavalla sen tulisi esittää roolinsa konfliktissa: Sarkozy pyrki neutraaliuteen sanomalla, ettei Ranska ollut osapuoli konfliktissa, mutta roolia perusteltiin myös sillä, että Déby oli maan legitiimi johtaja, ja tuki oli perustelua vuoden 1974 puolustus sopimuksen perusteella. (Moncrieff 2012a, 25.) Ristiriitaiset perustelut kertovat sekaannuksesta siinä, miten oma rooli voitaisiin legitimoida mahdollisimman tehokkaasti sekä läpinäkyvyyden puutteesta suhteessa siihen, millainen rooli todella oli.

Väkivaltaisuuksien jälkeen EU-operaatio aloitti toimintansa ja YK-missio jatkoi sen paikalla vuoden jälkeen. Ranskan joukot ovat kuitenkin *Épervier*-operaation muodossa edelleen maassa, osaksi presidentti Débyn epäröidessä, oliko joukkojen läsnäolo maassa hänen intressiensä mukaista vai vastaista. (Moncrieff 2012a, 25.)

Sarkozy kuvaa Ranskan toimintaa Mauritanian vuoden 2008 vallankaappauksen yhteydessä seuraavasti:

Velvoitteidemme täysimääräinen kunnioittaminen, mutta ilman sisäisiin konflikteihin puuttumista, kuten näytimme viime helmikuussa Tšadissa. Yhteistyö YK:n, Afrikan unionin ja sen alueellisten organisaatioiden kanssa konfliktien ratkaisemiseksi, sekä niiden periaatteiden puolustamiseksi ja kunnioittamiseksi, jotka afrikkalaiset itse ovat ottaneet ohjenuorakseen: vallankaappausten tuomitseminen, demokratian ja

---

²⁵ Il y a trois semaines au Tchad, alors que des mouvements rebelles tentaient de renverser par les armes les autorités légales du pays, la France, s'est interdit de s'immiscer dans les combats. Je n'ai pas autorisé à ce qu'un seul soldat français tire sur un africain, même si pour moi il convenait de soutenir le gouvernement légal du Tchad. C'est un changement sans précédent.

ihmisoikeuksien lujittaminen. Viimeaikainen roolimme Mauritaniassa antaa tästä erinomaisen esimerikin. (27.8.2008.)²⁶

Tulkitsen läpinäkyvyyden diskurssin ilmentyvän tässä kunnioituksena ja sitoutumisena niihin periaatteisiin, jotka afrikkalaiset ovat itse määritelleet. Ranska toimii kansainvälisessä rintamassa tiettyjen nimettyjen periaatteiden mukaan vastakohtana sille, että se salaisi motiivinsa tai jopa osallisuutensa alueen kriiseihin. Tämä palvelee Ranskan toiminnan normalisointia: Ranska pysyy kansainvälisessä yhteisössä määritetyssä linjassa, joka tuomitsee vallan kaappaamisen laillisilta vallanpitäjiltä.

Sarkozyn toiminta Mauritanian vallankaappauksen jälkeen asetti kuitenkin periaatteiden noudattamisen kyseenalaiseen valoon. Vallankaappauksessa kenraali Ould Abdel Aziz syrjäytti istuvan presidentin 2008 kesällä vedoten presidentin poliittisiin vastustajiin, minkä jälkeen Ranska tuomitsi vallankaappauksen. Kansainvälisen ja kotimaisen paineen lisääntyessä Aziz pyysi apua tunnetulta *Françafriquen* verkostoissa toimineelta asianajajalta Robert Bourgilta muuttaakseen Ranskan kannan vallankaappaukseen. (N'Diaye 2014, 312.) Sarkozy yllättikin toteamalla valtiovierailulla Nigerissä, että yksikään kansanedustaja ei ollut vastustanut vallankaappausta, vaikka näin ei ollut ja vallan kaapannutta hallintoa vastaan oli osoitettu mieltä jo pitkään (Mathiot 8.4.2009).

Kerron seuraavassa Ranskan vuoden 2011 YK-mandatoidusta Norsunluurannikon-operaatiosta, jossa Ranska toimi yksin. Operaatio täydentää kuvaa Ranskan sotilaallisista toimista alueella Sarkozyn kaudella, vaikka Sarkozy ei aineiston puheissa operaatioon otakaan kantaa. Norsunluurannikon vuoden 2010 vaaleissa maan pitkäaikainen presidentti Laurent Gbagbo kieltäytyi hyväksymästä vaalitappiotaan ja julistautui voittajaksi. Gbagbon joukot ajautuivat sotatilaan kapinallisjoukkojen kanssa alkuvuonna 2011. Ranska reagoi ensin ajamalla Gbagbon hallinnon diplomaattista eristämistä ja torjui ajatuksen Ranskan sotilaallisesta interventtiosta. (Moncrieff 2012a, 29.)

Kun oppositiojohtaja Outtaran joukot taistelivat tiensä Abdjaniin, Ranska vahvisti joukkojaan maassa ja ajoi YK:n turvallisuusneuvossa läpi päätöslauselman 1975, joka antoi mandaatin käyttää voimakeinoja siviilien suojelemiseksi välittömän väkivallan uhalta (id, 30; N'Diaye 2014, 311). Huhtikuussa Gbagbon joukot puskiivat Abidjaniin tulitauon suojassa, ja Ranska aloitti Outtaran ja

---

²⁶ C'est le strict respect de nos engagements, mais sans intervention dans les conflits internes, comme nous l'avons démontré en février dernier au Tchad. C'est la coopération avec l'ONU, l'Union Africaine et les organisations sous-régionales pour le règlement des conflits, comme pour la défense et la promotion des principes que les Africains eux-mêmes ont adoptés: refus des coups d'Etat, affirmation de la démocratie et des droits de l'Homme. Notre rôle récent en Mauritanie en offre une parfaite illustration.

YK:n pääsihteerin pyynnöstä Gbagbon joukkojen raskaan ilmapommituksen. Ranskalaiset sotilaat autoivat Outtaran joukkoja piirtämään Gbagbon asunnon ja Gbagbo pidätettiin. Sarkozy korosti, etteivät ranskalaiset sotilaat olleet pidättämässä Gbagboa, vaan sen tekivät Outtaralle lojaalit norsunluurannikkolaiset joukot. Myöhemmin tuli kuitenkin ilmi, että ranskalaisilla sotilaille oli ratkaiseva rooli loppuun asti. Outtaran hallinnon alkuaikoina Ranskalla on ollut merkittävä rooli sen valmistellessa maan turvallisuussektorin uudistusta ja suurta apu- ja velkahelpotuspakettia. (Moncrieff 2012a, 30—31.) Presidentti Outtara allekirjoitti uuden puolustus- ja turvallisuussopimuksen Ranskan kanssa vuonna 2012 (Radio France Internationale 25.1.2012). Sopimus takasi 450 ranskalaisen sotilaan pysymisen Norsunluurannikolla (Centre de Doctrine d'Emploi des Forces 2016, 64).

5.4. Menneisyyden ylittämisen diskurssi

Ranskan siirtomaavaltaan ja *Françafriquen* aikakauteen liittyvä menneisyys on ehkä vahvin taustavire Sarkozyn puheissa. Sarkozy puheista välittyy ajatus, että Ranskan menneisyys Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa on implisiittisesti läsnä yleisön mielissä: se on yksi voimakkaimmin yleisösuhteeseen vaikuttavista asioista. Puheista välittyy, että Sarkozy katsoo menneisyyden painolastin olevan sisäänrakennettu yleisösuhteeseen, kun hän osoittaa puheensa pääosin afrikkalaiselle yleisölle.

Sarkozyn afrikkalaisille yleisöille antamista puheista nousee esiin tarve yhtäältä määrittellä erityisesti siirtomaamenneisyyttä ja siirtomaiden itsenäistymisen jälkeistä *Françafriquen* aikaa, jonka nähdään yleensä päättyneen kylmän sodan päättymiseen, sekä toisaalta menneisyyden määrittelyn kautta ylittää se ja julistaa se päättyneeksi. Puheiden yleisösuhteen takia Sarkozy ei voi kuitenkaan ehdottaa menneisyyden ylittämistä ilman, että hän ottaa menneisyyteen kantaa ja osoittaa sitä määrittelemällä tunnustavansa sen merkityksen suhteille.

*En ole tullut tänne pyyhkimään pois menneisyyttä, koska **menneisyyttä ei voi pyyhkiä pois.***

*En ole tullut tänne kieltämään virheitä tai rikoksia, koska **on ollut virheitä, on ollut rikoksia.*** (26.7.2007.)²⁷

*Mutta on totta, että **eurooppalaiset** tulivat aikoinaan Afrikkaan valloittajina. He ottivat esi-isienne maan. He kielsivät isienne jumalat, kielet, uskomukset, tavat. He määräisivät mitä ajatella, mitä tehdä, mitä ajatella. He leikkasivat isänne irti menneisyydestään, riistivät heidän sielunsa ja heidän juurensa. [...]*

---

²⁷ Je ne suis pas venu effacer le passé car le passé ne s'efface pas.

Je ne suis pas venu nier les fautes ni les crimes car il y a eu des fautes et il y a eu des crimes.

He olivat väärässä. He eivät nähneet afrikkalaisen sielun syvyyttä ja rikkautta. He luulivat olevansa ylempiä, edistyneempiä, olevansa sivilisaatio.

He olivat väärässä.

He halusivat muuttaa afrikkalaista ihmistä, muuttaa hänet kuvakseen. He luulivat, että heillä oli kaikki oikeudet, luulivat olevansa kaikkivoipaisia, voimakkaampia kuin Afrikan jumalat, voimakkaampia kuin afrikkalainen sielu, voimakkaampia kuin pyhät siteet, joita ihmiset olivat kärsivällisesti kutoneet vuosituhansien kuluessa Afrikan taivaaseen ja maahan, voimakkaampia kuin aikojen alusta kumpuavat mysteerit.

He olivat väärässä.

He pilasivat tavan elää. He pilasivat ihmeellisen mielikuvituksen. He pilasivat esi-isienne viisauden.

He olivat väärässä. (26.7.2007.)²⁸

Sarkozy omistaa Dakarin puheensa lähes kokonaan siirtomaamenneisyyden käsittelyyn. Hän korostaa tuomitsevansa Ranskan tekemät virheet, mutta viittaa virheisiin luettelemalla ”siirtomaaisännän”, ”valloittajien” tai ”eurooppalaisten” tekemiä virheitä nimeämättä juurikaan ranskalaisia virheiden tekijöinä. Katson tämän olevan tietoinen retorinen valinta, jolla ranskalaisia vältetään nimittämistä virheiden tekijöiksi ja syytä saadaan levitettyä hiukan laajemmalle, myös muiden siirtomaavaltojen kontolle. Sarkozy vyöryttää suuren määrän virheitä, ja tuomitsee erityisesti siirtomaaisäntien uskon omaan ylemmyyteensä, jonka katsoo pilanneen afrikkalaisten ikiaikaisen elämäntavan. Elämäntapaan ja uskomuksiin viitataan kuitenkin sellaisilla sanoilla kuin ”jumalat”, ”ihmeellinen mielikuvitus” ja ”isienne viisaus”, mikä antaa primitiivisen kuvan Afrikasta varsinkin, kun afrikkalainen elämäntapa vertaantuu puheessa siirtomaaisäntien sivilisaation levittämiseen siitakin huolimatta, että viimeksi mainittuja arvostellaan.

---

²⁸ Mais il est vrai que jadis, les Européens sont venus en Afrique en conquérants. Ils ont pris la terre de vos ancêtres. Ils ont banni les dieux, les langues, les croyances, les coutumes de vos pères. Ils ont dit à vos pères ce qu'ils devaient penser, ce qu'ils devaient croire, ce qu'ils devaient faire. Ils ont coupé vos pères de leur passé, ils leur ont arraché leur âme et leurs racines. [...]

Ils ont eu tort.

Ils n'ont pas vu la profondeur et la richesse de l'âme africaine. Ils ont cru qu'ils étaient supérieurs, qu'ils étaient plus avancés, qu'ils étaient le progrès, qu'ils étaient la civilisation.

Ils ont eu tort.

Ils ont voulu convertir l'homme africain, ils ont voulu le façonner à leur image, ils ont cru qu'ils avaient tous les droits, ils ont cru qu'ils étaient tout puissants, plus puissants que les dieux de l'Afrique, plus puissants que l'âme africaine, plus puissants que les liens sacrés que les hommes avaient tissés patiemment pendant des millénaires avec le ciel et la terre d'Afrique, plus puissants que les mystères qui venaient du fond des âges.

Ils ont eu tort.

Ils ont abîmé un art de vivre. Ils ont abîmé un imaginaire merveilleux. Ils ont abîmé une sagesse ancestrale.

Ils ont eu tort.

Sarkozy tuomitsee siirtomaaikäntien virheet retorisesti mielenkiintoisella keinolla toistaen lausetta ”He olivat väärässä”. Hän toteaa, että tehdyt virheet ovat peruuttamattomia. Virheiden tunnustamisen voimakas painottaminen on mielenkiintoista myös siksi, että siirtomaa-ikaa ei tuomita puheissa niin voimakkaasti tai yksiselitteisesti kuin virheiden painottaminen antaa ymmärtää.

Mutta kukaan ei voi vaatia nykysukupolvia sovittamaan tätä rikosta [viittaa tummaihoisten kärsimykseen], jonka menneet sukupolvet ovat tehneet. Kukaan ei voi vaatia poikia katumaan isiensä virheitä. (26.7.2007.)²⁹

Afrikalla on oma vastuunsa omasta onnettomuudestaan. Afrikkalaiset ovat tappaneet toisiaan vähintään yhtä paljon kuin eurooppalaiset ovat tappaneet toisiaan. (26.7.2007.)³⁰

Siirtomaa-ikä ei ole syy kaikkiin Afrikan nykyisiin vaikeuksiin. Se ei ole vastuussa verisistä sisällissodista. Se ei ole vastuussa kansanmurhista. Se ei ole vastuussa diktaattoreista. Se ei ole vastuussa ääriajattelusta. Se ei ole vastuussa korruptiosta, ei virkarikoksista. Se ei ole vastuussa tuhlauksesta ja saastumisesta. (26.7.2007.)³¹

Mutta tässä varjossa [siirtomaa-ajassa] oli kuitenkin enemmän valoa kuin luulemmekaan, koska itsenäistymisen kynnyksellä jotkut suurista vanhimmistanne [viittaus maiden poliittiseen johtoon] halusivat pysyä osana Ranskaa departtementteina. (24.2.2010.)³²

Siirtomaaikäntät ottivat, mutta haluan kunnioituksella sanoa, että he myös antoivat. He rakensivat siltoja, teitä, sairaaloja, terveysasemia, kouluja. He muuttivat maita viljelykelpoisiksi, he näkivät vaivaa, tekivät työtä, jakoivat tietoaan. [...] Heidän joukossaan oli pahoja ihmisiä, mutta myös hyväntahtoisia ihmisiä, jotka uskoivat täyttävänsä sivilisaation levittämisen tehtävää, jotka uskoivat tekevänsä hyvää. (26.7.2007.)³³

---

²⁹ Mais nul ne peut demander aux générations d'aujourd'hui d'expier ce crime perpétré par les générations passées. Nul ne peut demander aux fils de se repentir des fautes de leurs pères.

³⁰ L'Afrique a sa part de responsabilité dans son propre malheur. On s'est entretué en Afrique au moins autant qu'en Europe.

³¹ La colonisation n'est pas responsable de toutes les difficultés actuelles de l'Afrique. Elle n'est pas responsable des guerres sanglantes que se font les Africains entre eux. Elle n'est pas responsable des génocides. Elle n'est pas responsable des dictateurs. Elle n'est pas responsable du fanatisme. Elle n'est pas responsable de la corruption, de la prévarication. Elle n'est pas responsable des gaspillages et de la pollution.

³² Mais dans cette ombre, il dut y avoir aussi plus de lumière qu'on ne croit, puisque au seuil de l'Indépendance certains de vos grands aînés ont souhaité la départementalisation.

³³ Il a pris mais je veux dire avec respect qu'il a aussi donné. Il a construit des ponts, des routes, des hôpitaux, des dispensaires, des écoles. Il a rendu fécondes des terres vierges, il a donné sa peine, son travail, son savoir. [...]

Il y avait parmi eux des hommes mauvais mais il y avait aussi des hommes de bonne volonté, des hommes qui croyaient remplir une mission civilisatrice, des hommes qui croyaient faire le bien.

Sarkozy määrittää siirtomaamenneisyyttä osin osoittamalla afrikkalaisten vastuuta ongelmistaan, mikä kääntää huomion pois Ranskan virheistä, joihin hän on Ranskaa suoranaisesti nimeämättä sen kääntänyt. Nimeämättä taaskaan Ranskaa Sarkozy myös listaa asioita, joista siirtomaa-aika ei ole vastuussa toistamalla sanoja ”Se ei ole vastuussa”. Listausta asioista, joista Ranska ei ole vastuussa ei ole millään tavalla yksiselitteinen. Listausta on hyvinkin ristiriitainen, jos katsotaan, että siirtomaa-ajan suhteita jatkettiin erilaisessa, epävirallisemmassa muodossa myös *Françafriquen* aikakautena. Esimerkiksi Ranskan julkisuudessa puitu rooli Ruandan kansanmurhassa tai sille edullisten yksinvaltaistenkin hallintojen tukeminen asettuu tällöin ristiriitaan diskurssin kanssa.

Toisaalta menneisyyttä määritetään toteamalla, etteivät jälkipolvet ole vastuussa aiemmin eläneiden virheistä. Lisäksi Sarkozy tuo esille siirtomaaisäntien rakentavan ja hyvää tekevän roolin, sekä tuo osan siirtomaissa toimineista ranskalaisista hyvää tarkoittavina vaikkakin harhaan johdettuina ihmisinä. Sarkozy esittää todisteena siirtomaa-ajan hyvistä puolista sen, että yksittäiset Afrikan valtionpäämiehet halusivat pysyä osana Ranskaa, kun maille oltiin myöntämässä täysi itsenäisyys. Muutamien valtioiden Ranskalle läheisten ja Ranskasta riippuvaisten eliittien tahto viidenkymmenen vuoden takaa tuotetaan tässä osoituksena menneisyyden hyvistä puolista, tai sitä käytetään ainakin rikkomaan yleistä käsitystä siitä, että siirtomaa-ajan tuomitsemisesta on ja oli laajamittainen konsensus Afrikassa. Näillä hyvin erilaisilla keinoilla Sarkozy siis rakentaa menneisyydestä kuvaa, jossa Ranskan toiminta näyttää vähemmän tuomitavana, tai näyttää ainakin vähemmän selvästi huonossa valossa, ja Ranskan vastuu menneisyydestään lieventyy. Tämä taas palvelee menneisyyden etäännyttämisen tehtävää.

Ensiksikin haastan Françafriqueen kohdistuvat syytökset, jos niillä kyseenalaistetaan ikivanhat suhteet, joita Ranska ja sen vanhat siirtomaat ovat halunneet ylläpitää itsenäistymisten jälkeen toisin kuin Britannia, Portugali ja Espanja. On Ranskalle kunniaksi, että se on osannut tukea näitä uusia valtioita suurella ja monipuolisella avulla heidän pyynnöstään. Ranska on uskollinen ystävytydessään. Se ottaa omakseen mutkattomasti ne suhteet, jotka historia on kuttonut. (27.8.2008.)³⁴

Sarkozy myös määrittelee *Françafriquen* käsitteen tavalla, jossa Ranska näyttää ystävänä, joka toimii Afrikan maiden pyynnöstä niiden auttajana vastavuoroisessa suhteessa. Ranska esiintyy

---

³⁴ Il y a d'abord un procès que je récuse, celui de la « Françafrique », s'il s'agit de mettre en cause les liens que la France et ses anciennes colonies ont souhaité maintenir après les indépendances, à la différence du Royaume-Uni, du Portugal ou de l'Espagne. C'est l'honneur de la France que d'avoir su accompagner, à leur demande, ces nouveaux Etats, avec une aide massive et multiforme. La France est fidèle en amitié. Elle assume sans complexes les liens que l'Histoire a tissés.

vastakohtana Britannialle, Portugalille ja Espanjalle, jotka ovat luopuneet suhteista, joita Ranska edelleen uskollisesti pitää yllä.

*Afrikan nuoret, en ole tullut puhumaan teille katumuksesta. Olen tullut sanomaan teille, että pidän orjakauppaa ja orjuutta rikoksina ihmisyyttä kohtaan. Olen tullut sanomaan teille, että **teidän kipunne ja kärsimyksenne ovat meidän ja siis minun.***

*Olen tullut ehdottamaan teille, että **katsomme yhdessä, afrikkalaiset ja ranskalaiset, tuon kivun yli ja tuon kärsimyksen yli.***

Olen tullut ehdottamaan teille, Afrikan nuoret, en tuon kivun ja tuon kärsimyksen unohtamista, vaan niiden ylittämistä.

Olen tullut ehdottamaan teille, Afrikan nuoret, en sitä, että vatvoisimme yhdessä menneisyyttä, vaan että otamme siitä opiksi, jotta voimme katsoa yhdessä tulevaisuuteen.

Olen tullut, Afrikan nuoret, kohtaamaan teidän kansanne meidän yhteisen historiamme. (26.7.2007.)³⁵

*Luoja tietää, että **olemme käyttäneet aikaa menneisyyden käsittelyyn, vaikka meillä on niin paljon tehtävää rakentaaksemme tulevaisuutta tietenkin ottaen opiksi menneisyydestä.** (31.5.2010.)³⁶*

*Olen ehdottanut teille, **että saatamme päätökseen, että lopetamme menneisyyden välillemme jättämän hämäryyden, epätasa-arvoisuuden, epäilykset, jotka nousevat välillä pintaan.** (26.3.2009.)³⁷*

Sarkozy esittää afrikkalaisten kokemat vääryydet yhteisinä ja yleisinhimillisinä, osana Ranskan ja Afrikan yhteistä, jaettua menneisyyttä, jonka varaan voidaan rakentaa myös yhteistä tulevaisuutta. Menneisyydestä tuotetaan kuvaa, jossa Ranska ja Afrikka eivät olleet eri puolilla, jolloin menneisyyden ylittäminen yhdessä näyttäytyy luontevampana. Siinä Ranskalla ja Afrikan mailla ei ole eri historioita, vaan yksi yhteinen historia ja käsitys menneisyyden tapahtumista ja sen luonteesta, sekä siitä, mitä menneisyydestä voidaan oppia. Menneisyyden käsittely puolestaan rakentuu

---

³⁵ Jeunes d'Afrique, je ne suis pas venu vous parler de repentance. Je suis venu vous dire que je ressens la traite et l'esclavage comme des crimes envers l'humanité. Je suis venu vous dire que votre déchirure et votre souffrance sont les nôtres et sont donc les miennes.

Je suis venu vous proposer de regarder ensemble, Africains et Français, au-delà de cette déchirure et au-delà de cette souffrance.

Je suis venu vous proposer, jeunes d'Afrique, non d'oublier cette déchirure et cette souffrance qui ne peuvent pas être oubliées, mais de les dépasser.

Je suis venu vous proposer, jeunes d'Afrique, non de ressasser ensemble le passé mais d'en tirer ensemble les leçons afin de regarder ensemble l'avenir.

Je suis venu, jeunes d'Afrique, regarder en face avec vous notre histoire commune.

³⁶ Dieu que nous avons passé du temps à évoquer le passé alors que nous avons tant à faire pour construire l'avenir, bien sûr en tirant les leçons de ce passé.

³⁷ Je viens vous proposer d'achever, d'abolir ce que le passé a laissé d'obscurité, d'inégalité, de soupçons entre nous et qui resurgit parfois.

vastakohtaksi tulevaisuuteen katsomiselle ja edistykselle. Menneisyyden ylittäminen on edellytys tulevaisuuteen liikkumiselle.

5.5. Myyttisten epäilysten diskurssi

*Julkisessa mielipiteessä on nykyään **afrikkalainen poikkeus**: se, mitä pidetään tavallisena suhteissa muuhun maailmaan herättää epäilyksiä Ranskan hallituksen aikeista heti, kun kyse on Afrikasta. (28.2.2008.)³⁸*

*[...] on velvollisuuteni tasavallan presidenttinä poistaa nämä **väärinkäsitykset**, todeta vääriksi ne **paradoksit**, jotka paljastavat tilanteen, joka ei ole tyydyttävä teille eikä meille. (28.2.2008.)³⁹*

*On totta, että Ranskassa elää paradoksaalinen suhde Afrikkaan [...] Ranskassa tunnetaan suurta mieltymystä Afrikkaa kohtaan. [...] julkinen mielipide on **kuitenkin vieraantunut suhteesta, josta on liian usein maalattu karikatyyri**, jossa se näyttäytyy läpinäkymättömänä ja keinottelevana. (26.3.2009.)⁴⁰*

*Tiedän hyvin, että jo pelkkä ”etuoikeutettujen suhteiden” tai ”erityissuhteiden” käsite kantaa mukanaan epäilyksiä ja **mielikuvituksen tuotteita**. Minä olen sitä mieltä, että meidän ystävytemme ansaitsee parempaa kuin **nämä stereotyypit**. Parhaiten vastaamme niihin, kun **otamme yhdessä vastuun** tästä erityisestä suhteesta **ilman komplekseja ja taka-ajatuksia**. (13.7.2010)⁴¹*

Sarkozy tuo esille, että niillä epäilyksillä, joita sekä ranskalaisilla ja afrikkalaisilla on Ranska-Afrikka suhteista, ei ole todellisuuspohjaa, eivätkä ne asetu ymmärrettäviksi suhteiden historian tai nykyisyyden valossa. Sarkozy kategorisoi uskonalistiset tai yleisemmin Afrikan hyväksikäyttöön liittyvät epäilykset ja syytökset liittämällä niihin sanoja ”stereotyyppi”, ”karikatyyri”, ”paradoksaalinen”, ”väärinkäsitys”, ”mielikuvituksen tuote”, ”poikkeus” ja ”mielikuva”, jolloin ne jäsenyivät irrationaalisiksi. Vähemmän epäilyksien ja ennakkokäsitysten värittävä, kompleksiton ja taka-ajatuksista vapaa suhtautuminen Ranska-Afrikka suhteeseen saadaan

---

³⁸ Il existe aujourd'hui une sorte d'exception africaine dans l'opinion publique: ce qui est considéré comme normal avec d'autres régions du monde fait naître le soupçon quant aux intentions du gouvernement français dès qu'il s'agit de Afrique.

³⁹ [...] c'est mon devoir de Président de la République de lever ces malentendus, de dénoncer ces paradoxes qui trahissent une situation qui n'est satisfaisante ni pour vous ni pour nous.

⁴⁰ En France, c'est vrai, il existe un paradoxe dans les relations avec l'Afrique. [...] qu'il y existe une grande sympathie pour l'Afrique. [...] l'opinion publique se désintéresse pourtant d'une relation trop souvent caricaturée comme opaque ou affairiste.

⁴¹ Je sais bien tout ce que la notion-même de « relations privilégiées », de « relations spéciales », charrie de soupçons et de fantasmes. Moi, je crois que notre amitié mérite mieux que ces stéréotypes. La meilleure réponse est que nous assumions ensemble, sans complexe et sans arrière-pensées, cette relation spéciale.

irrationaalsiin käsityksiin verrattaessa näyttämään järkevältä, kohtuulliselta. Se kategorisoidaan suhtautumistavaksi, joka osoittaa vastuun ottamista suhteista, ja jolla torjutaan irrationaalisuutta.

Sarkozy esittää sekä afrikkalaisten että ranskalaisten suhteen Ranska-Afrikka suhteeseen paradoksaalisena, vääränalaisena ja poikkeuksellisenä. Ranskalaisten Afrikkaa kohtaan tuntemat positiiviset tunteet ovat ristiriidassa varaukselliseen suhtautumiseen Ranskan pitkäaikaiseen perinteeseen Ranska-Afrikka suhteissa: Afrikkaan ei voi kokea tunnetasolla läheisyyttä hyväksymättä varauksettomasti Ranskan suhteita alueeseen. Valtion yleisen tason ulkopolitiikkaa ja yksityistason tunteita Afrikkaa kohtaan ei nähdä erillisinä. Afrikkalaiset taas syyttävät perusteettomasti Ranskaa vetäytymisestä alueelta, mutta toisaalta taas ristiriitaisesti uskollisista interventioista.

*Afrikkalaisten käsitys suhteesta yhtä **paradoksaalinen**: valitetaan Ranskan väitetystä vetäytymisestä alueelta; samaan aikaan jatketaan Ranskan syyttämistä väitetyistä uskollisista interventioista tai ties minkäläisten häpeällisten intressien edistämisen jatkamisesta. (26.3.2009.)⁴²*

*Olemme tilanteessa, jossa monet näkevät meidän poliittisen, sotilaallisen tai taloudellisen toimemme afrikkalaisten rinnalla vilpittömän avun sijasta **uskollisena sekaantumisena**; mutta olkaa rehellisiä ja myöntäkää samalla, että meitä arvostellaan **myös välinpitämättömyydestä, vetäytymisestä tai osallistumisen puutteesta, hylkäämisestä tai epäkiitollisuudesta. Joidenkin mielestä teemme liikaa tai huonosti, toisten mielestä taas emme tarpeeksi.** (28.2.2008.)⁴³*

Nämä eri todellisuudet eivät voi diskurssissa elää rinnakkain: jos Ranskan läsnäoloa Afrikassa toivotaan, Ranskaa ei voi samalla epäillä tai arvostella tai haluta Ranskan vetäytymistä tietyillä alueilla tai tietyistä toimista. Ranskan läsnäoloa tulee joko haluta ilman erityisiä ehtoja tai rajoitteita, tai haluta Ranskan täydellistä vetäytymistä. Jos ranskalaiset suhtautuvat positiivisesti Afrikkaan, myös heidän tulee tukea Ranskan suhteita alueella varauksettomasti.

Ranskan politiikka ja toiminta Afrikassa rakentuu tässä sisäisesti ristiriidattomaksi eikä monitahoiseksi ja monenlaisia, sisäiseltä logiikaltaan erilaisia intressejä ajavaksi. Sarkozyn kaudella Ranska kuitenkin sekä vähensi joukkojaan Afrikassa, keskitti voimavarojaan afrikkalaisten sotilaiden

---

⁴² La perception africaine de cette relation n'est pas moins paradoxale: on déplore un prétendu désengagement français à l'égard de l'Afrique; mais en même temps, on continue de reprocher à la France de prétendues ingérences néocoloniales ou la persistance de je ne sais quels intérêts inavouables.

⁴³ Nous nous trouvons dans une situation où notre engagement politique, militaire ou économique aux côtés de l'Afrique est perçu par beaucoup non comme une aide sincère, mais comme une ingérence néocoloniale; mais dans le même temps, ayez l'honnêteté de reconnaître que certains nous reprochent une indifférence, un retrait ou une absence d'engagement, un abandon ou une ingratitude. Pour les uns on fait trop, ou mal pour les autres pas assez.

koulutukseen ja vahvasti operaatioiden monenkeskeistämisen linjaa, mutta teki myös *Françafriquen* ajoista muistuttavia, uuskolonialistisista reflekseistä henkiviä interventioita esimerkiksi Norsunluurannikolla ja Tšadissa.

Retorisesti mielenkiintoista on myös se, miten Ranskan Afrikan-politiikka ja Sarkozy itsekin asettuu uhrin asemaan. Ranskalaisten ja afrikkalaisten perusteettomien, myyttisten epäilyksien uhrina Ranskan hallituksen liikkumavaraa rajoitetaan, vaikka Ranska haluaa vain työskennellä Afrikan ja Ranskan yhteisen tulevaisuuden eteen ja auttaa vilpittömällä mielellä.

Vedän seuraavassa yhteen analyysiäni käymällä läpi tunnistamiani diskursseja ja Sarkozyn politiikkatekoja.

Vapaan tahdon korostamisen diskurssissa uusi suhde rakentuu huomattavan korostuneesti tasaveroiseksi sopimussuhteeksi, jossa Ranskalla on Saharan eteläpuolisen Afrikan tukijan rooli, jossa se seuraa Afrikan tahtoa eikä halua päättää maiden välisten suhteiden sisällöstä ja tavoitteista yksin. Toisaalta Sarkozy omaksuu eteenpäin kannustajan tai puskijan roolin, kun hän toistuvasti korostaa Afrikan maiden tarvetta määrittellä tavoitteensa ja tahtotilansa, ja asemoi Ranskan tällä ylemmälle tasolle, koska sen omat tavoitteet suhteissa tuodaan esille jo valmiiksi määriteltynä.

Yhteneväisten intressien diskurssi on voimakas, monitahoinen ja retorisesti rikas. Monia eri politiikka-aloja koskevia intressejä rakennetaan yhteneväisiksi voimakkaalla retoriikalla, jossa suhteiden menneisyyteen palautuva historiallinen ja ideologinen perintö on läsnä. Intressien yhteisön merkitystä rakennetaan monelta eri kantilta: kohtalonyhteydellä, yleisten ja yhteisten tavoitteiden luetteloilla, yhteiseen historiaan, arvoihin ja kulttuuriin vetoamalla sekä määrittelemällä uudelleen yhteisö koskemaan Ranskan sijasta neutraalimpia, Euroopan, EU:n ja Afrikan suhteita.

Läpinäkyvyyden diskurssi koskettaa ehkä Sarkozyn kauden merkittävintä perintöä suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan, puolustussopimusten uudelleen neuvottelua. Sarkozy ottaakin etäisyyttä vanhan mallisiin, salaisia kohtia sisältäneisiin puolustussopimuksiin ja edeltäjiinsä, joiden presidenttikausina kyseiset sopimukset olivat olleet voimassa sellaisina kuin ne oli alun perin neuvoteltu. Läpinäkyvyys esiintyy diskurssissa kuitenkin ensisijaisesti välineenä, joka palvelee muita tavoitteita: Ranskan politiikkaan kohdistuvien epäilysten ja syytösten hälventämistä, politiikan normalisointia. Diskurssia vahvistetaan vetoamalla Ranskan toiminnasta pidättäytymiseen Tšadin kriisissä, mikä rakennetaan radikaalista muutoksesta henkivänä, poikkeuksellisenä ja epäitsekäänä. Toisaalta vedotaan Ranskan sitoutumiseen kansainvälisessä, YK:n ja Afrikan unionin rintamassa toimimiseen ja afrikkalaisten itse määrittelemien periaatteiden noudattamiseen ja niiden

puolustamiseen. Sarkozyn tästä uudesta läpinäkyvyyden politiikasta antamat esimerkit, Tšadin ja Mauritanian kriisit kuitenkin enemmän heikentävät diskurssia kuin vahvistavat sitä.

Menneisyyden ylittämisen diskurssissa tuomitaan vahvaan retoriseen tukeen nojautuen siirtomaa-aika, korostetaan siirtomaaisäntien toiminnan peruuttamattoman virheellistä ja väärää luonnetta. Toisaalta sivilisaatiota levittävät ranskalaiset vertaantuvat diskurssissa afrikkalaisiin, joihin liitetään primitiivistä kuvastoa. Siirtomaa-ajalle langetettua tuomiota lievennetään: aikakauden vastuuta entisten siirtomaiden nykyisistä ongelmista siirretään muualle monin eri keinoin, mikä palvelee osaltaan menneisyyden etäännyttämistä. Menneisyyden ylittämisen tarvetta rakennetaan sekä asettamalla menneisyyden käsittely vastakohtaksi tulevaisuuteen orientoitumiselle, että rakentamalla yhteistä menneisyyttä, jossa afrikkalaisten kokemat vääryydet olivat yleisinhimillisesti jaettuina.

Myyttisten epäilysten diskurssissa ne epäilykset ja syytökset, jotka liittyvät Ranskan nykyiseen politiikkaan ja toimiin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa kategorisoidaan irrationaalisiksi. Tämä kategoria rakentuu erilaiseksi kuin vastuullinen ja järkevä, epäilyksistä vapaa suhtautuminen. Ranskan politiikka alueella tuotetaan sisäisesti ristiriidattomaksi, kun Ranskaan kohdistetut epäilykset ja kritiikki sekä afrikkalaisten toive Ranskan läsnäolosta ja ranskalaisten positiiviset tunteet aluetta kohtaan muodostetaan toisensa poissulkeviksi, paradoksiksi. Ranskan politiikkaa ei voida arvostella ja toivoa siihen muutoksia ilman, että se tarkoittaisi samalla afrikkalaisten haluavan Ranskan vetäytyvän alueelta kokonaan tai ranskalaisten Afrikkaa koskevan positiivisen suhtautumisen kumotumista.

Kartoittamani Sarkozyn presidenttikauden aikaiset politiikkateot rakentavat kaksijakoista kuvaa politiikasta. Suuntaviivat Ranskan alueella toteuttamien operaatioiden monenkeskeistämisen politiikalle piirrettiin 1990-luvulla Chiracin ensimmäisellä kaudella. Lisäksi Chirac oli aloittanut alueen turvallisuuskysymysten ”afrikkalaistamisen” suuntaamalla Ranskan sotilaallista läsnäoloa Afrikan turvallisuusjoukkojen koulutukseen, mikä johti Sarkozy kaudella Afrikan rauha- ja turvallisuusarkkitehtuurin rakentamisen tukemiseen.

Tässä suhteessa Sarkozy on siten ensi sijassa jo viitoitetun linjan jatkaja, ei niinkään uudistaja. Sarkozy kuitenkin vahvisti multilateralismin linjaa ja toteutti sitä käytännössä niin, että operaatioiden toteuttamisesta monenkeskeisinä tuli huomattavasti entistä vakiintuneempaa. Hän vahvisti monenkeskeistämisen linjaa esimerkiksi ajamiensa EU-operaatioiden kohdalla ja ajoi aktiivisesti EU:n sotilaallisten kyvykkyyksien kehittämistä. Sarkozy oli myös hakemassa YK:n turvallisuusneuvoston hyväksyntää muun muassa EUFOR Chad/RCA ja Atalanta -operaatioille. Sarkozyn voidaankin katsoa edustaneen muutosta jatkuvuuden sisällä.

Erialaista jatkuvuutta Ranskan politiikassa edustaa se, että Sarkozy hyväksyi operaatioita, joissa Ranskan rooli oli kyseenalainen ja laajempi kuin se, mikä virallisesti lausuttiin. Ranskan toiminnassa Tšadin ja Norsunluurannikon kriisien sekä Mauritanian vallankaappauksen yhteydessä voidaan nähdä *Françafriquen* suhteiden logiikasta muistuttavia piirteitä. Norsunluurannikon kriisissä Ranska toimi yksin, ja nykyisen tiedon valossa ylitti YK:n turvallisuusneuvoston mandaatin käyttää voimakeinoja siviilien suojelemiseksi välittömän väkivallan uhalta. Ranska tuki kapinallisjoukkoja ilmapommituksillaan ja sillä oli ratkaiseva rooli myös istuvan presidentin pidätyksessä. Tšadin kriisissä Ranska teki virallisesti siviilien evakuaatio-operaation, muuta toimitti todennäköisesti myös tiedustelutukea ja aseita istuvan presidentin joukoille. Näissä operaatioissa Ranskan virallinen versio tapahtumista poikkesi huomattavasti myöhemmin tapahtumista saaduista tiedoista. Läpinäkyvyyden politiikka, osana kansainvälistä yhteisöä toimiminen ja valtioiden sisäisiin asioihin sekaantumattomuus eivät näissä tapauksissa toteutuneet, ja erityisesti Norsunluurannikon operaatio henki monen kommentoijan mielessä *Françafriquen* ajoista. Myös Sarkozy radikaalisti toisistaan poikkeavat lausunnot Mauritanian vallankaappauksesta asettivat Ranskan politiikan kyseenalaiseen valoon.

Politiikassa oli myös uudistuksesta kertovia piirteitä. Sarkozyn kaudella Ranskan armeijan läsnäolo järjestettiin uudelleen vuoden 2008 kansallisen puolustuksen ja turvallisuuden valkoisen kirjan linjan mukaisesti. Tukikohtia vähennettiin, tosin Ranskan sotilaallista läsnäoloa Afrikassa oli pyritty vähentämään jo Chiracin kausilla. Uudelleenjärjestely tehtiin niin, että se tuki parhaiten Afrikan valmiusjoukoille annettua logistista ja koulutuksellista tukea osana Afrikan rauha- ja turvallisuusarkkitehtuurin rakentamista. Ranska kohdisti myös huomattavaa rahallista tukea arkkitehtuurin kehittämiseen. Myös Sarkozyn päätös uudelleenneuvotella ja julkistaa puolustussopimukset merkitsi melko pitkälle menevää uudistusta.

6. Johtopäätökset

Tässä luvussa vedän johtopäätöksiä tunnistamistani, suhteiden muutosta rakentavista diskursseista ja pohdin niiden tuottamia seurauksia. Lopuksi esittelen tutkimusprosessin aikana esiin tulleita mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Analyysiosassa tunnistin viisi diskurssia, jotka vastaavat tutkimuskysymykseeni, minkälaisilla diskursseilla Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan uutta suhdetta rakennetaan. Olen tarkastellut myös sitä, miten muutosta rakennetaan retorisesti.

Tunnistamani diskurssit rakentavat kaikki eri tavoin Sarkozyn lupaamaa muutosta suhteissa. Diskursseissa Ranskan suhde Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan rakentuu sopimukselliseksi, tasavertaiseen yhteistyöhön perustuvaksi kumppanuudeksi. Kumppanuudessa Ranska ja alueen maat rakentavat yhdessä tulevaisuutta yhteisössä, jossa niiden intressit ovat pitkälti yhteneväisiä. Ranska on aloittanut uuden läpinäkyvyyden aikakauden suhteissa. Se toimii osana kansainvälistä yhteisöä, kunnioittaa valtioiden suvereniteettia ja afrikkalaisten määrittämiä periaatteita toimiessaan alueella. Uudessa suhteessa on tärkeää jättää siirtomaa-ajan ja *Françafriquen* aikakauden käsittely, koska se estää tulevaisuuteen siirtymisen. Uudessa suhteessa ei ole tilaa Ranskan sotilaalliseen toimintaan kohdistuville epäilyksille ja arvostelulle, ja Ranskan toiminta alueella on siinä sisäisesti ristiriidatonta.

Vapaan tahdon korostamisen, intressien yhteneväisyyden ja läpinäkyvyyden diskurssit suuntavat pääasiallisesti suhteiden tulevaisuutta, kun taas menneisyyden ylittämisen diskurssi on enemmän menneisyysorientoitunut, samoin myyttisten epäilysten diskurssi. Kaikissa diskursseissa ovat kuitenkin läsnä sekä suhteiden menneisyys että tulevaisuus. Ranskan siirtomaamenneisyys ja *Françafriquen* aika heijastuvat diskurssien sisältöön, niissä käytettyyn retoriikkaan sekä puheiden koko olemukseen, niiden lähtökohtauksiin ja niissä ilmenevään yleisösuhteeseen.

Diskursiivisesti rakennettu kuva uusista suhteista perustuu ymmärrettävästi enemmän muutokseen kuin jatkuvuuteen, Sarkozy haluaa tuottaa suhteiden uuden mallin mahdollisimman erilaisena ja *Françafriquen* menneisyydestä erotettuna julistamansa muutosagendan tukemiseksi. Kumppanuus, suvereniteetin ja vapaan tahdon kunnioittamisen korostaminen sekä kansainvälisen yhteisön osana toimiminen esiintyvät muutosta tukevinä elementteinä. Sarkozyn presidenttikautensa alussa julistama murros (*rupture*) tulee selkeimmin esille suhteiden menneisyyden voimakkaana siirtämisenä menneisyyteen, nykyisyyden ja menneisyyden ketjun retorisenä katkaisemisena. Tämän huomioiden ei ole yllättävää, että siirtomaa-ajan ja *Françafriquen* ajan käsittely on yksi vahvimmista taustavireistä ja läsnä kaikissa diskursseissa.

Vaikka diskursiivisesti rakennettu kuva Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteista perustuu politiikkatekoja tarkastelemalla saatua kuvaa enemmän muutokseen, kuvissa on myös yhtäläisyyksiä. Sarkozyn politiikkatekoja tarkasteltaessa on tutkimusprosessin aikana tullut ilmi pro gradu - tutkielman laajuisen työn rajoitteet. Voidakseni tehdä perusteellisempia johtopäätöksiä Sarkozyn toiminnasta turvallisuuden ja puolustuksen alalla, minun pitäisi perehtyä hänen ja hänen edeltäjiensä kausilla tehtyihin sotilaallisiin operaatioihin yksityiskohtaisemmin ja laajemmin kuin tutkielman puitteissa on mahdollista. Voin kuitenkin erottaa joitakin yleisiä suuntaviivoja. Sarkozyn politiikka edustaa monella tavalla jatkuvuutta, mutta siinä on myös merkittäviä uudistuksesta kertovia piirteitä. *Françafriquen* perinnön tulkitsemisen olevan läsnä erityisesti Norsunluurannikon ja Tšadin operaatioissa. Katson, että Sarkozyn onnistui kuitenkin myös politiikkateoillaan siirtää *Françafriquen* perintöä kohti menneisyyttä ja tehdä eroa sen ja nykyisen politiikan välille. Tässä multilateralismin vahvistaminen ja puollustussopimusten uudelleen neuvottelu olivat tärkeässä osassa. Sarkozy ei kuitenkaan toteuttanut läheskään täydelleen sitä suurisuuntaista reformiagenda, jota hän vaalikampanjassaan julisti. Sekä politiikkatekoja tarkastelemalla saatu kuva että diskursiivisesti rakennettu kuva Sarkozyn politiikasta on monisäikeinen ja keskenään ristiriitaisia elementtejä sisältävä.

Ranskan ulkopoliittinen perintö ja ideologia ovat vahvasti läsnä diskursseissa. Jaettuihin arvoihin ja yhteiseen historiaan perustuva, blokkien ulkopuolinen, Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan yhteisö on edelleen sosiaalisesti mahdollinen tulkintaresurssi. Ranska hakee sieltä edelleen tukea omille globaaleille pyrkimyksilleen. Sillä vähentyneellä, mutta edelleen olemassa olevalla vaikutusvallalla, jota Ranskalla on Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, on merkitystä Ranskan kuvalle omasta globaalista asemastaan. Diskursseissa välittyy joissain kohdin myös alentuva sävy. Ranskan ja alueen maiden suhteessa Ranska kategorisoituu niissä ylemmäksi, korkeamman kulttuurisen perinnön syntysijaksi, joka ohjeistaa muita. Tulkintani mukaan sivilisaation levittämisen tehtävä ja Ranskan suuruuden projisointi ovat edelleen tulkintaresursseja, joihin on mahdollista tarttua. Se, että ne ovat läsnä puheissa niinkin selvästi kuin analyysissä tunnistin, voidaan osittain lukea Sarkozyn suoran tyylin kontolle. Vaikka suhteista diskursiivisesti rakennettu kuva perustuu siis vahvasti muutokseen, ne tulkintaresurssit, joihin Sarkozy turvautuu uutta suhdetta tuottaessaan ovat vahvasti suhteiden ja Ranskan ulkopoliittiseen perinteeseen ankkuroituneita. Tulkitsemisen, että vaikka suhteiden menneisyys ja perinne ei pitkällä tulevaisuudessa enää heijastuisi voimakkaasti politiikkatekoihin tai päätöksiin, ne tulevat vaikuttamaan siihen, millaisena Ranska suhteet käsittää, mikä sitä niissä motivoi ja siten millainen suhteiden olemus on.

Tutkimieni diskursseilla tehdään läsnä oleviksi toisistaan hyvin erilaisia tulkintamahdollisuuksia muun muassa siitä, millaisia Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan intressit ovat, millainen näiden historia on ollut, ja millainen oikeaksi ja hyödylliseksi rakennettu suhde tähän historiaan on. Ideologisia seurauksia tulkittaessa huomio kiinnittyy kuitenkin siihen, mihin näillä pyritään, minkälaisia valtaan liittyviä seurauksia diskursseilla on. Sarkozyn puheet pidettiin arvostetusta Ranskan presidentin puhujakategoriasta, joten niillä on aina valtaan liittyviä seurauksia.

Diskursseilla tuotetaan kuva sellaisesta Ranskasta, johon liitetään mahdollisimman vähän *Françafriquen* aikakaudesta muistuttavia merkityksiä. Tämä raivaa tilaa uudenglaiselle, tasavertaista kumppanuutta Afrikan maille tarjoavalle Ranskalle, ja siten myös uudenglaiselle suhteelle, jossa Ranskalla on enemmän liikkumatilaa kuin sellaisella Ranskalla, johon liitettäisiin niitä toimintatapoja, refleksejä ja motiiveja, jotka ovat voimakkaasti muokanneet suhteita menneisyydessä. Tähän liittyy kiinteästi myös Ranskan uuden politiikan legitimointi, jonka puute 1990-luvulla aiheutti laajamittaisen kriisin Ranskan politiikassa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan. Näen kuitenkin Ranskan politiikan legitimoinnin toissijaisena suhteessa liikkumatilan laajentamiseen. Diskursseilla tuotetaan legitimizeettiä, koska sen puute rajoittaisi huomattavasti Ranskan toimintamahdollisuuksia. En katso tunnistamieni diskurssien valossa, että Sarkozy katsoisi muutoksille olevan tarvetta niinkään sen takia, että hän itse näkisi suhteiden olevan epäoikeutettuja, vaan siksi, että yleinen mielipide Ranskassa ja Afrikassa näkee näin olevan. Ilman yleisen mielipiteen ja kansainvälisen yhteisön hyväksyntää Ranskan toimintamahdollisuudet kaventuvat 2000-luvulla hyvin voimakkaasti.

Diskursseilla tuotetaan siis tulkintani mukaan liikkumatilaa Ranskan politiikalle alueella. Se, millaisia seurauksia tällä on, riippuu siitä, onnistuiko liikkumatilan raivaaminen ja mihin liikkumatilaa käytetään. Ensimmäiseen kysymykseen ei voida antaa yksiselitteistä vastausta, koska diskurssiiviset seuraukset rakentuvat vuorovaikutuksessa niiden pääasialliseen yleisöön, Saharan eteläpuolisen Afrikan maiden kansalaisiin, vaikuttajiin ja päättäjiin sekä vähemmässä määrin Ranskan kansalaisiin, koska puheista uutisoitiin myös Ranskassa. Niiden kommentaarien ja reaktioiden valossa, joita olen puheiden vastaanotosta lukenut, voin sanoa, että vastaanotto oli ristiriitainen. Dakarin puheessa tehdyt karkeat virheet herättivät Afrikan maissa lähinnä vihaa ja pettymystä, myöhemmin vastaanotto tasaantui. Tulkintani mukaan Sarkoziyn kohdistettiin ylimitoitettuja odotuksia nopeista, laajamittaisista uudistuksista ja suhteiden historiallisen jatkumon katkaisemisesta, koska hänen muutosretoriikkansa presidenttivaalikisan aikaan ja presidenttikauden alussa oli niin voimakasta. Ylimitoitettut odotukset ovat itse asiassa voineet olla luomassa esteitä liikkumatilan raivaamiselle.

Siihen, mihin mahdollista uutta liikkumatilaa käytetään, voidaan vastata perustellusti vasta, kun voidaan tarkastella liikkumatilan rakentamista tai sen kaventumista pitemmällä aikavälillä, useamman presidentin ulkopoliittisen johdon kausina. Liikkumatilaa voidaan laajentaa vasta pitkän ajan kuluessa, koska tapa puhua Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteista ja sitä kautta hahmottaa niitä voi muuttua vasta pitkällä aikavälillä. Suhteiden historiallinen jatkumo tulee määrittämään niitä vielä pitkään. Siten myös julkisen mielipiteen muutos Saharan eteläpuolisen Afrikan maissa ja Ranskassa tulee kestämaan pitkään.

Tuotan analysoijana myös itse seurauksia käyttämilläni diskursseilla ja puheissa tunnistamillani diskursseilla. Toteuttamaani analyysiin on varmasti vaikuttanut se, että olen tutustunut Ranskan ulkopoliittiseen ideologiaan ja laajasti Ranskan ja Saharan eteläpuolisen Afrikan suhteiden historiaan. Analyysiäni ovat tällöin varmasti värittäneet ne tulkintaresurssit, joita historian ja ulkopoliittisen perinteen tunteminen on mahdollistanut. On siis mahdollista, että jos olisin taustoittanut tutkimustani jollain muulla tavoin, olisin nähnyt puheteksteissä erilaisia merkityksiä.

Jatkotutkimusaiheena olisi kiinnostavaa kohdistaa tutkimus Sarkozyn taloudellisiin ja liike-elämää koskevaan politiikkaan alueella, koska Sarkozy ajoi kaudellaan voimakkaasti ranskalaisten yritysten kauppaa alueella. (Moncrieff 2012b, 365.) Myös Sarkozyn seuraajan, presidentti François Hollanden kauden (2012—2017) politiikkaa suhteessa Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan olisi mielenkiintoista tutkia, koska se mahdollistaisi Sarkozyn perinnön ja suhteiden jatkuvuuden tarkastelun. Sosialistisen puolueen ehdokas Hollande julisti valtaan astuessaan aloittavansa uuden aikakauden Ranskan politiikassa alueella. Hän piti tarkoituksella ensimmäisen puheensa Dakarissa, missä myös Sarkozy oli pitänyt epäonnistuneen puheensa kautensa alussa. Tällä hän aikoi tehdä selvän eron Sarkozyn alentuvaan sävyyn ja alueen poliikan epäjohdonmukaisuuksiin. Puheessaan Hollande myös omisti puheen tulevaisuuteen katsomiselle kontrastina Sarkozyn puheen menneisyysorientautuneisuudelle. (Chafer 2014, 521.)

Hollandeen kohdistettiin jonkin verran odotuksia siitä, että hän painottaisi ihmisoikeus- ja demokratiakriteerien roolia Ranskan suhteissa Afrikkaan huomioiden sosialistipuolueen perinteen ehdollisuuden korostamisessa (Melly & Darracq 2013,12). Hän julistikin yleisenä periaatteenaan, että demokraattisen hallinnon maat tulisivat hyötymään Ranskan suuremmasta tuesta. Käytännön tasolla hänen politiikkansa on kuitenkin ollut joustavampaa ja sitä on mukautettu suhteessa eri hallintoihin. (Id, 2.)

Hollanden kaudella ulkoministeriö on saanut taas merkittävän rooli Saharan eteläpuolisen Afrikan politiikassa, ja suhteiden hoidossa on siirrytty vähittäisesti kohti suhteiden hoitamista virallisten

kanavien kautta (id, 10). Tutkittaessa Hollandin kauden politiikkaa alueella ulkoministerin lausunnot ja politiikkateot nousisivatkin tärkeämpään rooliin kuin Sarkozyn kaudella, jona ulkoministeriön liikkumatila oli kavennettu äärimmilleen. Hollandella on edelleen Afrikka-asioiden neuvonantajyksikkö Élyséellä, mutta sitä johtaa uradiplomaatti, jonka kokemus on pääasiallisesti englanninkielisistä itäisen ja eteläisen Afrikan maista (ibid.)

Hollande edusti diplomaattisempaa, neuvotteluun ja johdonmukaiseen yhteydenpitoon perustuvampaa tyyliä. Hänen toimintansa Malin kriisin yhteydessä vuonna 2013 voidaan nähdä osoituksena tasapainoilevammasta linjasta. Alkuvuodesta 2012 Malin armeija oli syössyt vallasta istuvan presidentin lyhytikäisessä sotilaallisessa vallankaappauksessa, jonka jälkeen valta palautui virallisesti toimintakyvyttömälle väliaikaiselle siviilihallitukselle (Chafer 2016, 124). Maan armeija taisteli maan pohjoisosan kapinallisjoukkoja vastaan, jotka koostuivat tuareg-kapinallisista sekä eri islamistikapinallisryhmistä, ja joiden torjunnassa epäonnistumisesta vallankaappaajat syyttivät hallitusta. Tammikuussa 2013 selvisi, että kapinallisryhmät olivat murtautumassa Pohjois-Malista etelään, ja Hollande päätti 4000 ranskalaisen sotilaan lähettamisestä maahan. Lisäksi operaatiota tuki tsadilaisia joukkoja, ja se toimi ainakin virallisesti yhteistyössä luhistuneen Malin armeijan kanssa. (Chafer 2014, 521—522.) Lisäksi toimittiin yhteistyössä Länsi-Afrikan valtioiden talousyhteisön kanssa (Bat 2013 teoksessa Chafer 2014, 525). Odottaessaan virallista avunpyyntöä Malilta Hollande ja hänen hallituksensa jäsenet konsultoivat Afrikan johtajia Ranskan interventiota. Tämä otettiin Afrikan johtajien puolelta hyvin vastaan, ja se auttoi saamaan interventiolle pitkäaikaista tukea. (Melly & Darracq 2013, 10.)

Myös toukokuussa 2017 valtaan nousseen presidentti Emmanuel Macronin politiikka alueella tarjoaisi mahdollisuuden tutkia Ranskan kahden valtapuolueen ja niiden Afrikka-perintöjen ulkopuolelta valtaan nousseen presidentin painotuksia suhteissa. Macronin politiikasta alueella tiedetään tutkielman kirjoittamisen aikaan vasta vähän presidentin keskittyessä kautensa ensikuukausina sisäpoliittisiin uudistuksiin ja EU-politiikkaan.

¹ When one is the Atlantic cape of the continent, when one has planted one's flag in all parts of the world, when one spreads the ideas, and when one opens oneself to the environment, in short, when one is France, one cannot escape the grand movements on the ground.

² We are the people made to establish and to help international cooperation. This is our national ambition today... It is for the good of humankind and for the future of humanity. Only France can play this game and only France plays it.

³ [...] a certain idea of France... and that France could not be herself without greatness.

⁴ France must fulfill her mission as a world power. We are everywhere in the world. There is no corner of earth, where, at any given time, men do not look to us and ask what France has to say. It is a great responsibility to be France, the humanizing power par excellence.

⁵ I did not feel it would be justifiable to entrust them with any of the three key foreign policy posts – Foreign Affairs, which expresses the policy, the War Office, which upholds it, or the Police, which protects it.

⁶ C'est aussi le signe d'une certaine fidélité et d'une permanence qui ont permis de tisser des liens d'amitié et de travail entre les élites françaises et africaines, qui constituent encore aujourd'hui le socle des relations franco-africaines.

⁷ À travers la langue, c'est toute une culture, toute une vision du monde que nous partageons avec plus de 50 millions de locuteurs francophones en Afrique.

⁸ France did not colonize, it civilized.

⁹ *La Françafrique* is moribund. I want to sign its death certificate.

¹⁰ Les seules hypothèses dans lesquelles une intervention à titre purement national demeure plausible sont la protection de nos ressortissants à l'étranger, la mise en oeuvre des accords de défense bilatéraux qui nous lient à certains États et, enfin, la réponse nationale que pourraient appeler, en riposte, des actions ponctuelles dirigées contre nos intérêts. Dans tous les autres cas, la stratégie d'intervention de la France s'inscrira dans un cadre multinational, qu'il s'agisse de celui des Nations unies, de l'Union européenne, de l'Alliance Atlantique, ou d'un ensemble approprié, bénéficiant de la légitimité conférée par le droit international.

¹¹ Aujourd'hui, je le dis du fond de mon coeur, l'ancien modèle de relations entre la France et l'Afrique n'est plus compris par les nouvelles générations d'Africains, comme d'ailleurs par l'opinion publique française, il faut changer le modèle des relations entre la France et l'Afrique si l'on veut regarder l'avenir ensemble.

¹² Qu'en France même nous cherchons à adapter notre modèle au XXIème siècle et non pas au siècle précédent.

¹³ Pour travailler à cette Renaissance, la France veut refonder ses relations avec l'Afrique. La France ne veut pas être en Afrique pour perpétuer sous d'autres formes des rapports inégaux qui appartiennent à un passé révolu.

Lähteet

Primäärilähteet

Association nationale de Croix de Guerre et de la Valeur Militaire (2017). Saatavissa: <http://www.croixdeguerre-valeurmilitaire.fr/content/afrique-huit-accords-de-defense-avec-la-france>, luettu 28.9.2017.

Goldhammer, Arthur (2008). *French Foreign Policy under Sarkozy*. E-International Relations. Saatavissa: <http://www.e-ir.info/2008/06/14/french-foreign-policy-under-sarkozy/>, luettu 15.9.2017.

Guillaume, Felix (2016) *L'accord De Défense Entre La France Et La Côte D'Ivoire: Une Modernisation Des Relations Franco-Ivoiriennes*. Acces Defence. Saatavissa: <http://acces-defense.com/index.php/2016/09/10/laccord-de-defense-entre-la-france-et-la-cote-divoire/>, luettu 28.9.2017.

Livre blanc sur la défense et la sécurité nationale (2008). La Documentation Française. Odile Jacob.

Mathiot, Cédric (2009) ”Mauritanie: Sarkozy réécrit le putsch.” *Libération* 8.4.2009. Uutinen.

Radio France Internationale 25.1.2012 ”Côte d'Ivoire President Ouattara to sign military accord on Paris visit.” Uutinen. Saatavissa: <http://en.rfi.fr/africa/20120125-cote-divoire-president-ouattara-sign-military-accord-paris-visit>, luettu 14.9.2017.

Sarkozy, Nicolas (26.7.2007) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur sa conception de l'Afrique et de son développement, à Dakar le 26 juillet 2007*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/077002371.html>.

Sarkozy, Nicolas (28.2.2008) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les relations franco-sud africaines et franco-africaines, Le Cap le 28 février 2008*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/087000735.html>.

Sarkozy, Nicolas (27.8.2008) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les défis et priorités de la politique étrangère de la France, à Paris le 27 août 2008*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/087002620.html>

Sarkozy, Nicolas (26.3.2009) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, devant le Parlement de la République du Congo, sur les relations franco-africaines et franco-congolaises, à Brazzaville le 26 mars 2009*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/097001033.html>.

Sarkozy, Nicolas (22.1.2010) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les défis et priorités de la politique étrangère de la France, à Paris le 22 janvier 2010*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/107000211.html>.

Sarkozy, Nicolas (24.2.2010) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les relations franco-gabonaises et franco-africaines, à Libreville le 24 février 2010*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/107000504.html>

Sarkozy, Nicolas (31.5.2010) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les relations franco-africaines lors de l'ouverture du XXVe Sommet Afrique-France, à Nice le 31 mai 2010*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/107001241.html>

Sarkozy, Nicolas (1.6.2010) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur le bilan du XXVe Sommet Afrique-France, à Nice le 1er juin 2010*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/107001251.html>.

Sarkozy, Nicolas (13.7.2010) *Déclaration de M. Nicolas Sarkozy, Président de la République, sur les relations franco-africaines, à Paris le 13 juillet 2010*. Saatavissa: <http://discours.vie-publique.fr/notices/107001656.html>.

Sekundäärilähteet

Astier, Henri (2007) "Sarkozy's Africa policy shift." BBC News 26.9.2007. Saatavissa: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7014776.stm>, luettu 5.11.2017.

Bach, Daniel C. (1986) "France's Involvement in Sub-Saharan Africa: A Corollary to Middle Power Status in the International System" teoksessa Sesay, Amadu (toim.) *Africa and Europe – From Partition to Interdependence or Dependence?* London: Croom Helm, 75—85.

BBC News 19.5.2006 "France-Africa ties 'must change'." Uutinen. Saatavissa <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4997850.stm>, luettu 31.10.2017.

BBC News 7.11.2004 "Ivory Coast seethes after attack." Uutinen. Saatavissa: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3989127.stm>, luettu 5.11.2017.

Berstein, Serge (1993) *The Republic of de Gaulle 1958—1969*. The Cambridge history of modern France, 8. Cambridge: Cambridge University Press. Ranskankielinen alkuteos (1989) *La France de l'expansion: République gaullienne 1958—1969*. Paris: Éditions de Seuil.

Centre de Doctrine d'Emploi des Forces (2016) *50 years of operations in Africa (1964—2014)* Cahiers Retex.

Cerny, Philip G. (1980) *The Politics of Grandeur: Ideological Aspects of de Gaulle's Foreign Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Chafer, Tony (2016) "France in Mali: Towards a new Africa strategy?" *International Journal of Francophone Studies* 19(2): 119—141.
- Chafer, Tony (2014) "Hollande and Africa Policy". *Modern & Contemporary France* 22(4): 513—531.
- Chafer, Tony (2005) "Chirac and 'la Francafrique': No Longer a Family Affair". *Modern & Contemporary France* 13(1): 7—23.
- Chafer, Tony (2002) "Franco-African Relations: No Longer so Exceptional?". *African Affairs* 101(404): 343—363.
- Chafer, Tony (2001) "French African Policy in Historical Perspective". *Journal of Contemporary African Studies* 19(2): 165—182.
- Chafer, Tony (1992) "French African Policy: Towards Change". *African Affairs* 91(362): 37—51.
- Charbonneau, Bruno (2008) *France and the New Imperialism: Security Policy in Sub-Saharan Africa*. Aldershot: Ashgate.
- Charbonneau, Bruno (2006) "Mastering "Irrational" Violence: The Relegitimization of French Security Policy in Sub-Saharan Africa". *Alternatives* 31(2): 215—241.
- Cumming, Gordon D. (2013) "Nicolas Sarkozy's Africa policy: Change, continuity or confusion?". *French Politics* 11(1): 24—47.
- De Gaulle, Charles (1970) *Toivon vuodet 1958—1963*. Porvoo: WSOY. Ranskankielinen alkuteos (1970) *Mémoires d'espoir*. Paris: Plon.
- Duroselle, Jean-Baptiste (1978) *France and the United States*. Chicago: University of Chicago Press. Ranskankielinen alkuteos (1976) *La France et les États-Unis des origines à nos jours*. Paris: Éditions de Seuil.
- Frank, Robert (2000) "La France et son rapport au monde au XXe siècle". *Politique étrangère*, 65(3-4): 827—839.
- Gordon, Philip H. (1993) *A Certain Idea of France: French Security Policy and the Gaullist Legacy*. Princeton Studies in International History and Politics. Princeton: Princeton University Press.
- Grosser, Alfred (1967) *French Foreign Policy under de Gaulle*. Boston & Toronto: Little, Brown and Company.
- Henley, Jon (2003) "Gigantic sleaze scandal winds up as former Elf oil chiefs are jailed." *The Guardian* 13.11.2003. Uutinen.
- Institut de Recherche Stratégique de l'École Militaire (IRSEM) (2010) *Action extérieure et défense: l'influence française à Bruxelles*. Cahiers de l'IRSEM.

- Jokinen, Arja (2002a) ”Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin” teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 37—53.
- Jokinen, Arja (2002b) ”Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen” teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysi liikkeessä*. 2. painos. Tampere: Vastapaino, 126—159.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) ”Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet” teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 17—47.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993) ”Valtasuhteiden analysoiminen” teoksessa Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino, 75—108.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1991) *Diskursseja rakentamassa: näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen*. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia, sarja A nro 2.
- Koepf, Tobias (2012) ”Interventions françaises en Afrique: la fin de l'eupéanisation?”. Saatavissa: <http://www.cairn.info/revue-politique-etrangere-2012-2-page-415.htm>., luettu 14.10.2016. Alun perin julkaistu teoksessa *Politique étrangère* 2/2012: 415—426.
- Kurikkala, Maria (2003) *Ranska itse suurena vai suurten varjossa? Tutkimus Ranskan ulkopolitiikan gaullistisesta jatkuvuudesta 11.9.2001 terrori-iskujen jälkeisenä aikana*. Pro gradu - tutkielma. Tampereen yliopisto, politiikan tutkimuksen laitos, valtio-oppi.
- Kroslak, Daniela (2004) ”France’s policy towards Africa: continuity or change?” teoksessa Taylor, Ian & Williams, Paul (toim.) *Africa in International Politics: External Involvement on the Continent*. London, New York: Routledge, 61—82.
- Lorgeoux, Jeanny, Bockel, Jean-Marie et al. (2013), *La présence de la France dans une Afrique convoitée*. Rapport d’information n°104, Sénat.
- Macridis, Roy C. (1992) ”French Foreign Policy: The Quest for Rank” teoksessa Macridis, Roy C. (toim.) *Foreign Policy in World Politics*. 8. painos. New York: Prentice Hall. 32—67.
- Melly, Paul & Darracq, Vincent (2013) *A New Way to Engage? French Policy in Africa from Sarkozy to Hollande*. Chatham House.
- Meunier, Sophie (2012) ”La Politique étrangère de Nicolas Sarkozy - Rupture de Fond ou de Style?” teoksessa de Maillard, Jacques & Surel, Yves (toim.) *Politiques publiques 3, Les politiques publiques sous Sarkozy*. Paris: Presses de Sciences Po, 133—151.
- Moncrieff, Richard (2012a) *French Relations with Sub-Saharan Africa Under President Sarkozy*. The South African Institute of International Affairs. South African Foreign Policy and African Drivers Programme.

- Moncrieff, Richard (2012b) "French Africa policy: Sarkozy's legacy, and prospects for a Hollande Presidency". *South African Journal of International Affairs* 19(3): 359—380.
- N'Diaye, Boubacar (2014) "Still 'getting away with it': France's Africa defence and security policy" teoksessa Hentz, James J. (toim.) *Routledge Handbook of African Security*. London: Routledge, 302—315.
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage Publications.
- Renault, Stéphane (2011) *De Gaulle, un destin face à l'Histoire (1958—1969)*. Paris: Éditions Express Roularta.
- Renou, Xavier (2002) "A New French Policy for Africa?". *Journal of Contemporary African Studies* 20(1): 5—27.
- Risse, Thomas (2001) "A European Identity? Europeanization and the Evolution of Nation-State identities" teoksessa Green Cowles, Maria, Caporaso, James & Risse, Thomas (toim.) *Transforming Europe: Europeanization and Domestic change*. Ithaca: Cornell University Press, 198—216.
- Sadoux, Antoine (2005) "La PESD: un moyen d'assurer la position de la France en Afrique?" *Défense nationale* 679: 67—77.
- Tardy, Thierry (2002) "La France et l'ONU, entre singularité et ambivalence". *Politique étrangère* 4/2002: 931—947.
- Taylor, Ian (2010) *The International Relations of Sub-Saharan Africa*. New York, London: Continuum.
- Touati, Sylvain (2007) *French Foreign Policy in Africa: Between Pré Carré and Multilateralism*. Africa Programme Briefing Note. Chatham House.
- Vaïsse, Maurice (2009) *La puissance ou l'influence? La France dans le monde depuis 1958*. Paris: Fayard.
- Wallace, William (1991) "Foreign policy and national identity in the United Kingdom". *International Affairs* 67(1):65—80.